

Agenda – Y Pwyllgor Deisebau

Lleoliad: I gael rhagor o wybodaeth cysylltwch a:
Ystafell Bwyllgora 1 – Y Senedd Graeme Francis – Clerc y Pwyllgor
Dyddiad: Dydd Mawrth, 29 Ionawr 2019 Kath Thomas – Dipwrwy Glerc
Amser: 09.15 0300 200 6565
SeneddDeisebau@cynulliad.cymru

---

1 Cyflwyniad, ymddiheuriadau, dirprwyon a datganiadau o fuddiant (Tudalennau 1 – 38)

2 Deisebau newydd

2.1 P-05-855 Adolygiad o ryddhad ardrethi busnesau bach
(Tudalennau 39 – 46)

2.2 P-05-856 Rhaid gwahardd gwerthu cŵn bach gan siopau anifeiliaid anwes a phob gwerthwr trydydd parti masnachol yng Nghymru (Cyfraith Lucy)
(Tudalennau 47 – 59)

2.3 P-05-857 Dylid creu Tasglu Cenedlaethol ar gyfer Iechyd Meddwl Plant
(Tudalennau 60 – 68)

2.4 P-05-860 Dylid gwneud Gwersi Sgiliau Bywyd yn Orfodol ar y cwricwlwm
(Tudalennau 69 – 76)

2.5 P-05-861 Gwneud addysg wleidyddol yn elfen orfodol o'r cwricwlwm cenedlaethol newydd
(Tudalennau 77 – 85)

3 Y wybodaeth ddiweddaraf am ddeisebau blaenorol

Yr Amgylchedd

3.1 P-05-778 Amddiffyn Cyllyll Môr ar Draeth Llanfairfechan
(Tudalennau 86 – 89)

- 3.2 P-05-815 Rheoli'r Diwydiant Dofednod Dwys Sy'n Ehangu'n Gyflym yng Nghymru
(Tudalennau 90 – 99)
- 3.3 P-05-837 Ynni Gwyrdd er Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yng Nghymru
(Tudalennau 100 – 108)
- 3.4 P-05-839 Dylid troi canllawiau Sefydliad Iechyd y Byd ynghylch llygredd aer yn gyfraith yng Nghymru a chyflwyno Deddf Aer Glân newydd i Gymru
(Tudalennau 109 – 116)

Addysg

- 3.5 P-05-783 Sicrhau Cydraddoldeb Cwricwlwm i Ysgolion Cyfrwng Cymraeg e.e. Seicoleg TGAU
(Tudalennau 117 – 124)

Yr Economi a Thrafnidiaeth

- 3.6 P-05-793 Band eang cyflym i bentref Llangenni
(Tudalennau 125 – 127)
- 3.7 P-05-824 Ffordd Osgoi Derwen Brimmon y Drenewydd
(Tudalennau 128 – 130)

Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol

- 3.8 P-05-797 Sicrhau mynediad i'r feddyginiaeth ffibrosis systig, Orkambi, fel mater o frys
(Tudalennau 131 – 135)
- 3.9 P-05-842 Rhowch lais i bobl ifanc yn y broses o gomisiynu gwasanaethau lleol yng Nghymru
(Tudalennau 136 – 145)

Llywodraeth Leol

- 3.10 P-05-806 Rydym yn galw am roi rhif Tystysgrif Mynediad i bob safle busnes yng Nghymru, yn debyg i'r Dystysgrif Hylendid Bwyd
(Tudalennau 146 – 153)
- 3.11 P-05-843 Mwy o hawliau trydydd parti mewn apeliadau cynllunio
(Tudalennau 154 – 162)

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon

P-05-855 Adolygiad o ryddhad ardrethi busnesau bach

Cyflwynwyd y ddeiseb hon gan Endaf Cooke & Gavin Owen, ar ôl casglu 310 o lofnodion.

Geiriad y ddeiseb

Rydym yn galw ar Lywodraeth Cymru i adolygu'r system rhyddhad ardrethi busnesau bach fel bod busnesau sydd â gwerth ardrethol o £10,000 neu lai yn cael disgownt o 100 y cant. At hynny, bod unrhyw fusnesau bach sydd â gwerth ardrethol rhwng £10,000.01 a £20,000 yn cael disgownt/rhyddhad ar system raddedig rhwng 0 a 100 y cant.

Gwybodaeth ychwanegol

Ar hyn o bryd nid yw'r system rhyddhad ardrethi busnesau bach ond yn cynnig disgownt o 100 y cant i fusnesau sydd â gwerth ardrethol o dan £6,000. Ond, yn Lloegr, mae busnesau bach sydd â gwerth ardrethol o dan £12,000 yn cael disgownt o 100 y cant.

Etholaeth a Rhanbarth y Cynulliad

- Arfon
- Gogledd Cymru

Deiseb: Adolygiad o ryddhad ardrethi busnesau bach:

Y Pwyllgor Deisebau | 29 Ionawr 2019

Petitions Committee | 29 January 2019

Papur briffio gan y Gwasanaeth Ymchwil:

Rhif y ddeiseb:

Teitl y ddeiseb: Adolygiad o ryddhad ardrethi busnesau bach

Testun y ddeiseb: Rydym yn galw ar Lywodraeth Cymru i adolygu'r system rhyddhad ardrethi busnesau bach fel bod busnesau sydd â gwerth ardrethol o £10,000 neu lai yn cael disgownt o 100 y cant. At hynny, bod unrhyw fusnesau bach sydd â gwerth ardrethol rhwng £10,000.01 a £20,000 yn cael disgownt/rhyddhad ar system raddedig rhwng 0 a 100 y cant.

Ar hyn o bryd nid yw'r system rhyddhad ardrethi busnesau bach ond yn cynnig disgownt o 100 y cant i fusnesau sydd â gwerth ardrethol o dan £6,000. Ond, yn Lloegr, mae busnesau bach sydd â gwerth ardrethol o dan £12,000 yn cael disgownt o 100 y cant.

Y cefndir

Mae [ardrethi busnes](#) (a elwir hefyd yn ardrethi annomestig) wedi'u datganoli'n llwyr i Gymru ers mis Ebrill 2015. Mae ardrethi busnes yn dreth eiddo a delir ar eiddo annomestig a dyma'r modd y mae busnesau a defnyddwyr eraill eiddo annomestig yn cyfrannu tuag at gost gwasanaethau awdurdod lleol.

113,100

Mae 113,100 o eiddo annomestig yng Nghymru yn gymwys i dalu ardrethi busnes

£1.05bn

Bydd £1.05 biliwn o wariant Llywodraeth Cymru yn cael ei ariannu gan ardrethi busnes yn 2018-19, 6% o gyfanswm cyllideb Llywodraeth Cymru

Caiff ardrethi busnes eu cyfrifo drwy luosi gwerth ardrethol eiddo â'r lluosydd ardrethi busnes ar gyfer y flwyddyn dan sylw. Mae Asiantaeth y Swyddfa Brisio, sy'n annibynnol ar Lywodraeth Cymru, yn prasio eiddo ar gyfer ardrethi busnes ac mae Llywodraeth Cymru yn pennu'r lluosydd (sy'n gysylltiedig â'r Mynegai Prisiau Defnyddwyr).

Mae Llywodraeth Cymru yn gallu cynnig rhyddhad a all ostwng bil ardrethi busnes. Caiff unrhyw ryddhad y mae'r eiddo yn gymwys iddo ei dynnu oddi ar y rhwymedigaeth yn y bil ardrethi busnes terfynol.

Camau Llywodraeth Cymru

Rhyddhad ardrethi i fusnesau bach

Ers mis Ebrill 2018, mae Llywodraeth Cymru wedi cyflwyno [cynllun rhyddhad ardrethi busnesau bach parhaol](#). Mae hyn yn eithrio safleoedd busnes cymwys sydd â gwerth ardrethol hyd at £6,000 rhag talu ardrethi busnes. Mae safleoedd busnes sydd â gwerth ardrethol rhwng £6,001 a £12,000 yn cael rhyddhad sy'n cael ei leihau'n raddol; gyda chanran y rhyddhad ardrethi a ddyfarnwyd yn gostwng 1 y cant am bob £60 o werth ardrethol dros £6,000. Bydd modd i fusnesau sydd â sawl safle gael rhyddhad ar ddau eiddo fesul awdurdod lleol.

Mae ystod o fentrau eraill gan Lywodraeth Cymru ac awdurdodau lleol a all roi [rhyddhad i fusnesau](#):

- Bydd busnesau bach a oedd yn cael [rhyddhad trosiannol](#) ar ôl ailbrasio ardrethi busnes 2017 yn parhau i gael rhyddhad yn 2018-19 a 2019-20.

- Mae Llywodraeth Cymru yn cynnig [cynllun Rhyddhad Ardrethi'r Stryd Fawr](#), sy'n rhoi rhyddhad i safleoedd cymwys ar y stryd fawr, megis siopau, tafarnau a chaffis sydd â gwerth ardrethol hyd at £50,000.
- Yn 2018–19, darparodd Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyllid swm o £1.3 miliwn i [awdurdodau lleol ddatblygu eu cynlluniau rhyddhad ardrethi dewisol](#) eu hunain i gynorthwyo busnesau yn eu hardal leol a fyddai'n elwa fwyaf ar gymorth ychwanegol.
- Mae gan awdurdodau lleol [hefyd bwerau](#) i ddyfarnu rhyddhad ardrethi dewisol ychwanegol o hyd at 100 y cant i fusnesau yn eu hardal, er ei bod yn ofynnol iddynt ariannu costau hyn yn llawn.
- Caiff awdurdodau lleol ddefnyddio eu disgrisiwn i ddyfarnu rhyddhad caledi o hyd at 100 y cant i fusnesau yn eu hardal.
- Mae Llywodraeth Cymru hefyd wedi cynnal cyfres o gynlluniau i roi rhyddhad i fusnesau bach newydd neu sy'n ehangu mewn [Ardaloedd Menter](#). Daeth y cynllun diweddaraf i ben ar 30 Mawrth 2018.

Rhyddhad Llywodraeth y DU

Mae [Llywodraeth y DU yn cynnig rhyddhad i dalwyr ardrethi yn Lloegr](#) ar yr amod eu bod yn bodloni meini prawf penodol. Mae rhyddhad ar gael i fusnesau bach, ardaloedd gwledig, elusennau ac ardaloedd menter. Hefyd, mae cynghorau Lloegr yn cynnig rhyddhad dewisol a rhyddhad caledi penodol.

Mae'r meini prawf ar gyfer [rhyddhad ardrethi busnesau bach](#) yn Lloegr yn wahanol i Gymru. Mae'r rhyddhad ar gael i eiddo a brisiwyd yn llai na £15,000. Mae eiddo sydd â gwerth ardrethol dan £12,000 yn cael rhyddhad 100 y cant ac mae'r rhai sydd â gwerth ardrethol rhwng £12,001 a £15,000 yn cael rhyddhad graddedig o 100 y cant i 0 y cant.

Mae rhyddhad yn gyfyngedig i un eiddo. Os caiff ail eiddo ei gaffael, bydd y rhyddhad presennol ar y prif eiddo yn parhau i fod ar gael am 12 mis. Yna, mae'r rhyddhad ar gyfer y prif eiddo ar gael, ar yr amod nad oes gwerth ardrethol uwchlaw £2,899 i'r un eiddo arall, a bod cyfanswm gwerth ardrethol yr holl eiddo'n llai nag £20,000 (neu £28,000 yn Llundain).

Mae Lloegr hefyd yn gweithredu lluosydd busnesau bach ar gyfer eiddo sydd â gwerth ardrethol islaw £51,000. Mae hyn yn is na'r lluosydd safonol. Y lluosydd busnesau bach yw 48c a'r lluosydd safonol yw 49.3c o 1 Ebrill 2018 tan 31 Mawrth 2019 (mae'r lluosydd yn uwch yn Ninas Llundain).

Mae gohebiaeth gan Ysgrifennydd y Cabinet yn nodi'r gwahaniaethau rhwng Cymru a Lloegr:

Mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwymo i gefnogi busnesau. Caiff y cynllun Rhyddhad Ardrethi i Fusnesau Bach (SBRR) yng Nghymru ei ariannu gan Lywodraeth Cymru ac mae'r trothwyon ar gyfer rhoi rhyddhad wedi'u seilio ar sylfaen drethi Cymru a chyfran y busnesau bach yng Nghymru – y ddau gryn dipyn yn wahanol i'r hyn ydynt yn Lloegr. Oddeutu £22,000 yw'r gwerth ardrethol cyfartalog yng Nghymru; yn Lloegr mae oddeutu £33,000. Hefyd, caiff y system yn Lloegr ei hariannu'n rhannol drwy luosydd uwch ar gyfer busnesau mwy. Mae'n iawn fod ein system ardrethi a rhyddhad ni yn adlewyrchu'r gwahaniaethau hyn.

Datblygiadau diweddar

Cyhoeddodd [cyllideb Hydref Llywodraeth y DU](#) ym mis Hydref 2018 [ddisgownt manwerthu ardrethi busnes](#) i gefnogi rhyddhad ar gyfer safleoedd y stryd fawr. Cynigiwyd y rhyddhad am ddwy flynedd o fis Ebrill 2019. Cyhoeddwyd rhyddhad ardrethi busnes 100 y cant ar wahân ar gyfer tai bach cyhoeddus. Mae hyn yn ychwanegol at gynlluniau eraill yn Lloegr. Bydd Llywodraeth Cymru yn cael cyllid canlyniadol yn 2019–20 oherwydd cyhoeddiad Llywodraeth y DU, ond nid yw cyllid canlyniadol 2020–21 wedi'i feintoli eto. Mewn ymateb i [gwestiynau yn y Cyfarfod Llawn ym mis Tachwedd 2018](#), dywedodd Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyllid (Mark Drakeford):

Nid oes angen inni efelychu'r hyn sy'n digwydd yn Lloegr, gan fod gennym gynllun rhyddhad ardrethi'r stryd fawr yma yng Nghymru eisoes, yn wahanol i Loegr. Fe'i cyflwynasom y flwyddyn cyn y ddiwethaf mewn trafodaeth gydag arweinydd Plaid Cymru, Adam Price, lle cytunasom ar baramedrau ar y cyd ar gyfer cynllun rhyddhad ardrethi'r stryd fawr yng Nghymru. Rydym wedi ei barhau eleni. Gan ddefnyddio'r swm canlyniadol ar gyfer y flwyddyn nesaf, rwy'n gobeithio y gallwn sicrhau ei fod yn fwy hael ar gyfer busnesau yng Nghymru na'r hyn y gallasom ei wneud hyd yn hyn. Byddwn yn llunio cynllun sy'n addas ar gyfer maint, dosbarthiad a gwerth y sylfaen ardrethi annomestig yng Nghymru, sy'n wahanol i'r un yn Lloegr, er mwyn sicrhau bod yr arian yn mynd i'r manau lle mae ei angen fwyaf.

Yn dilyn hyn, ar 10 Rhagfyr 2018, cyhoeddodd Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyllid estyniad i [gynllun rhyddhad ardrethi'r stryd fawr](#). Mae hyn yn gymwys i 2019–20 a byddai'n darparu rhyddhad llawn ar gyfer eiddo cymwys hyd at £9,100 a chymorth hyd at £2,500 ar gyfer eiddo a brisir hyd at £50,000. Mae cyllideb derfynol 2019–20 yn nodi bod Llywodraeth Cymru yn bwriadu dyrannu cyllid canlyniadol llawn y DU o ganlyniad i wariant ychwanegol yn Lloegr ar gyfer rhyddhad ardrethi: rhyddhad ardrethi annomestig £23.6 miliwn i gynyddu cynllun rhyddhad ardrethi'r stryd fawr a £2.4 miliwn yn fwy ar gyfer rhyddhad ardrethi dewisol.

Datblygiadau eraill Llywodraeth Cymru

Datblygiadau diweddar o ran ardrethi busnes yng Nghymru:

- Cyhoeddodd Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyllid (Mark Drakeford) [ddatganiad ysgrifenedig](#) ym mis Gorffennaf 2018 ynghylch dyddiad yr ailbrisiad nesaf (2021). Roedd hyn hefyd yn cynnwys manylion ar ddiwygio trethi lleol gan Lywodraeth Cymru.
- Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru [ddiweddariad ar ddiwygio cyllid Llywodraeth Leol](#) ym mis Hydref 2018, sy'n cynnwys gwybodaeth am ardrethi busnes.
- Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru [ddatganiad ysgrifenedig](#) ym mis Hydref 2018 ynghylch twyll ac osgoi talu ardrethi annomestig, a ddilynodd [ymgyngoriad](#) ar y mater hwnnw.
- Fel rhan o [gyllideb ddrafft 2019-20](#) Llywodraeth Cymru, cyhoeddwyd y byddai safleoedd gofal plant cofrestredig yn cael rhyddhad 100 y cant o 1 Ebrill 2019 (rhyddhad ar waith am 3 blynedd hyd at 31 Mawrth 2022).

Trafododd Pwyllgor Deisebau'r Pedwerydd Cynulliad ddeisebau sy'n ymwneud ag ardrethi busnes, gan gynnwys y canlynol:

- P-04-609 Cefnogwch Fusnesau Bach – Cefnogwch ein Strydoedd Mawr ([Ionawr 2015](#))
- P-04-446 Rhyddhad Ardrethi Busnes i siopau elusen yng Nghymru ([Mis Ionawr 2013 tan fis Gorffennaf 2016](#))

Gwneir pob ymdrech i sicrhau bod y wybodaeth yn y papur briffio hwn yn gywir adeg ei gyhoeddi. Dylai darllenwyr fod yn ymwybodol nad yw'r papurau briffio hyn yn cael eu diweddarau o reidrydd na'u diwygio fel arall i adlewyrchu newidiadau dilynol.

Mark Drakeford AC/AM
Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyllid
Cabinet Secretary for Finance

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Eich cyf/Your ref
Ein cyf/Our ref MD/00659/18

David John Rowlands AC
Cadeirydd y Pwyllgor Deisebau
Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Bae Caerdydd
CF99 1NA
Government.Committee.Business@llyw.cymru

|| Rhagfyr 2018

Amwyg David,

Diolch am eich llythyr, dyddiedig 26 Tachwedd, yn rhoi gwybod imi am y ddeiseb gan Endaf Cooke a Gavin Owen ynglŷn ag adolygiad o Ryddhad Ardrethi i Fusnesau Bach.

Mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwymo i gefnogi busnesau. Caiff y cynllun Rhyddhad Ardrethi i Fusnesau Bach (SBRR) yng Nghymru ei ariannu gan Lywodraeth Cymru ac mae'r trothwyon ar gyfer rhoi rhyddhad wedi'u seilio ar sylfaen drethi Cymru a chyfran y busnesau bach yng Nghymru - y ddau gryn dipyn yn wahanol i'r hyn ydynt yn Lloegr. Oddeutu £22,000 yw'r gwerth ardrethol cyfartalog yng Nghymru; yn Lloegr mae oddeutu £33,000. Hefyd, caiff y system yn Lloegr ei hariannu'n rhannol drwy luosydd uwch ar gyfer busnesau mwy. Mae'n iawn fod ein system ardrethi a rhyddhad ni yn adlewyrchu'r gwahaniaethau hyn.

Mae cynllun SBRR gwerth £100 miliwn Llywodraeth Cymru yn rhoi cymorth i oddeutu 70,000 o dalwyr ardrethi, a mwy na'u hanner yn talu dim ardrethi o gwbl. Mae hyn yn hollol wahanol i Loegr. Hyd yn oed o dan y cynllun wedi'i ehangu yn Lloegr, dim ond tua thraean o'r rhai sy'n talu ardrethi sy'n talu dim ardrethi annomestig o gwbl.

Yn ddiweddar, cyhoeddais £23.6 miliwn yn ychwanegol i ehangu a gwella cynllun Rhyddhad Ardrethi'r Stryd Fawr am flwyddyn arall yn 2019-20, gan helpu siopau, bwytai, caffis a thafarnau.

Bydd y cynllun wedi'i ehangu yn mynd gryn dipyn yn bellach nag yn y blynyddoedd blaenorol, gan ddarparu cymorth i tua 15,000 o fanwerthwyr yng Nghymru sydd â gwerth ardrethol o hyd at £50,000 a lleihau'r biliau ardrethi i sero ar gyfer eiddo manwerthu â gwerth ardrethol o hyd at £9,100.

Bydd awdurdodau lleol hefyd yn cael £2.4 miliwn yn ychwanegol i ddarparu rhyddhad ardrethi disgresiynol i fusnesau lleol a thalwyr ardrethi eraill a fyddai'n gweld yr effaith fwyaf. Bydd y cyllid hwn yn cael ei ddarparu i'r awdurdodau drwy setliad llywodraeth leol 2019-20.

Gyda'i gilydd, bydd yr estyniad hwn i gynllun Rhyddhad Ardrethi'r Stryd Fawr a'r cyllid ychwanegol ar gyfer rhyddhad ardrethi disgresiynol, ynghyd â'n cynllun parhaol ar gyfer Rhyddhad Ardrethi i Fusnesau Bach a chynlluniau rhyddhad eraill, yn cynnig cymorth amserol wedi'i dargedu i'r rhai sy'n talu ardrethi ym mhob cwr o Gymru.

Rwy'n parhau i edrych ar opsiynau ar gyfer diwygio trethi lleol yn y tymor hir a datblygu ein cynllun SBRR er mwyn sicrhau ei fod yn cael ei dargedu i ddiwallu anghenion Cymru yn y ffordd orau. Ein bwriad yw mabwysiadu dull blaengar, teg a thryloyw o ymdrin â threthi lleol yng Nghymru, sy'n parhau i ddarparu cyllid ar gyfer gwasanaethau lleol hanfodol.

In gywir,
Mark.

Mark Drakeford AC/AM

Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyllid
Cabinet Secretary for Finance

P-05-856 Rhaid gwahardd gwerthu cŵn bach gan siopau anifeiliaid anwes a phob gwerthwr trydydd parti masnachol yng Nghymru (Cyfraith Lucy)

Cyflwynwyd y ddeiseb hon gan C.A.R.I.A.D., ar ôl casglu 11,195 o lofnodion.

Geiriad y ddeiseb

Rydym yn galw ar Gynulliad Cenedlaethol Cymru i annog Llywodraeth Cymru i weithredu gwaharddiad ar werthu cŵn bach gan siopau anifeiliaid anwes a phob gwerthwr trydydd parti masnachol.

Mae gwaharddiad ar werthu cŵn bach gan drydydd partion am elw wedi'i enwi'n 'Cyfraith Lucy' ac fe'i cyhoeddwyd yn ddiweddar yn Lloegr. Mae cefnogaeth enfawr gan y cyhoedd, y cyfryngau ac ar draws y pleidiau i Gyfraith Lucy, ac rydym yn galw ar Gynulliad Cenedlaethol Cymru i annog Llywodraeth Cymru i gyflwyno Cyfraith Lucy yng Nghymru fel mater o frys.

Mae tynnu cŵn bach oddi ar eu mamau i'w gwerthu yn aml yn creu cŵn sâl, trist, wedi'u trawmateiddio, sy'n camweithredu. Dylid gallu gweld cŵn bach gyda'u mam yn y lle y cawsant eu geni. Mae eu cludo i le gwahanol ar gyfer eu gwerthu yn niweidiol o ran eu lles. Nid yw rheoleiddio gwerthu cŵn bach yn fasnachol gan drydydd partion yn effeithiol i atal niwed iddynt, ac felly mae gwaharddiad yn angenrheidiol er lles cŵn bach.

Caiff cŵn bridio a gedwir mewn ffermydd cŵn bach eu cuddio o olwg y cyhoedd ac yn aml maent yn dioddef trawma corfforol a seicolegol am flynyddoedd. Mae rheoleiddio gwerthu cŵn bach yn fasnachol gan drydydd partion yn aneffeithiol o ran atal niwed i gŵn bridio ac mae gwaharddiad ar drydydd partion ar werthu cŵn felly yn angenrheidiol er eu lles.

Byddai gwaharddiad ar werthu cŵn bach gan drydydd partion yn cael effaith gadarnhaol ar gŵn bridio, ac yn sicrhau eu bod yn weladwy, a byddai'n galluogi'r cyhoedd i weithredu ar gyngor arfer gorau i weld ci bach gyda'r fam ble y'i ganwyd.

Hefyd, ar hyn o bryd mae rhai pobl sy'n ffermio cŵn bach heb drwydded, a smyglwyr cŵn bach, yn defnyddio trydydd partion trwyddedig i werthu eu cŵn bach, ac mae hyn yn ei gwneud yn bosibl iddynt weithredu heb gael eu dal, a heb i awdurdodau lleol fonitro iechyd a lles cŵn bridio a chŵn bach. Mae rheoleiddio gwerthu cŵn bach yn fasnachol gan drydydd parti yn

anefeithiol wrth atal ffermio cŵn bach yn anghyfreithlon a smyglwyr cŵn bach, ac felly mae angen gwaharddiad ar drydydd partion o ran gwerthu cŵn, i ddiogelu cŵn, cŵn bach a'r cyhoedd, yn ogystal ag i atal gweithgarwch troseddol.

Nid oes dim manteision lles o werthu cŵn bach drwy werthwyr masnachol. Mae'r arfer hwn dim ond yn golygu bod cŵn bridio yn cael eu cadw o lygad y cyhoedd. Yn ogystal â phryderon am les anifeiliaid, mae gwerthiant gan drydydd partion yn creu risgiau ychwanegol i iechyd a diogelwch y cyhoedd.

Mae gwerthiant cŵn bach yn uniongyrchol gan fridwyr neu ganolfannau achub cŵn adnabyddus yn amddiffyn pob parti, yn sgîl rhagor o dryloywder ac atebolrwydd. Gallai gwaharddiad ar fargeinio am gŵn bach er elw godi safonau iechyd a lles ar gyfer cŵn bridio a chŵn bach, yn ogystal â darparu diogelwch y mae mawr ei angen ar gyfer y cyhoedd.

Mae gweithredu Cyfraith Lucy yng Nghymru hefyd yn hanfodol i fynd i'r afael â'r difrod a wnaed i enw da Cymru, sy'n parhau i gael ei gydnabod fel canolbwynt o ran ffermio cŵn bach yn y Deyrnas Unedig.

Etholaeth a Rhanbarth y Cynulliad

- Pen-y-bont ar Ogwr
- Gorllewin De Cymru

P-05-856: Gwahardd gwerthu cŵn bach gan siopau anifeiliaid anwes a phob gwerthwr trydydd parti masnachol yng Nghymru

Y Pwyllgor Deisebau | 15 Ionawr 2019
Petitions Committee | 15 January 2019

Briff Ymchwil:

Rhif y ddeiseb: P-05-856

Teitl y ddeiseb: Gwahardd gwerthu cŵn bach gan siopau anifeiliaid anwes a phob gwerthwr trydydd parti masnachol yng Nghymru (Cyfraith Lucy)

Testun y ddeiseb:

Rydym yn galw ar Gynulliad Cenedlaethol Cymru i bwysu ar Lywodraeth Cymru i weithredu gwaharddiad ar werthu cŵn bach gan siopau anifeiliaid anwes a phob gwerthwr trydydd parti masnachol.

Mae gwaharddiad ar werthu cŵn bach am elw gan drydydd partïon cael yr enw 'Cyfraith Lucy', ac yn ddiweddar cyhoeddwyd y ffaith iddi gael ei gweithredu yn Lloegr. Mae gan Cyfraith Lucy gefnogaeth y cyhoedd, y cyfryngau a'r pleidiau i gyd, ac rydym yn galw ar Gynulliad Cenedlaethol Cymru i bwysu ar Lywodraeth Cymru i gyflwyno Cyfraith Lucy yng Nghymru fel mater o frys.

Mae tynnu cŵn bach oddi wrth eu mam i'w gwerthu yn creu cŵn sâl, ofnus ag ymddygiad camweithredol yn aml. Dylai cŵn bach gael eu gweld gyda'u mam yn y man lle cawsant eu geni. Mae eu cludo i le gwahanol i'w gwerthu yn niweidio eu lles. Mae rheoleiddio gwerthu cŵn bach gan drydydd partïon masnachol yn aneffeithiol o ran atal niwed, felly mae gwaharddiad yn angenrheidiol er lles cŵn bach.

Mae cŵn bridio a gedwir mewn ffermydd cŵn bach yn cael eu cuddio o olwg y cyhoedd ac yn dioddef o flynyddoedd o drawma corfforol a seicolegol yn aml. Mae rheoleiddio gwerthu cŵn bach gan drydydd partïon masnachol yn aneffeithiol o ran atal niwed i gŵn bridio, felly mae gwaharddiad ar werthu cŵn gan drydydd partïon yn angenrheidiol er lles cŵn bridio.

Bydd gwaharddiad ar werthu cŵn bach gan drydydd partïon yn cael effaith gadarnhaol ar gŵn bridio, gan sicrhau eu bod yn weladwy ac yn galluogi'r cyhoedd i weithredu ar gyngor arfer gorau i weld y ci bach gyda'r fam yn y man lle cafodd ei eni.

Yn ogystal, mae ffermwyr cŵn bach heb drwydded a smyglwyr cŵn bach anghyfreithlon, yn defnyddio trydydd partïon trwyddedig i werthu eu cŵn bach, gan ei gwneud hi'n bosibl iddynt weithredu o dan y radar a heb i iechyd a lles cŵn bridio a chŵn bach allu cael eu monitro gan awdurdodau lleol. Mae rheoleiddio gwerthu cŵn bach gan drydydd partïon yn aneffeithiol o ran atal ffermio cŵn bach a smyglo cŵn bach, felly mae gwaharddiad ar werthu cŵn bach gan drydydd partïon yn angenrheidiol er mwyn diogelu cŵn, cŵn bach a'r cyhoedd, yn ogystal ag atal gweithgarwch troseddol.

Nid oes unrhyw fanteision lles wrth werthu cŵn bach trwy werthwyr masnachol. Nid yw'r arfer hwn yn gwneud dim heblaw sicrhau bod cŵn bridio yn cael eu cadw rhag llygaid y cyhoedd. Yn ogystal â phryderon lles anifeiliaid, mae gwerthiannau trydydd parti yn creu risgiau ychwanegol ar gyfer iechyd a diogelwch y cyhoedd.

Mae gwerthiant cŵn bach yn uniongyrchol gan fridiwr neu ganolfan achub ag enw da'n diogelu pob parti trwy sicrhau mwy o dryloywder ac atebolrwydd. Bydd gwaharddiad ar brynu a gwerthu cŵn bach am elw yn codi safonau iechyd a lles ar gyfer cŵn bridio a chŵn bach, yn ogystal â darparu diogelwch mawr ei angen i'r cyhoedd.

Mae gweithredu Cyfraith Lucy yng Nghymru yn hanfodol os ydym am fynd i'r afael â'r difrod sydd wedi'i wneud i enw da Cymru, sy'n parhau i gael ei chydabod fel canolfan ffermio cŵn bach yn y Deyrnas Unedig.

Prif Ddeisebydd: [C.A.R.I.A.D](#)

Cefndir

Mae Llywodraeth Cymru [wedi ymrwymo](#) i lansio ymgynghoriad 12 wythnos ar wahardd gwerthu cŵn bach a chathod bach gan drydydd partïon ar 22 Chwefror 2019. Ym mis Awst 2018, [cyhoeddodd](#) yr Ysgrifennydd Gwladol dros yr Amgylchedd, Bwyd a Materion Gwledig, Michael Gove, y bydd gwaharddiad ar werthu cŵn bach a chathod bach gan drydydd partïon yn cael ei gyflwyno yn Lloegr. Ar hyn o bryd, mae Llywodraeth y DU yn dadansoddi'r ymatebion i'w hymgynghoriad diweddar: [Banning commercial third-party sales of puppies and kittens in England](#). Mae'r briff hwn yn rhoi'r cefndir.

Cyfraith Lucy

'[Cyfraith Lucy](#)' yw'r term a fabwysiadwyd ar gyfer gwaharddiad ar werthu cŵn bach gan siopau anifeiliaid anwes a gwerthwyr masnachol trydydd parti eraill. Byddai'r gwaharddiad hwn yn golygu na fyddai siopau anifeiliaid anwes, gwerthwyr anifeiliaid anwes a gwerthwyr cŵn bach trwyddedig eraill yn gallu gwerthu'r anifeiliaid anwes hyn **oni bai mai nhw eu hunain sydd wedi**

eu bridio. Mae'r ymgyrch hon yn seiliedig ar les anifeiliaid; byddai gwaharddiad yn atal cŵn bach rhag cael eu tynnu oddi wrth eu mam a gweddill y dorllwyth yn ifanc i'w gwerthu. Mae'r ymgyrch yn dadlau hefyd fod gwerthu gan drydydd partïon yn creu risgiau ychwanegol i iechyd a diogelwch defnyddwyr a'r cyhoedd (gweler testun y ddeiseb uchod). Rhoddwyd yr enw cyfraith Lucy i'r ymgyrch ar ôl y Sbaengi Siarl Cafalîr o'r enw Lucy, a fridiwyd yn helaeth mewn fferm cŵn bach heb fawr ddim ystyriaeth i'w lles.

Mae gwaharddiad yn mynd y tu hwnt i reoliadau trwyddedu presennol Llywodraeth Cymru a Llywodraeth y DU (a nodir isod).

Ym mis Tachwedd 2016, cyhoeddodd Pwyllgor yr Amgylchedd, Bwyd a Materion Gwledig (EFRA) Tŷ'r Cyffredin [adroddiad](#) ar les anifeiliaid anwes domestig, a oedd yn cynnwys argymhelliad i wahardd gwerthu cŵn bach gan drydydd partïon:

We recommend that the Government ban third party sales of dogs. Dogs should only be available from licensed, regulated breeders or approved rehoming organisations.

[Gwrthododd Llywodraeth y DU](#) yr argymhelliad ym mis Ionawr 2017, gan gyfeirio at y diffyg eglurder ynghylch gorfodi a datgan ei bod yn cefnogi "trwyddedu cadarn" fel ateb arall. Nododd:

Given the demand for dogs there is a risk that a ban on third party sales would drive some sales underground, and welfare charities are already concerned about the number of good breeders. We note that a number of established welfare charities with experience and knowledge of the sector have advised against a ban on third party sales. We consider that such a ban has the potential to increase unlicensed breeding in addition to a rise in the sale and irresponsible distribution of puppies, and may be detrimental to our welfare objectives.

Ar ôl hynny, cyflwynodd Llywodraeth y DU reoliadau, [The Animal Welfare \(Licensing of Activities Involving Animals\) \(England\) Regulations 2018](#), gan ddefnyddio pwerau o dan *Ddeddf Lles Anifeiliaid 2006*. Daeth y rheoliadau i rym ym mis Hydref 2018. Maent yn cynnwys system drwyddedu ar gyfer gwerthu cŵn bach gan drydydd partïon, yn hytrach na gwaharddiad.

O ran gwaharddiad, ar 14 Rhagfyr 2017, cyflwynwyd [cynnig cynnar-yn-y-dydd](#) yn Nhŷ'r Cyffredin ar Gyfraith Lucy a gafodd 89 o lofnodion.

Ym mis Chwefror 2018, lansiodd Michael Gove [alwad am dystiolaeth](#) ar wahardd gwerthu cŵn bach gan drydydd partïon. Roedd yr ymgynghoriad yn Lloegr yn unig, a derbyniodd ychydig dros 300 o ymatebion. Darparodd tua 70% o'r ymatebion ddadleuon o blaid gwaharddiad, a darparodd llai na 10% ddadleuon yn erbyn hynny. Codwyd pryderon ynghylch gwerthu gan drydydd partïon megis diffyg cymdeithasoli, risg uwch o glefyd a mwy o broblemau ymddygiadol. Darparwyd tystiolaeth ar yr effaith y byddai gwaharddiad yn ei chael ar y diwydiant anifeiliaid anwes ac a fyddai gwaharddiad o'r fath yn gwella lles anifeiliaid. Teimlwyd hefyd y dylid caniatáu i'r rheoliadau trwyddedu newydd ennill eu plwyf cyn cymryd camau

ychwanegol. Awgrymodd amryw o sefydliadau y gallai gwerthwyr trydydd parti geisio cyflwyno eu hunain fel elusennau ailgartrefu er mwyn osgoi'r gwaharddiad.

Ym mis Mawrth 2018, [lansiwyd e-ddeiseb Cyfraith Lucy](#), sef 'Gwahardd gwerthu cŵn bach gan siopau anifeiliaid anwes a phob gwerthwr trydydd parti masnachol'.

Ar 21 Awst, [cyhoeddodd](#) Michael Gove y bydd gwaharddiad ar werthu cŵn bach a chathod bach gan drydydd partion yn Lloegr yn cael ei gyflwyno i helpu i wella safonau lles anifeiliaid. Meddai

A ban on third party sales will ensure the nation's much-loved pets get the right start in life. I pay tribute to the Lucy's Law campaign, spearheaded by Pup Aid, C.A.R.I.A.D., and Canine Action UK, who have fought tirelessly for this step. People who have a complete disregard for pet welfare will no longer be able to profit from this miserable trade.

Ar 22 Awst, cyhoeddodd Adran yr Amgylchedd, Bwyd a Materion Gwledig (DEFRA) [ymgyngoriad](#) ar gynlluniau i gyflwyno gwaharddiad ar werthu cŵn bach a chathod bach gan drydydd partion masnachol¹ yn Lloegr. Mae'r ymatebion i'r ymgynghoriad yn cael eu dadansoddi.

Camau gweithredu Llywodraeth Cymru

Rheoliadau Lles Anifeiliaid (Bridio Cŵn) (Cymru) 2014

Mae lles anifeiliaid wedi'i ddatganoli i Gymru. Cyflwynodd Llywodraeth Cymru [Reoliadau Lles Anifeiliaid \(Bridio Cŵn\) \(Cymru\) 2014](#) gyda'r nod o wella safonau bridio cŵn yng Nghymru. Daeth y Rheoliadau i rym ar 30 Ebrill 2015. Mae Rheoliadau 2014 yn disodli [Deddf Bridio Cŵn 1973](#) yng Nghymru ac yn cyflwyno meini prawf lles llymach ar gyfer bridio cŵn. Mae Rheoliadau 2014:

- Yn ei gwneud yn ofynnol i drwyddedu bridwyr sy'n cadw o leiaf dair gast fridio ac sydd naill ai'n bridio, yn gwerthu, yn cyflenwi neu'n hysbysebu bridio neu gŵn bach i'w gwerthu o'u heiddo;
- yn cyflwyno safonau lles llymach ar gyfer sefydliadau bridio;
- yn ei gwneud yn ofynnol i fridwyr fabwysiadu rhaglenni cymdeithasoli, gwella a chyfoethogi ar gyfer eu hanifeiliaid; ac
- yn creu cymhareb sy'n isafswm staff i gŵn llawndwf.

Mae yna Amodau Trwyddedu Enghreifftiol (MLCs) penodol a ddatblygwyd gan lywodraeth leol i'w defnyddio yng Nghymru. Mae'r Amodau'n diffinio'r gofal corfforol sydd ei angen ar eist bridio a chŵn bach ac yn cyflwyno gofynion newydd yn ymwneud â [chymdeithasoli](#) a [chyfoethogi'r amgylchedd](#) gyda'r nod o helpu i sicrhau bod cŵn bach yn cael eu paratoi'n well ar gyfer bywyd mewn lleoliad teuluol.

---

¹ Yn wahanol i fridio cŵn, nid yw bridio cathod yn cael ei reoleiddio ar hyn o bryd.

Pryderon parhaus ynghylch bridio cŵn

Mae amryw o elusennau lles anifeiliaid yn poeni nad yw'r rheoliadau presennol yn mynd yn ddigon pell i amddiffyn iechyd a lles cŵn, felly maent yn cefnogi gwaharddiad. Mae enghreifftiau'n cynnwys [yr RSPCA](#), [y Kennel Club](#), [yr Ymddiriedolaeth Cŵn](#), [Cartref Cŵn a Chathod Battersea](#) a [chanolfan ailgartrefu Mayhew](#).

Ymgynghoriad Llywodraeth Cymru ar waharddiad

Yng Nghinio Gala'r RSPCA ar 5 Tachwedd 2018, [cyhoeddodd](#) Ysgrifennydd y Cabinet dros Ynni, Cynllunio a Materion Gwledig (Gweinidog yr Amgylchedd, Ynni a Materion Gwledig bellach), Lesley Griffiths, y bydd ymgynghoriad yn cael ei lansio yn y Flwyddyn Newydd (2019) ar effaith gwahardd gwerthu cŵn bach a chathod bach gan drydydd partion.

Yr wythnos ganlynol, ar 13 Tachwedd 2018, gwnaeth Lesley Griffiths [ddatganiad ar les anifeiliaid](#) yn y Cyfarfod Llawn, gan ailddatgan yr ymrwymiad hwn:

mae nifer o gydweithwyr wedi codi'r mater o gyfraith Lucy gyda mi dros yr ychydig fisoedd diwethaf. Mae'n hanfodol inni fynd i'r afael â gwraidd unrhyw bryderon lles mewn newidiadau i'r ddeddfwriaeth. Yr wythnos diwethaf, cyhoeddais ein bod yn cynnal ymgynghoriad cynnar yn y flwyddyn newydd ar y broblem bwysig hon.

Camau gweithredu Cynulliad Cenedlaethol Cymru

Gofynnwyd i Lesley Griffiths am gyfraith Lucy [yng nghyfarfod y Pwyllgor Newid Hinsawdd, yr Amgylchedd a Materion Gwledig \(CCERA\) ar 4 Hydref 2018](#). Meddai:

In relation to Lucy's law...I think we've seen far too much of that horrific practice. So, we've already introduced a number of animal welfare measures, and you referred to—. We've done it before England. I think they've caught us up in lots of respects. So, what I've asked officials to do is to look at this. I think there's a really robust campaign around Lucy's law, and I think it's something that I would want to do.

Aeth Christianne Glossop, Prif Swyddog Milfeddygol Llywodraeth Cymru, ymlaen i ddweud:

...it's about making sure we have our own rules that dovetail in with England so that we don't create this kind of perverse imbalance, and I think that's about working together. So, we're working very closely with our colleagues, in fact across the whole of the UK, because we know that puppies don't just come across the England-Wales border; we get puppies from Ireland and puppies from Scotland as well.

Ar 12 Rhagfyr 2018, cafwyd [dadl fer yn y Cyfarfod Llawn](#) ar gyfraith Lucy. Amlygodd Andrew RT Davies AC faint y broblem o ran lles anifeiliaid yn y diwydiant bridio cŵn yng Nghymru:

Yn anffodus, mae Cymru bellach wedi cael enw fel man lle ceir llawer o'r arferion ffaidd hyn, gyda nifer sylweddol o ffermydd cŵn bach wedi'u lleoli yn siroedd Caerfyrddin a Cheredigion. Mewn gwirionedd, yn ardal wledig de-orllewin Cymru y ceir y crynodiad mwyaf yn y Deyrnas Unedig o fridwyr cŵn masnachol, ac mae'n ffaith adnabyddus anffodus fod yr ardal honno wedi bod yn cynhyrchu llif o gŵn bach mewn amodau ofnadwy.

Aeth ymlaen i ddweud:

Mae nifer o grwpiau anifeiliaid, megis yr Ymddiriedolaeth Cŵn a Diogelu Cathod yn cefnogi gwaharddiad, a dylai fod yn llawer haws ac yn llawer rhatach na system drwyddedu wedi'i thagu gan fiwrocratiaeth a diffyg adnoddau.

Ymatebodd Lesley Griffiths i'r ddadl:

Nid oes dim yn atal symud anifeiliaid anwes a fagwyd yng Nghymru i rannau eraill o'r DU ac i'r gwrthwyneb. Felly, pe baem yn edrych ar un cam yn y gadwyn yn unig, rwy'n credu y byddem yn colli cyfle mewn gwirionedd i sicrhau newid parhaol ac effeithiol iawn. Rhaid inni hefyd sicrhau na pheryglir lles anifeiliaid mewn sefydliadau bridio o ganlyniad i unrhyw newidiadau da eu bwriad. Mae'r broses ymgynghori yn gwbl allweddol i hyn, ac nid wyf am achub y blaen ar ei chanlyniadau drwy drafod manylion hynny heddiw. Bydd yr ymgynghoriad yn ceisio barn ac yn gofyn am dystiolaeth i'n helpu i greu darlun llawn o gadwyn gyflenwi cŵn a chathod bach, lle ceir pryderon o ran lles yn y gadwyn, a hefyd sut y gallai newid polisi neu ddeddfwriaeth ddatrys y pryderon hynny.

... Nid wyf am ddiystyru unrhyw opsiynau sydd ar gael i ni, ac rwyf wedi dweud yn glir iawn fy mod wedi ymrwymo i fynd i'r afael â'r pryderon sy'n gysylltiedig â gwerthiannau trydydd parti. Rwy'n ymrwymedig i hyn a gallaf ddweud heddiw y caiff yr ymgynghoriad 12 wythnos ei lansio ar 22 Chwefror...

Gwneir pob ymdrech i sicrhau bod y wybodaeth yn y briff hwn yn gywir adeg ei gyhoeddi. Dylai darllenwyr fod yn ymwybodol nad yw'r briffiau hyn yn cael eu diweddarau o reidrwydd na'u diwygio fel arall i adlewyrchu newidiadau dilynol.

Lesley Griffiths AC/AM
Gweinidog yr Amgylchedd, Ynni a Materion Gwledig
Minister for Environment, Energy and Rural Affairs

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Eich cyf/Your ref P-05-856
Ein cyf/Our ref LG/02363/18

David John Rowlands AM
Chair - Petitions committee.
National Assembly for Wales

SeneddPetitions@assembly.wales

15 January 2019

Dear Dawid

Thank you for your letter of 26 November regarding Petition P-05-856 to Ban the sale of puppies by pet shops and all commercial third party dealers in Wales (Lucy's Law).

I note this petition was started by C.A.R.I.A.D in September 2018 and submitted in December. During my Oral Statement on 19 June, I announced how we intended to build upon the significant animal welfare improvements since the introduction of the Dog Breeding Regulations by investigating the potential banning of third party sales. I attended a C.A.R.I.A.D event held in the Senedd on 11 July, where I confirmed this work was ongoing and we are exploring how a ban could be implemented in Wales.

Welsh Government officials met with Linda Goodman, the founder of C.A.R.I.A.D on 8 November and she is fully aware of the forthcoming consultation.

It is absolutely essential we address the root cause of any welfare concerns in changes to legislation and I will launch a consultation on 22 February 2019.

Regards
Lesley

Lesley Griffiths AC/AM

Ysgrifennydd y Cabinet dros Ynni, Cynllunio a Materion Gwledig
Cabinet Secretary for Energy, Planning and Rural Affairs

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1NA

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Gohebiaeth.Lesley.Griffiths@llyw.cymru
Correspondence.Lesley.Griffiths@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Tudalen y pecyn 55

Kayleigh Imperato
Deputy Clerk
Petitions Committee
National Assembly for Wales
2019

23rd January

Dear Ms Imperato,

C.A.R.I.A.D. welcomes the Committee's consideration of our e-Petition: Ban the sale of puppies by pet shops and all commercial 3rd party dealers in Wales (Lucy's Law), which was successful in collecting well over 11,000 signatures, and wish to bring to the attention of the Committee our concerns that, regardless of the response from the Cabinet Secretary to David John Rowland AM, it is imperative that this important petition be given time for debate.

This petition has received many thousands of signatures from the people of Wales, as well as considerable attention across both social and printed media. This is because the people of Wales are deeply concerned about puppy farming and puppy dealing in our country. We believe that the Welsh citizens who have taken the time to sign the petition deserve to see their concerns discussed in a public forum by Assembly Members democratically elected to represent them. Furthermore, how Wales now addresses this critical issue is also being closely observed by other parts of the United Kingdom as well as from overseas. It's fair to say that in terms of animal welfare, all eyes are on Wales at the moment.

Whilst the Cabinet Secretary has stated in her letter to David John Rowland AM that there have been significant animal welfare improvements since the introduction on 30th April 2015 of the Animal Welfare (Breeding of Dogs) (Wales) Regulations, C.A.R.I.A.D. must highlight that regrettably this has not materialised into significant improvements to the physical and psychological health or welfare of the vast majority of breeding dogs in commercial Welsh breeding establishments. Our field and first-hand evidence of rescues that take in these dogs once they are retired, provides a shocking and depressing visual

Care And Respect Includes All Dogs

PO Box 386, Bridgend CF31 9QD • Email: cariadcampaign@live.co.uk • www.cariadcampaign.co.uk

Not for Profit CIC Registered No: 11402691

Tudalen y pecyn 56

C.A.R.I.A.D.

representation, through photos and videos, of the true state of affairs on the ground. This desperate situation is compounded by the considerable costs of veterinary treatment paid for by these rescues, in order to redress years of neglect and abuse suffered by these dogs, and in many cases their poor puppies as well.

C.A.R.I.A.D. recognises that there are, in addition to a ban, a number of areas where improvements to regulations, licensing, and enforcement are still required. A review of the Regulations is long overdue having initially been promised after 12 months of implementation, which became two years, then 3 years and will be 4 years by April 2019; during which time dogs and puppies have continued to suffer at the hands of both licensed and unlicensed puppy farmers and of course, their dealers. We would add that we have met with Welsh Government officials on several occasions and raised our concerns regarding this over the years, and the Cabinet Secretary has appeared to consistently dismiss them.

Just as the UK Government has already confirmed with the imminent implementation of Lucy's Law in England, whatever additional regulations are applied, there will not be any significant, tangible improvements to the lives of the breeding dogs in these establishments without the inclusion of a ban on the third party commercial selling of puppies (Lucy's Law) in Wales too. Without complete transparency in the breeding and selling process there can be no accountability, and these dogs will continue to be hidden away from public scrutiny and cruelly exploited, as long as puppy farmers are allowed to continue selling puppies away from their mothers, remotely through third party dealers.

C.A.R.I.A.D. very much welcomed the Cabinet Secretary's attendance at our popular and well-attended Lucy's Law Senedd event on 11th July 2018. Whilst we were encouraged to hear her speak of future improvements and how a ban might be introduced in Wales, we are also minded of the number of consultations drawn out over many years before the current breeding Regulations were finally introduced. We are concerned that issues surrounding Brexit, for example, could provide ample opportunity for the issue of puppy farming and puppy dealing to become relegated, and therefore suffer similar delays,

Care And Respect Includes All Dogs

PO Box 386, Bridgend CF31 9QD • Email: cariadcampaign@live.co.uk • www.cariadcampaign.co.uk

Not for Profit CIC Registered No: 11402691

Tudalen y pecyn 57

which is another reason why we are pressing for this essential debate to happen at its earliest possible opportunity.

C.A.R.I.A.D. naturally welcomes the Government Consultation which is to be launched on 22nd February 2019 and is scheduled to run for a period of 12 weeks. We will be responding fully and comprehensively to it. However, such a Consultation by necessity will cover broader areas than those addressed specifically within the petition itself and as such we believe that despite the Consultation being announced just prior to the closing date for the petition, this does not negate the requirement for a debate in the Chamber on Lucy's Law.

Finally, C.A.R.I.A.D. would like to bring to the attention of the Committee the significance of local government support for this specific issue and that the majority of councils in Wales have already voted through their own motions of support for Lucy's Law including Carmarthenshire, Ceredigion, Pembrokeshire, Cardiff, Caerphilly, RCT, Torfaen, Vale of Glamorgan, Neath Port Talbot, Blaenau Gwent, Merthyr Tydfil, Conwy and Denbighshire, with Swansea and Powys voting on 24th January and Newport voting on 29th January 2019.

We think you'll agree with us that this is hugely significant, given that it is these same councils that are on the front line of legislative enforcement, and understand only too well why the introduction of Lucy's Law in particular will assist the work of their licensing officials and animal health officers. For the Councillors across Wales who have taken the time and effort to put forward motions of support at their meetings of full council, in our opinion it would be doing a great disservice to these Councillors and to all those who have voted, if this petition isn't debated ASAP.

C.A.R.I.A.D. once again thanks the Committee for their consideration of the concerns we've raised and look forward to hearing news of a positive decision regarding a debate on this important animal welfare issue for Wales.

Kind regards,

Care And Respect Includes All Dogs

PO Box 386, Bridgend CF31 9QD • Email: cariadcampaign@live.co.uk • www.cariadcampaign.co.uk

Not for Profit CIC Registered No: 11402691

Tudalen y pecyn 58

C.A.R.I.A.D.

Linda Goodman
Founder/Director
C.A.R.I.A.D.

Care And Respect Includes All Dogs

PO Box 386, Bridgend CF31 9QD • Email: cariadcampaign@live.co.uk • www.cariadcampaign.co.uk

Not for Profit CIC Registered No: 11402691

Tudalen y pecyn 59

Eitem 2.3

P-05-857 Dylid creu Tasglu Cenedlaethol ar gyfer Iechyd Meddwl Plant

Cyflwynwyd y ddeiseb hon gan The National Organisation for Children's Mental Health, ar ôl casglu 91 o lofnodion.

Geiriad y ddeiseb

Rydym yn galw ar Gynulliad Cenedlaethol Cymru i annog Llywodraeth Cymru i greu Tasglu Cenedlaethol i ymchwilio i ba ffactorau diwylliannol, ffactorau cymdeithasol a ffactorau gwleidyddol a allai fod yn cyfrannu at nifer y plant yng Nghymru sy'n dioddef iechyd meddwl gwael; a bod y Tasglu Cenedlaethol hwn:

1) Yn cynnwys yn ei aelodaeth: plant; cynrychiolwyr o sefydliadau sy'n gweithio gyda phlant; cynrychiolwyr o bob plaid wleidyddol a gynrychiolir yng Nghynulliad Cenedlaethol Cymru; academyddion sy'n ymwneud ag ymchwilio i bolisi cymdeithasol, gwyddoniaeth wleidyddol, diwylliant, cymdeithas ac economeg;

2) Yn cael ei gadeirio gan Gomisiynydd Plant Cymru sydd yn y swydd pan grëir y Tasglu hwn, ac y dylai aros yn Gadeirydd y Tasglu am ei hyd, pe bai'n cytuno i wneud hynny (waeth a yw'n parhau'n Gomisiynydd Plant Cymru am oes y Tasglu ai peidio – ac eithrio mewn amgylchiadau eithriadol);

3)

Â chyfrifoldeb am lunio adroddiad yn seiliedig ar ei ymchwiliadau sy'n cynnwys argymhellion ar gyfer Llywodraeth Cymru yn seiliedig ar ei ganfyddiadau; ac y

4) Dylai Llywodraeth Cymru, mewn ymgynghoriad â'r Tasglu Cenedlaethol hwn, Cynulliad Cenedlaethol Cymru, a phreswylwyr Cymru (gan gynnwys plant), edrych yn fanwl ar argymhellion yr adroddiad.

Gwybodaeth ychwanegol

Menter gymdeithasol sydd newydd ei sefydlu yw'r Sefydliad Cenedlaethol ar gyfer Iechyd Meddwl Plant Cyf. Ein hamcan yw cefnogi datblygiad diwylliant cenedlaethol sy'n galluogi plant i gynnal iechyd meddwl ardderchog, drwy helpu sefydliadau sy'n gweithio gyda a / neu ar gyfer plant, i greu'r amgylchedd gorau lle gall iechyd meddwl pob plentyn ffynnu.

Etholaeth a Rhanbarth y Cynulliad

- Bro Morgannwg
- Canol De Cymru

P-05-857 Dylid creu Tasglu Cenedlaethol ar gyfer Iechyd Meddwl Plant

Y Pwyllgor Deisebau | 29 Ionawr 2019
Petitions Committee | 29 January 2019

Papur briffio gan y Gwasanaeth Ymchwil:

P-05-857 Dylid creu Tasglu Cenedlaethol ar gyfer Iechyd Meddwl Plant

Rydym yn galw ar Gynulliad Cenedlaethol Cymru i annog Llywodraeth Cymru i greu Tasglu Cenedlaethol i ymchwilio i ba ffactorau diwylliannol, ffactorau cymdeithasol a ffactorau gwleidyddol a allai fod yn cyfrannu at nifer y plant yng Nghymru sy'n dioddef iechyd meddwl gwael; a bod y Tasglu Cenedlaethol hwn:

- 1) Yn cynnwys yn ei aelodaeth: plant; cynrychiolwyr o sefydliadau sy'n gweithio gyda phlant; cynrychiolwyr o bob plaid wleidyddol a gynrychiolir yng Nghynulliad Cenedlaethol Cymru; academyddion sy'n ymwneud ag ymchwilio i bolisi cymdeithasol, gwyddoniaeth wleidyddol, diwylliant, cymdeithas ac economeg;
- 2) Yn cael ei gadeirio gan Gomisiynydd Plant Cymru sydd yn y swydd pan grëir y Tasglu hwn, ac y dylai aros yn Gadeirydd y Tasglu am ei hyd, pe bai'n cytuno i wneud hynny (waeth a yw'n parhau'n Gomisiynydd Plant Cymru am oes y Tasglu ai peidio - ac eithrio mewn amgylchiadau eithriadol);
- 3) Â chyfrifoldeb am lunio adroddiad yn seiliedig ar ei ymchwiliadau sy'n cynnwys argymhellion ar gyfer Llywodraeth Cymru yn seiliedig ar ei ganfyddiadau; ac y
- 4) Dylai Llywodraeth Cymru, mewn ymgynghoriad â'r Tasglu Cenedlaethol hwn, Cynulliad Cenedlaethol Cymru, a phreswylwyr Cymru (gan gynnwys plant), edrych yn fanwl ar argymhellion yr adroddiad.

Gwybodaeth ychwanegol:

Menter gymdeithasol sydd newydd ei sefydlu yw'r Sefydliad Cenedlaethol ar gyfer Iechyd Meddwl Plant Cyf. Ein hamcan yw cefnogi datblygiad diwylliant cenedlaethol sy'n galluogi plant i gynnal iechyd meddwl ardderchog, drwy helpu sefydliadau sy'n gweithio gyda a / neu ar gyfer plant, i greu'r amgylchedd gorau lle gall iechyd meddwl pob plentyn ffynnu.

Cefndir

Ar 14 Ionawr 2019, [cyhoeddodd](#) y Gweinidog dros Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol y byddai £7.1 miliwn ychwanegol yn cael ei wario ar amddiffyn, gwella a chefnogi iechyd meddwl plant a phobl ifanc yng Nghymru. Bydd y buddsoddiad newydd hwn yn cefnogi'r gwaith o weithredu ymateb Llywodraeth Cymru i'r argymhellion a wnaed gan Bwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg y Cynulliad Cenedlaethol yn ei adroddiad, 'Cadernid Meddwl'.

Cyhoeddodd Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg y Cynulliad Cenedlaethol ei adroddiad, '[Cadernid Meddwl: Adroddiad ar y newid mawr sydd ei angen o ran cefnogaeth ym maes iechyd emosiynol ac iechyd meddwl plant a phobl ifanc yng Nghymru](#)' ym mis Ebrill 2018. Mewn ymateb i'r adroddiad hwnnw, a oedd yn galw am ddynodi llesiant emosiynol a meddyliol plant a phobl ifanc fel blaenoriaeth genedlaethol benodol, cyhoeddodd y Gweinidog dros Addysg a'r Gweinidog dros Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol ym mis Medi 2018 y byddai [Grŵp Gorchwyl a Gorffen Gweinidogol](#) yn cael ei sefydlu i gynghori Llywodraeth Cymru ynghylch beth yn ychwanegol y gallai ei wneud i gyflymu'r gwaith o wella gwasanaethau ac i sicrhau ymagwedd system gyfan tuag at iechyd a llesiant plant.

Caiff grŵp Gorchwyl a Gorffen Gweinidogol Llywodraeth Cymru ei gadeirio ar y cyd gan y Gweinidog dros Addysg a'r Gweinidog dros Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol. Mae'n dwyn ynghyd ystod o randdeiliaid, gan gynnwys Comisiynydd Plant Cymru a Chadeirydd y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg, sy'n cynnwys Aelodau o'r holl bleidiau gwleidyddol yn y Cynulliad.

Cefnogir y Grŵp Gorchwyl a Gorffen Gweinidogol gan grŵp cyfeirio rhanddeiliaid, sy'n cynnwys cynrychiolwyr o ystod eang o asiantaethau, yn ogystal â grŵp cyfeirio rhanddeiliaid ifanc, gan sicrhau bod plant a phobl ifanc yn cael cyfle i ddweud eu dweud yn uniongyrchol i helpu i lywio gwaith sy'n effeithio arnynt yn uniongyrchol.

Mae'r buddsoddiad o £7.1 miliwn yn ychwanegol at y £1.4 miliwn a fuddsoddwyd gan Lywodraeth Cymru mewn rhaglen o [wasanaethau iechyd meddwl mewn ysgolion](#) i gryfhau'r gefnogaeth gan y Gwasanaeth Iechyd Meddwl Plant a'r Glasoed (CAMHS) mewn ysgolion mewn pedair ardal beilot ledled Cymru. Mae cynlluniau peilot CAMHS yn canolbwyntio'n benodol ar ymgynghori, cysylltu a chynghori, gan helpu i nodi achosion a sicrhau ymyrraeth gynnar.

Mae'r Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg wedi ymrwymo'n gyhoeddus i fonitro cynnydd y Gweinidog dros Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol a'r Gweinidog dros Addysg wrth iddynt weithredu'r argymhellion yn ei adroddiad, 'Cadernid Meddwl', eleni.

Ein cyf/Our ref VG/03900/18

David John Rowlands AC
Cadeirydd y Pwyllgor Deisebau
Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Bae Caerdydd
CF99 1NA

Government.Committee.Business@llyw.cymru

12 Rhagfyr 2018

Annwyl David,

Diolch am eich llythyr dyddiedig 26 Tachwedd ynglŷn â *Deiseb P-05-857 Dylid creu Tasglu Cenedlaethol ar gyfer Iechyd Meddwl Plant* oddi wrth y Sefydliad Cenedlaethol ar gyfer Iechyd Meddwl Plant.

Mae Llywodraeth Cymru wedi gosod iechyd meddwl fel un o'i chwe blaenoriaeth genedlaethol yn *Ffyniant i Bawb* ac rwy'n llwyr gydnabod pwysigrwydd cefnogi llesiant emosiynol ein plant a'n pobl ifanc. Mae gan ysgolion swyddogaeth hanfodol i'w chyflawni i sylwi ar broblemau yn gynnar a helpu i arfogi plant a phobl ifanc â ffyrdd o ddygymod â'r straen o dyfu i fyny.

Ym mis Medi 2017, lansiais i ac Ysgrifennydd y Cabinet dros Addysg brosiectau peilot mewn tair ardal i roi cymorth gan wasanaethau iechyd meddwl arbenigol mewn ysgolion a meithrin perthynas sy'n ymestyn o'r ystafell ddosbarth i'r gwasanaethau arbenigol hynny. Mae cynlluniau peilot mewngymorth CAMHS yn canolbwyntio'n benodol ar ymgynghori, meithrin cysylltiadau a sylwi ar y rheini sydd angen cymorth ac ymyrryd yn gynnar.

Gan adeiladu ar y gweithgarwch hwn ac yn sgil cyhoeddi'r adroddiad *Cadernid Meddwl* gan Bwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg y Cynulliad Cenedlaethol:

<https://www.assembly.wales/laid%20documents/cr-ld11522/cr-ld11522-w.pdf>, rydw i ac Ysgrifennydd y Cabinet dros Addysg wedi bod yn meddwl beth arall allwn ni ei wneud i sicrhau bod pethau'n newid yn gyflymach yn y maes hwn, a defnyddio agwedd ysgol a system gyfan at iechyd a llesiant. Wedi hyn, cyhoeddom ym mis Medi 2018 y byddem yn cynnull Cyd-grŵp Gorchwyl a Gorffen y Gweinidogion, a gynhaliodd ei gyfarfod cyntaf ym mis Hydref, i'n cynghori ar sut i symud ymlaen gyda'r gwaith hwn. Mae'r grŵp yn cael ei gadeirio gennyf i a'r Ysgrifennydd y Cabinet dros Addysg ac mae'n tynnu ynghyd y rheini sy'n gweithio mewn addysg ac iechyd ac yn y sector cyhoeddus yn ehangach a'r trydydd sector, gan gynnwys Comisiynydd Plant Cymru.

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1NA

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Gohebiaeth.Vaughan.Gething@llyw.cymru
Correspondence.Vaughan.Gething@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Mae gwaith y grŵp hwn yn cael ei wneud fel ymateb i *Cadernid Meddwl*, a bydd yr adroddiad hwnnw hefyd yn sylfaen iddo. Roedd yr adroddiad yn galw am nodi bod llesiant a chadernid emosiynol ac iechyd yn flaenoriaeth genedlaethol ac roedd yn cynnwys argymhellion ar sut y gellid datblygu hyn.

Bydd y grŵp newydd yn ymchwilio i sut y gellir dod â gwahanol weithgarwch sy'n cael ei wneud eisoes ynghyd, tynnu sylw at unrhyw fylchau mewn darpariaeth a sicrhau bod egni ac adnoddau yn cael eu targedu i gyflawni'r budd mwyaf posibl. Bydd yn edrych ar y cwricwlwm newydd sy'n cael ei ddatblygu ac yn ystyried materion fel hyfforddiant i staff.

Bydd y grŵp yn cael cymorth grŵp cyfeirio rhanddeiliaid, er mwyn sicrhau bod yr holl asiantaethau sydd â rhan wrth gyflawni dull ysgol gyfan yn cael eu cynnwys yn briodol yn y rhaglen. Elfen ganolog o hyn yw sicrhau bod plant a phobl ifanc yn cael cyfle i gyfrannu eu sylwadau i helpu gyda'r gweithgaredd sy'n effeithio'n uniongyrchol arnynt. I'r perwyl hwn, rydym yn recriwtio pobl ifanc ar hyn o bryd i ymuno â fforwm pobl ifanc, a fydd yn gweithio ochr yn ochr â'r Grŵp Gorchwyl a Gorffen ar sut fydd orau i ddatblygu'r agenda hon.

Hyderaf fod hyn yn rhoi tawelwch meddwl ichi fod gwella iechyd meddwl a llesiant plant a phobl ifanc yn dal yn flaenoriaeth a'n bod wedi sefydlu trefniadau newydd i gryfhau gwaith ar y cyd a sicrhau bod y gwaith hwn yn cael ei gwblhau'n gyflymach.

Yn gywir,

Vaughan Gething AC/AM

Ysgrifennydd y Cabinet dros Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol
Cabinet Secretary for Health and Social Services

22nd January 2019

Dear David Rowlands AM,

Ref: Petition number P-05-857 calling for a National Task force for Children's Mental Health

We would like to thank you and all the members of the Petitions Committee for considering this petition. Furthermore we would like to thank Vaughan Gething AM for his comprehensive response to your request for information in relation to the issues raised by the petition asking the National Assembly for Wales to urge the Welsh Government to create a National Task Force for Children's Mental Health. Additionally, we are very grateful for the support the petition received across Wales, with residents from every electoral region signing it. Below is our response to Vaughan Gething's letter dated 12th December 2018 in relation to the petition.

- 1) We commend the Welsh Government for including mental health as one of its priority areas in its *Prosperity for All* strategy, and thank Vaughan Gething AM for recognising the importance of supporting the emotional well-being of children and young people. However, with almost 25% (*1) of young people having experienced suicidal thoughts we believe that the **commitments made within the strategy are insufficient to prevent the continuing prevalence of serious mental health issues among children and young people**. Placing a 'real and meaningful focus on well-being' (*2) within the new curriculum and assessment arrangements is an important step as it could help develop the resilience of pupils, but it **fails to address the societal and cultural factors that are leading to the mental health issues being experienced by children and young people**. Furthermore, although ensuring 'teachers have the help and support they need to respond to children experiencing difficulties' (*2) may improve the level of support provided to children and young people with mental health illnesses, this is not a preventative measure. Consequently, **this is a policy that will continue to incur escalating costs and utilise resources without reducing the number of young people experiencing difficulties with their mental health**.
- 2) We agree with Vaughan Gething AM that schools have a crucial role to play in identifying problems early and helping to provide children and young people with the tools to cope with the stresses of growing up. However, it is important to remember that **not all children and young people attend school**. We welcome the pilot projects launched by Vaughan Gething AM and the Cabinet Secretary for Education to build relationships which extend from the classroom to specialist mental health services. Nevertheless, **a National Task Force for children's mental health could provide a robust Wales specific evidence base and substantive, cost-efficient, long-term recommendations that, if implemented, could significantly reduce the number of children and young people requiring treatment for mental health problems**.
- 3) The *Mind over Matter* report referred to by Vaughan Gething AM is another important element in helping to create a culture where young people feel supported and not stigmatised if they are suffering with their mental health. Furthermore, the promotion of 'good mental health' (*3) and improved signposting to services are welcomed by us. However, **with the number of referrals to children's mental health services having already doubled in Wales in recent years (*2), such an approach is incomplete and insufficient; and may leave service users and providers frustrated by an ongoing deficiency in the level of support and resources available**.

- 4) The establishment of the Joint Ministerial Task and Finish Group announced by Vaughan Gething AM and the Cabinet Secretary for Education in September 2018 is an important response to the *Mind over Matter* report and fulfils **some** of the remit that a National Task Force for Children's Mental Health would encompass. We particularly welcome the Welsh Government's commitment to taking the opinions of children and young people into account during their work. Evolving this Task and Finish Group into the National Task Force that residents from every region in Wales have called for by signing our petition could support the ambition of the *Prosperity for All* strategy and **intensify the work currently being done as a consequence of the *Mind over Matter* report.**
- 5) If part of the £7 million to improve children and young people's mental health, announced by Vaughan Gething AM earlier this month, was used to expand the Task and Finish Group into the National Task Force proposed by the petition then this could **provide a comprehensive and extensive development of policies that build on the *Prosperity for All* strategy, the *Mind over Matter* report, the pilot projects, and the work-to date of the Task and Finish Group itself.**
- 6) Just as Wales has led the world in other areas of policy relating to children and young people – for example, by incorporating the UNCRC into domestic law and the passing of the Well-being of Future Generations (Wales) Act 2015 – a National Task Force for children's mental health as outlined in the petition would likewise demonstrate our determination as a country to create and sustain a culture in which every child and young person has the opportunity to thrive and fulfil their potential. By establishing this National Task Force, the Welsh Government **could transform the outcomes of a considerable number of children, young people and their families.** Furthermore, **this cross-party, cross-society approach could dramatically reduce the number of children and young people needing to access treatment for their mental health.** Consequently, **resources that are currently over-stretched would become available to provide a rehabilitated, augmented service to those in need of help and support in the future.**

I believe that the evidence above provides a balanced analysis that explains how a National Task Force for children's mental health could build upon and enhance the existing work of the Welsh Government in this area; and the significant impact that it could have on supporting the mental health and wellbeing of children and young people throughout Wales, particularly through the development of preventative measures. It is evident that Vaughan Gething AM and the Welsh Government take the issue of poor mental health among children and young people very seriously and have taken important and significant action to tackle the problems presented. We believe that a National Task Force for children's mental health would reinforce this commitment and provide a comprehensive strategy to further strengthen and increase the pace of work.

If any further input from me would assist you and/or the committee please do not hesitate to contact me at contact@nocmh.com. I look forward to hearing the outcome of your considerations in relation to this petition.

Yours sincerely

Geraint D. Evans

Managing Director

- *1 https://youngminds.org.uk/find-help/feelings-and-symptoms/suicidal-feelings/?gclid=EAlalQobChMI6_OeuJSB4AIVC-DICh06dgKuEAAYAiAAEgJKRPD_BwE
- *2 <https://gov.wales/docs/strategies/170919-prosperity-for-all-en.pdf>
- *3 <https://www.assembly.wales/laid%20documents/cr-ld11522/cr-ld11522-e.pdf>

P-05-860 Dylid gwneud Gwersi Sgiliau Bywyd yn Orfodol ar y cwricwlwm

Cyflwynwyd y ddeiseb hon gan Emily Jones, wedi iddi gasglu 121 o lofnodion ar-lein a 165 ar bapur, sef cyfanswm o 286 o lofnodion.

Geiriad y ddeiseb

Rydym yn galw ar Gynulliad Cenedlaethol Cymru i sicrhau bod gwersi sgiliau bywyd yn orfodol ar y cwricwlwm mewn ysgolion uwchradd drwy Gymru ac y caiff y cynnwys ei adolygu bob blwyddyn gan fwrdd o bobl ifanc etholedig.

Gwybodaeth ychwanegol

Byddai cwricwlwm sgiliau bywyd yn cynnwys pynciau fel: cyllid, rhyw a pherthnasoedd, gwleidyddiaeth a sgiliau byw sylfaenol. Mae Erthygl 28 o Gonfensiwn y Cenedloedd Unedig ar Hawliau Plant yn dweud bod gan blant yr hawl i addysg. Mae'r cwricwlwm cenedlaethol, fodd bynnag, yn methu â darparu'r sgiliau bywyd y mae eu hangen arnom.

Etholaeth a Rhanbarth y Cynulliad

- Pontypridd
- Canol De Cymru

Dylid gwneud Gwersi Sgiliau Bywyd yn Orfodol ar y cwricwlwm

Y Pwyllgor Deisebau | 29 Ionawr 2019
Petitions Committee | 29 January 2019

Papur briffio gan y Gwasanaeth Ymchwil:

Rhif y ddeiseb: P-05-860

Teitl y ddeiseb: Dylid gwneud Gwersi Sgiliau Bywyd yn Orfodol ar y cwricwlwm

Testun y ddeiseb: Rydym yn galw ar Gynulliad Cenedlaethol Cymru i sicrhau bod gwersi sgiliau bywyd yn orfodol ar y cwricwlwm mewn ysgolion uwchradd drwy Gymru ac y caiff y cynnwys ei adolygu bob blwyddyn gan fwrdd o bobl ifanc etholedig.

Byddai cwricwlwm sgiliau bywyd yn cynnwys pynciau fel: cyllid, rhyw a chydberthynas, gwleidyddiaeth a sgiliau byw sylfaenol. Mae Erthygl 28 o Gonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau Plant yn dweud bod gan blant yr hawl i addysg. Mae'r cwricwlwm cenedlaethol, fodd bynnag, yn methu â darparu'r sgiliau bywyd y mae eu hangen arnom.

Y cwricwlwm presennol – Addysg Bersonol a Chymdeithasol (ABCh)

Mae ABCh yn ofyniad cwricwlwm statudol ac mae'n rhan o'r cwricwlwm sylfaenol i'r holl ddisgyblion cofrestredig sy'n oedran ysgol gorfodol mewn ysgolion a gynhelir. Penaethiaid a'u llywodraethwyr sy'n gwneud penderfyniadau ar gynnwys a model cyflwyno rhaglen ABCh ysgol, gan weithio gydag awdurdodau lleol a phartneriaid lleol eraill. Mae ysgolion yn defnyddio'r [fframwaith ABCh anstatudol](#) (2008) i adolygu a datblygu eu rhaglenni ABCh. Dylai athrawon, penaethiaid a chyrff llywodraethu ysgolion a gynhelir, colegau a darparwyr addysg eraill seilio eu darpariaeth addysg bersonol a chymdeithasol ar y ddogfen hon.

Mae'r fframwaith yn nodi nodau ABCh:

- datblygu hunan-dyb y dysgwyr a'u hymdeimlad o gyfrifoldeb personol
- hybu hunan-barch, parch at eraill a dathlu amrywiaeth
- galluogi dysgwyr i fyw bywydau diogel ac iach
- paratoi'r dysgwyr ar gyfer y dewisiadau a'r cyfleoedd sy'n gysylltiedig â dysgu gydol oes

- galluogi'r dysgwyr i gyfranogi yn eu hysgolion a'u cymunedau fel dinasyddion gweithgar a chyfrifol yn lleol, yn genedlaethol ac yn fyd-eang
- meithrin agweddau ac ymddygiad cadarnhaol tuag at egwyddorion datblygu cynaliadwy a dinasyddiaeth fyd-eang
- paratoi'r dysgwyr ar gyfer y sialensau, y dewisiadau a'r cyfrifoldebau sy'n gysylltiedig â gwaith a bywyd oedolyn.

Yn ei llythyr at y Pwyllgor, mae'r Gweinidog Addysg yn dweud y gallai nifer o feysydd y mae'r deisebydd yn sôn amdanynt, megis addysg ariannol a gwleidyddiaeth, gael eu haddysgu drwy ABCh.

Mewn perthynas ag addysg rhyw a chydberthynas, o dan ddarpariaethau [Deddf Addysg 2002](#) mae'n ofynnol i'r holl ysgolion **uwchradd** a gynhelir gynnwys, fel rhan o gwricwlwm sylfaenol yr ysgol, addysg rhyw i ddisgyblion cofrestredig.

Nid yw'n ofynnol i ysgolion cynradd ddarparu addysg rhyw fel rhan o'r cwricwlwm sylfaenol, er y cânt wneud hynny yn ôl eu disgrisiwn. Mae gan rieni'r hawl i dynnu eu plant yn ôl o unrhyw elfen o addysg rhyw nad yw'n rhan o'r cwricwlwm cenedlaethol.

Adolygiad yr Athro Donaldson o'r Cwricwlwm Cenedlaethol

Ym mis Mawrth 2014, cyhoeddodd Huw Lewis, y Gweinidog Addysg a Sgiliau ar y pryd, y byddai'r Athro Graham Donaldson yn cynnal adolygiad o'r cwricwlwm cenedlaethol yng Nghymru. Yn ei adroddiad ar y cwricwlwm, sef [Dyfodol Llwyddiannus](#) (Chwefror 2015), daeth yr Athro Donaldson i'r casgliad a ganlyn:

Gyda'i gilydd, nid yw'r cwricwlwm cenedlaethol a'r trefniadau asesu presennol **yn cwrdd bellach ag anghenion** plant a phobl ifanc Cymru. Mae'r **ddadl o blaid newid sylfaenol** yn un rymus. [Fy mhwyslais i]

Mae Llywodraeth Cymru wedi mabwysiadu'r **pedwar diben** canlynol o'r cwricwlwm newydd yn ôl argymhellion yr Athro Donaldson. Y rhain yw y bydd yr holl blant a phobl ifanc sy'n cwblhau eu haddysg:

- yn ddysgwyr uchelgeisiol, galluog sy'n barod i ddysgu drwy gydol eu hoes.
- yn gyfranwyr mentrus, creadigol sy'n barod i chwarae eu rhan yn llawn yn eu bywyd a'u gwaith.
- **yn ddinasyddion egwyddorol, gwybodus yng Nghymru a'r byd.**
- yn unigolion iach, hyderus sy'n barod i fyw bywydau gan wireddu eu dyheadau fel aelodau gwerthfawr o gymdeithas.

Y bwriad yw y bydd y cwricwlwm newydd â mwy o bwyslais ar roi i bobl ifanc y sgiliau angenrheidiol ar gyfer bywyd.

Awgrymodd yr Athro Donaldson y dylid trefnu'r cwricwlwm ar sail chwe Maes Dysgu a Phrofiad (MDPh). Y chwe maes, fel y'u nodir gan Lywodraeth Cymru yn [Cwricwlwm i Gymru: Cwricwlwm am Oes](#) yw:

- Celfyddydau mynegiannol
- Iechyd a lles
- Dyniaethau
- Ieithoedd, llythrennedd a chyfathrebu
- Mathemateg a rhifedd
- Gwyddoniaeth a thechnoleg.

Caiff y cwricwlwm newydd ei gyflwyno'n statudol ym mis Medi 2022. I ddechrau, dim ond mewn ysgolion cynradd a Blwyddyn 7 y caiff y cwricwlwm newydd ei gyflwyno ym mis Medi 2022, cyn ei gyflwyno i Flwyddyn 8 ar gyfer 2023, Blwyddyn 9 ym 2024, ac yn y blaen wrth i'r garfan symud drwy'r system.

Cyn ei gyflwyno'n statudol, bydd y cwricwlwm newydd ar gael i ysgolion roi adborth, ei brofi a'i fireinio o fis Ebrill 2019, cyn cyhoeddi fersiwn derfynol i'r ysgolion ei ddefnyddio o fis Ionawr 2020.

Mewn ymateb i adroddiad y Panel Arbenigol Addysg Rhyw a Chydberthynas, sef [Llywio dyfodol y cwricwlwm addysg rhyw a chydberthynas yng Nghymru \(Saesneg yn unig\)](#) (Rhagfyr 2017), mae'r Gweinidog Addysg wedi cadarnhau y bydd addysg chydberthynas a rhywioldeb yn rhan o'r cwricwlwm newydd.

Deiseb yn y Pedwerydd Cynulliad

Ym mis Mehefin 2015, trafododd Pwyllgor Deisebau'r Pedwerydd Cynulliad ddeiseb yn galw am addysg rhyw a chydberthynas statudol i bob ysgol a sefydliad addysgol yng Nghymru ([P-04-636](#)). Roedd prif ffocws y ddeiseb yn ymwneud â darparu addysg sy'n ymwneud â materion pobl lesbiaidd, hoyw, ddeurywiol a thraws. Bryd hynny, dywedodd Huw Lewis, y Gweinidog Addysg a Sgiliau ar y pryd, wrth y Pwyllgor fod y cwricwlwm presennol yn hyblyg i alluogi addysgu'r materion hyn ac y byddai'r cwricwlwm newydd, a gyhoeddwyd yn ddiweddar, yn galluogi gwaith ymgysylltu ystyrllon ag ysgolion a phartneriaid eraill. Daeth y ddeiseb i ben ym mis Medi 2015.

Gwneir pob ymdrech i sicrhau bod y wybodaeth yn y papur briffio hwn yn gywir adeg ei gyhoeddi. Dylai darllenwyr fod yn ymwybodol nad yw'r papurau briffio hyn yn cael eu diweddarau o reidrydd na'u diwygio fel arall i adlewyrchu newidiadau dilynol.

Eich cyf/Your ref P-05-860
Ein cyf/Our ref KW/02719/18

David John Rowlands AC
Cadeirydd – Y Pwyllgor Deisebau
Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Bae Caerdydd
CF99 1NA

Government.Committee.Business@gov.wales

19 Rhagfyr 2018

Annwyl David

Diolch yn fawr am eich llythyr dyddiedig 4 Rhagfyr yn gofyn am fy sylwadau ar y materion a godwyd yn *Neiseb P-95-860 Dylid gwneud Gwersi Sgiliau Bywyd yn Orfodol ar y cwricwlwm*. Rydych yn cyfeirio'n benodol at y materion y mae'n eu codi, megis cyllid, rhyw a pherthnasoedd, gwleidyddiaeth a sgiliau byw sylfaenol.

Y cwricwlwm presennol

Addysg Rhyw a Pherthnasoedd

Mae Datblygiad Personol a Chymdeithasol, Lles ac Amrywiaeth Ddiwylliannol yn un o'r meysydd dysgu yn y Cyfnod Sylfaen ar gyfer dysgwyr 3-7 oed. Mae plant yn dysgu amdanynt eu hunain a'u perthynas â phlant eraill ac oedolion o fewn y teulu a'r tu allan iddo. Mae Addysg Personol a Chymdeithasol (ABCh) yn rhan o'r cwricwlwm ar gyfer pob disgybl cofrestredig 7 i 16 oed mewn ysgolion a gynhelir. Ei nod yw paratoi dysgwyr i fod yn effeithiol yn bersonol ac yn gymdeithasol drwy ddarparu profiadau dysgu lle gallant ddatblygu a defnyddio sgiliau, archwilio agweddau a gwerthoedd personol, a chaffael gwybodaeth a dealltwriaeth briodol. Diben y fframwaith ABCh yw helpu ysgolion i gynllunio eu rhaglen ABCh er mwyn sicrhau bod yr addysg yn cael ei chyflwyno mewn modd eang, cyfannol a chytbwys. Mae gan ysgolion yr hyblygrwydd i ddewis pynciau priodol o'r fframwaith fel cyd-destunau ar gyfer dysgu. Cyfrifoldeb yr ysgol yw cynllunio a darparu rhaglen eang a chytbwys i ddiwallu anghenion eu dysgwyr. Gall ysgolion weithio gyda sefydliadau arbenigol ar agweddau ar y ddarpariaeth ABCh.

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1NA

Gohebiaeth.Kirsty.Williams@llyw.cymru
Correspondence.Kirsty.Williams@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Addysg Ariannol

Mae'r fframwaith ABCh yn caniatáu i ddysgwyr ddatblygu dealltwriaeth o rôl a phwysigrwydd arian. Mae'n eu helpu i ddeall eu rôl a'u cyfrifoldebau fel defnyddwyr a meithrin gallu ariannol a fydd yn eu galluogi i ffurfio barn effeithiol a gwneud penderfyniadau effeithiol mewn perthynas â materion economaidd. Yng Nghyfnod Allweddol 2, mae dysgwyr yn cael cyfle i ddeall pwysigrwydd gofalu am eu harian a'r manteision sy'n gysylltiedig â chynilo arian yn rheolaidd. Yng Nghyfnod Allweddol 3, mae dysgwyr yn cael cyfle i ddeall canlyniadau economaidd a moesegol y penderfyniadau ariannol personol y maent yn eu gwneud fel defnyddwyr, gan ystyried cynlluniau fel Masnach Deg. Yng Nghyfnod Allweddol 4, mae dysgwyr yn cael cyfle i ddysgu am eu hawliau fel defnyddwyr a'u cyfrifoldebau o safbwynt rheoli cyllideb, a hefyd am bwysigrwydd cynllunio ar gyfer eu dyfodol ariannol a sut i gael gafael ar gyngor ariannol. Yn olaf, mae dysgwyr ôl-16 yn cael cyfle i werthuso cyngor ariannol, cymryd cyfrifoldeb personol am waith cynllunio ariannol, a rheoli'u materion ariannol personol yn effeithiol. Nid yw addysg ariannol yn cael ei addysgu drwy ABCh yn unig; mae wedi bod yn rhan o'r cwricwlwm ysgol yng Nghymru ers 2008 ac yn ofyniad statudol yn y Fframwaith Llythrennedd a Rhifedd Cenedlaethol ar gyfer dysgwyr 5 i 14 oed, drwy'r elfen 'Rheoli arian', ers mis Medi 2013.

Gwleidyddiaeth

Caiff dysgwyr gyfle i archwilio gwleidyddiaeth yn y cwricwlwm presennol drwy Fagloriaeth Cymru ac ABCh. Mae'r thema 'Dinasyddiaeth Weithgar' yn y fframwaith ABCh yn rhoi'r cyfle i ddysgwyr ddatblygu eu gwybodaeth o wleidyddiaeth, cyflogaeth a'u hawliau mewn cymdeithas ddemocrataidd sy'n adlewyrchu Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn. Maent hefyd yn meithrin gwybodaeth ymarferol o'u hawliau, a'r cyswllt rhwng penderfyniadau gwleidyddol a'u bywydau eu hunain.

Y cwricwlwm newydd

Mae pedwar diben yn ganolog i'r cwricwlwm newydd, a'r rheini yw'r man cychwyn wrth wneud pob penderfyniad ar y cynnwys a'r profiadau a gaiff eu datblygu fel rhan o'r cwricwlwm a'r trefniadau asesu newydd. Fe'u cynlluniwyd i fod yn sail i'r holl addysgu a dysgu yng Nghymru.

Dibenion y cwricwlwm yng Nghymru yw y dylai plant a phobl ifanc ddatblygu:

- Yn ddysgwyr uchelgeisiol, galluog, sy'n barod i ddysgu drwy gydol eu hoes
- Yn gyfranwyr mentrus, creadigol sy'n barod i chwarae rhan lawn mewn bywyd a gwaith
- Yn ddinasyddion egwyddorol a gwybodus i Gymru a'r byd
- Yn unigolion iach a hyderus sy'n barod i fyw bywyd gan wireddu eu dyheadau fel aelodau gwerthfawr o gymdeithas.

Bydd y cwricwlwm newydd yn darparu cyfleoedd eang a dilys ar gyfer y pynciau penodol rydych yn sôn amdanynt.

Addysg Cydberthynas a Rhywioldeb

Bydd Addysg Cydberthynas a Rhywioldeb yn rhan o'r cwricwlwm newydd ar gyfer dysgwyr 3-16 oed. Mae hyn yn ymateb i argymhellion y Panel Arbenigol ar Addysg Rhyw a Chydberthynas a gadeiriwyd gan yr Athro Emma Renold o Brifysgol Caerdydd, a gyhoeddwyd ym mis Rhagfyr 2017.

Caiff Addysg Cydberthynas a Rhywioldeb ei datblygu drwy ddull gweithredu rhyngddisgyblaethol a chyfannol, fel yr argymhellwyd gan y panel arbenigol. Mae'r ysgolion arloesi, sy'n datblygu'r cwricwlwm newydd ar gyfer Cymru, wedi bod yn gweithio gydag arbenigwyr (gan gynnwys yr Athro Renold) i wreiddio dysgu ynghylch Addysg Cydberthynas a Rhywioldeb yn y cwricwlwm newydd.

Llythrennedd Ariannol

Ymdrinnir â chyllid, neu lythrennedd ariannol, mewn mwy nag un Maes Dysgu a Phrofiad. Un o bedwar diben y cwricwlwm newydd yw helpu dysgwyr i fod yn unigolion iach a hyderus sydd â'r sgiliau a'r wybodaeth sydd eu hangen i ddelio â'u bywyd bob dydd mor annibynnol ag y gallant. Mae *Dyfodol Llwyddiannus* yn trafod pwysigrwydd gallu ariannol yn y Maes Dysgu a Phrofiad Mathemateg a Rhifedd, gan danlinellu ei bod yn bwysig i ddysgwyr "gael yr wybodaeth a'r sgiliau sydd eu hangen i drefnu materion ariannol personol yn awr ac yn y dyfodol". Mae llythrennedd ariannol hefyd yn berthnasol i'r Meysydd Dysgu a Phrofiad Iechyd a Lles a'r Dyniaethau. Yn hyn o beth, bydd elfennau o lythrennedd ariannol mewn sawl Maes Dysgu a Phrofiad gan gefnogi dull gweithredu rhyngddisgyblaethol a chyfannol.

Gwleidyddiaeth

Mae dealltwriaeth o wleidyddiaeth yn hollbwysig er mwyn bod yn 'ddinasyddion egwyddorol, gwybodus yng Nghymru a'r byd'. Mae Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau yn ceisio helpu dysgwyr i ddeall ffactorau hanesyddol, daearyddol, gwleidyddol, economaidd a chymdeithasol ac yn cynnig cyfleoedd iddynt ddatblygu a chymryd rhan mewn trafodaethau gwybodus am foeseq, credoau, crefydd ac ysbrydolrwydd.

Sgiliau bywyd

Mae'r cwricwlwm newydd yn cydnabod pwysigrwydd sicrhau bod plant a phobl ifanc yn datblygu ystod o 'sgiliau ehangach' y credir eu bod yn angenrheidiol ar gyfer bywyd a gwaith yn y byd modern. Yn ôl un o argymhellion *Dyfodol Llwyddiannus* 'Dylai...sgiliau ehangach gael eu cynnwys yn y Meysydd Dysgu a Phrofiad'. Mae'n pwysleisio y dylid addysgu sgiliau ehangach o ddechrau'r cyfnod mewn ysgol yn hytrach nag ym Mlwyddyn 10 fel sy'n digwydd ar hyn o bryd. Mae'r sgiliau ehangach hyn yn cynnwys:

- Meddwl yn feirniadol a datrys problemau
- Cynllunio a threfnu
- Creadigrwydd ac arloesedd
- Effeithiolrwydd personol

Mae paratoi dysgwyr ar gyfer byd gwaith yn elfen bwysig o'r cwricwlwm newydd. Mae pob grŵp arloesi'n ystyried sut all eu Maes Dysgu a Phrofiad helpu i gyflawni'r nod o weld dysgwyr yn datblygu 'gyfranwyr mentrus a chreadigol sy'n barod i chwarae rhan lawn mewn bywyd a gwaith'.

Yn gyffredinol, cytunwyd ar yr egwyddorion canlynol:

- Dylai'r Maes Dysgu a Phrofiad Iechyd a Lles ymdrin â'r cyfeiriad at 'dysgu a phrofiad cysylltiedig â gwaith' yn *Dyfodol Llwyddiannus* o ran sgiliau bywyd e.e. cadernid, gwydnwch a chwilfrydedd. Bydd yna hefyd orgyffwrdd naturiol â Meysydd Dysgu a Phrofiad eraill.
- Dylai pob Maes Dysgu a Phrofiad dynnu ar gyfleoedd i wneud cysylltiadau rhwng eu datganiadau o'r Hyn sy'n Bwysig a'r byd gwaith. Caiff hyn ei wneud drwy wreiddio'r sgiliau ehangach a'r cyfrifoldebau trawsgwricwlaidd yn effeithiol a thynnu sylw at wybodaeth, sgiliau a phrofiadau allweddol sy'n hanfodol i ddatblygu gyrfaoedd sy'n ymwneud â'r Maes Dysgu a Phrofiad.
- Bydd angen canllawiau ychwanegol ar ysgolion i ddarparu'r elfen hon yn briodol. Mae agweddau penodol ar y fframwaith Gyrfaoedd a'r Byd Gwaith sy'n mynd y tu hwnt i'r hyn a fydd yn cael ei ddarparu drwy'r Maes Dysgu a Phrofiad e.e. dewisiadau gyrfa ac academaidd, profiad gwaith, cyngor ar yrfaoedd etc.

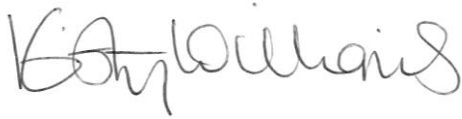
Bydd Papur Gwyn yn cael ei gyhoeddi yn gynnar yn y Flwyddyn Newydd yn gofyn am sylwadau ar y cynigion deddfwriaethol i ategu'r cwricwlwm a'r trefniadau asesu newydd. Bydd y cynigion hyn yn cefnogi'r argymhellion a nodir yn *Dyfodol Llwyddiannus* y dylai pob dysgwr gael cwricwlwm eang a chythwys sydd wedi'i gynllunio i gyflawni'r pedwar diben, ac

sy'n ymgorffori'r syniad o'r hawl i gael addysg a phrofiadau ym mhob un o'r chwe Maes Dysgu a Phrofiad drwy gydol y cyfnod mewn addysg statudol.

Mae *Dyfodol Llwyddiannus* wedi ein herio i ailystyried y cwricwlwm, ac mae'n ei gwneud yn glir fod y rhagnodi a'r manylu helaeth ar lefel genedlaethol yn cyfyngu ar "*y llif a'r dilyniant yn y dysgu gan blant a phobl ifanc*". Oherwydd hynny, rhaid inni sicrhau nad yw'r cwricwlwm newydd yn cynnig rhestr gynhwysfawr o bethau manwl i'w cynnwys a fyddai'n gyflym yn mynd yn gymhleth ac yn ormod. Rhaid i'r cwricwlwm ganiatáu i weithwyr proffesiynol fod yn hyblyg o ran dewis cynnwys penodol sy'n bodloni anghenion eu dysgwyr yn eu cyd-destun penodol nhw. Yn yr un modd, bydd yr hyblygrwydd hwnnw'n rhoi ymreolaeth i weithwyr proffesiynol ystyried materion fel y rheini a godwyd yma.

Byddwn yn ymgysylltu â phobl ifanc yn ystod y broses o roi adborth a chyd-ddatblygu.

Yn gywir

Kirsty Williams AC/AM
Y Gweinidog Addysg
Minister for Education

P-05-861 Gwneud addysg wleidyddol yn elfen orfodol o'r cwricwlwm cenedlaethol newydd

Cyflwynwyd y ddeiseb hon gan Kaiesha Ceryn Page, ar ôl casglu 117 o lofnodion.

Geiriad y ddeiseb

Dylai addysg roi'r sgiliau a'r offer i bobl ifanc a fydd yn sicrhau eu bod yn dod yn ddinasyddion gwerthfawr sy'n ymgysylltu â'r wlad.

Er gwaethaf y datblygiadau mawr sydd wedi digwydd yn sgil y cyfryngau cymdeithasol a chylchoedd newyddion cyflym, mae pobl ifanc yn aml yn ystyried gwleidyddiaeth yn bwnc tabŵ, gan ei weld fel mater nad ydyw i'w tebyg hwy.

Rydym yn credu y dylai pobl ifanc adael addysg gyda dealltwriaeth gynhwysfawr o sefydliadau gwleidyddol yn y Deyrnas Unedig. Argymhellodd adroddiad y Gymdeithas Diwygio Etholiadol y dylid addysgu pedair agwedd allweddol mewn ysgolion – y pleidiau, democratiaeth, rôl sefydliadau ac ymgyrchu.

Ar hyn o bryd, mae gan Lywodraeth Cymru gyfle unigryw i arwain y ffordd ar y mater hwn gan ei bod wrthi'n datblygu ei chwricwlwm cenedlaethol cyntaf. Fel un o'i bedwar cysyniad allweddol, nod y cwricwlwm newydd yw creu dinasyddion "moesegol a gwybodus". Felly mae rheswm yn dweud y dylai addysg wleidyddol fod yn rhan hanfodol o hyn.

Mae datblygiad y cwricwlwm hwn yn gyfle unigryw i Lywodraeth Cymru chwyldroi'r ffordd y mae'n addysgu ei phobl ifanc, gan greu'r dinasyddion a fydd yn arweinwyr y dyfodol.

Etholaeth a Rhanbarth y Cynulliad

- Rhondda
- Canol De Cymru

Addysg wleidyddol

Y Pwyllgor Deisebau | 29 Ionawr 2019

Petitions Committee | 29 January 2019

Papur briffio gan y Gwasanaeth Ymchwil:

Rhif y ddeiseb: P-05-861

Teitl y ddeiseb: Gwneud addysg wleidyddol yn elfen orfodol o'r cwricwlwm cenedlaethol newydd.

Testun y ddeiseb: Dylai addysg roi'r sgiliau a'r offer i bobl ifanc a fydd yn sicrhau eu bod yn dod yn ddinasyddion gwerthfawr sy'n ymgysylltu â'r wlad. Er gwaethaf y datblygiadau mawr sydd wedi digwydd yn sgil y cyfryngau cymdeithasol a chylchoedd newyddion cyflym, mae pobl ifanc yn aml yn ystyried gwleidyddiaeth yn bwnc tabŵ, gan ei weld fel mater nad ydyw i'w tebyg hwy.

Rydym yn credu y dylai pobl ifanc adael addysg gyda dealltwriaeth gynhwysfawr o sefydliadau gwleidyddol yn y Deyrnas Unedig. Argymhellodd adroddiad y Gymdeithas Diwygio Etholiadol y dylid addysgu pedair agwedd allweddol mewn ysgolion - y pleidiau, democratiaeth, rôl sefydliadau ac ymgyrchu.

Ar hyn o bryd, mae gan Lywodraeth Cymru gyfle unigryw i arwain y ffordd ar y mater hwn gan ei bod wrthi'n datblygu ei chwricwlwm cenedlaethol cyntaf. Fel un o'i bedwar cysyniad allweddol, nod y cwricwlwm newydd yw creu dinasyddion "moesegol a gwybodus". Felly mae rheswm yn dweud y dylai addysg wleidyddol fod yn rhan hanfodol o hyn.

Mae datblygiad y cwricwlwm hwn yn gyfle unigryw i Lywodraeth Cymru chwyldroi'r ffordd y mae'n addysgu ei phobl ifanc, gan greu'r dinasyddion a fydd yn arweinwyr y dyfodol.

1. Cynnwys y cwricwlwm

Ar hyn o bryd, mae cwricwlwm ysgol Cymru yn rhoi cyfleoedd i bobl ifanc ddeall egwyddorion a system democratiaeth, gan gynnwys sut y gall pobl ifanc ddylanwadu ar y gwaith o wneud penderfyniadau. Yn bennaf, mae ysgolion yn trafod y pynciau hyn trwy addysg bersonol a chymdeithasol (ABCh) ac yn canolbwyntio ar ddatblygu 'Dinasyddiaeth Weithgar', sy'n un o'r pum thema yn [Fframwaith addysg bersonol a chymdeithasol ar gyfer dysgwyr 7 i 19 oed yng Nghymru \(2008\)](#) anstatudol Llywodraeth Cymru.

Mae ABCh yn ofyniad cwricwlwm statudol ac mae'n rhan o'r cwricwlwm sylfaenol ar gyfer pob disgybl cofrestredig mewn ysgolion a gynhelir sydd o oedran ysgol gorfodol. Penaethiaid a'u llywodraethwyr sy'n gyfrifol am benderfynu ar union gynnwys a model cyflwyno rhaglen ABCh yr ysgol, gan weithio gydag awdurdodau lleol a phartneriaid lleol eraill.

O fewn elfen 'Dinasyddiaeth Weithgar' y fframwaith ABCh, dylai dysgwyr 'ddatblygu dealltwriaeth ymarferol o'u hawliau a'r **cysylltiadau rhwng penderfyniadau gwleidyddol a'u bywydau eu hunain**'.

Yng Nghyfnod Allweddol 2, dylid rhoi cyfleoedd i ddysgwyr ddeall **'pwysigrwydd gwneud penderfyniadau mewn modd democrataidd'**. Yng Nghyfnod Allweddol 3, dylid rhoi cyfleoedd i ddysgwyr ddeall:

- egwyddorion democratiaeth yng Nghymru, y DU a'r UE;
- sut y caiff cynrychiolwyr, e.e. Cyngor Ysgol, Fforwm Ieuencid, Y Ddraig Ffynci, Cynghorwyr, Aelodau'r Cynulliad, Aelodau Seneddol, Aelodau Seneddol Ewropeaidd, eu hethol, a deall eu swyddogaethau
- sut y gall pobl ifanc leisio'u barn a dylanwadu ar y broses o wneud penderfyniadau.

Yng Nghyfnod Allweddol 4, dylid rhoi cyfleoedd i ddysgwyr ddeall **'pwysigrwydd cymryd rhan mewn etholiadau democrataidd** a'r cysylltiadau rhwng penderfyniadau gwleidyddol a'u bywydau eu hunain'.

Mae [Deddf Addysg 1996](#) yn ei gwneud yn ofynnol i benaethiaid, cyrff llywodraethu ac awdurdodau lleol **sicrhau bod disgyblion yn cael barn gytbwys os cânt eu haddysgu ynghylch democratiaeth a gwleidyddiaeth**. Mae Adran 406 o Ddeddf Addysg 1996 yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol, cyrff llywodraethu a phenaethiaid i wahardd disgyblion iau rhag dilyn gweithgareddau gwleidyddol pleidiol yn yr ysgol. Mae hefyd yn gwahardd hyrwyddo safbwyntiau gwleidyddol pleidiol wrth addysgu unrhyw bwnc i unrhyw ddisgybl. Lle mae gweithgareddau yn cael eu cynnal i ffwrdd o safle'r ysgol, ni chaniateir i ddisgyblion iau gymryd rhan os ydynt wedi'u trefnu gan unrhyw aelod o staff mewn ysgol neu unrhyw un sy'n gweithredu ar ran yr ysgol.

2. Cwricwlwm Newydd i Gymru (i'w gyflwyno o fis Medi 2022)

Mae Llywodraeth Cymru yn gweithio gyda'r proffesiwn addysg i ddatblygu cwricwlwm newydd, yn dilyn adolygiad annibynnol yr Athro Graham Donaldson o drefniadau cwricwlwm ac asesu a'i adroddiad dilynol, [Dyfodol Llwyddiannus](#) (Chwefror 2015).

Mae Llywodraeth Cymru wedi mabwysiadu'r **pedwar diben** canlynol o'r cwricwlwm newydd fel yr argymhellwyd gan yr Athro Donaldson, sef y bydd pob plentyn a pherson ifanc sy'n cwblhau eu haddysg yn:

- Ddysgwyr uchelgeisiol a galluog sydd yn barod i ddysgu drwy gydol eu bywydau.
- Cyfranwyr mentrus, creadigol sydd yn barod i chwarae rhan lawn mewn bywyd a gwaith.

- Dinasyddion gwybodus, moesegol, sydd yn barod i fod yn ddinasyddion o Gymru a'r byd.
- Unigolion iach hyderus sydd yn barod i arwain bywydau llawn fel aelodau gwerthfawr o gymdeithas.

Mae Llywodraeth Cymru hefyd wedi mabwysiadu'r **chwe Maes Dysgu a Phrofiad** a argymhellwyd gan yr Athro Donaldson:

- Celfyddydau Mynegiannol
- **Iechyd a Lles**
- **Dyniaethau**
- Ieithoedd, Llythrennedd a Chyfathrebu
- Mathemateg a Rhifedd
- Gwyddoniaeth a Thechnoleg

Bydd y cwricwlwm newydd yn cael ei gyflwyno'n statudol ym mis Medi 2022. Bydd y cwricwlwm newydd yn cael ei gyflwyno i ddechrau mewn ysgolion cynradd a Blwyddyn 7 ym mis Medi 2022, cyn cael ei gyflwyno i flwyddyn 8 ar gyfer 2023, blwyddyn 9 yn 2024, ac yn y blaen wrthi'n garfan symud drwy'r ysgol.

Cyn iddo gael ei gyflwyno'n statudol, bydd y cwricwlwm newydd ar gael i ysgolion adborth yn ôl, profi a mireinio **o fis Ebrill 2019**, cyn i fersiwn derfynol gael ei gyhoeddi y gall ysgolion gael gafael arni o fis Ionawr 2020.

Mae ysgolion arloesi yn cydweithio â Llywodraeth Cymru, consortia addysg rhanbarthol ac arbenigwyr a chynghorwyr drwy **chwe Gweithgor** – un ar gyfer pob un o'r Meysydd Dysgu a Phrofiad newydd. Mae'r grwpiau hyn wedi llunio **datganiadau 'Beth sy'n Bwysig?'** yn nodi'r syniadau diweddaraf ar gynnwys y cwricwlwm a phynciau allweddol.

Yn eu [datganiad 'Beth sy'n Bwysig?'](#), a gyhoeddwyd ym mis Rhagfyr 2017, nododd y Gweithgor Meysydd Dysgu a Phrofiad Dyniaethau y canlynol ymysg y dibenion ar gyfer maes hwn o'r cwricwlwm:

Drwy ddeall a pharchu gwahanol gredoau a **deall sut i arfer eu hawliau a'u cyfrifoldebau democrataidd**, bydd disgyblion yn dod yn ddinasyddion moesegol, hyddysg.

Drwy **arddel barn bersonol** am faterion yn ymwneud â ffydd, ysbrydolrwydd, cynaliadwyedd a chynhwysiant cymdeithasol byddant yn dod yn unigolion iach, hyderus, sy'n barod i fyw bywydau boddhaus fel aelodau gwerthfawr o gymdeithas.

Mae datganiad y grŵp hefyd yn cynnig:

Bydd disgyblion yn:

- deall cysyniadau hanesyddol, daearyddol, **gwleidyddol**, economaidd, crefyddol a chymdeithasol.
- archwilio eu hamgylchedd er mwyn datblygu eu hymdeimlad o le a lles ymhellach.

- cymryd rhan mewn profiadau dysgu am hawliau, gwerthoedd, moeseg, credoau, crefydd, athroniaeth ac ysbrydolrwydd.
- ystyried, archwilio a **gwneud dewisiadau hyddysg** ynghylch cynaliadwyedd a'r effaith ar eu gweithredoedd.
- gwneud cyfraniad cadarnhaol at eu cymuned ac ymgysylltu â materion lleol, cenedlaethol a rhyngwladol ar lefel gritigol er mwyn dod yn ddinesydd cyfrifol yng Nghymru a thu hwnt.

3. Panel Arbenigol ar Ddiwygio Etholiadol

Roedd adroddiad y Panel Arbenigol ar Ddiwygio Etholiadol, [Senedd sy'n gweithio i Gymru](#) (Tachwedd 2017), mewn cysylltiad â gostwng yr oedran pleidleisio, yn dweud i sicrhau y caiff pobl ifanc eu hannog a'u cefnogi i arfer eu hawl i bleidleisio, dylai unrhyw ostyngiad yn yr oedran pleidleisio gael ei gyflwyno law yn llaw ag addysg briodol, effeithiol ac amhleidiol ym maes gwleidyddiaeth a dinasyddiaeth. Argymhellodd y Panel:

- Rhaid i'r addysg ddinasyddiaeth a ddarperir i gyd-fynd ag unrhyw ostyngiad yn yr oedran pleidleisio:
- Gydnabod yr amrywiaeth o leoliadau lle caiff pobl ifanc 16 ac 17 oed addysg a hyfforddiant, er mwyn sicrhau bod y rhai y tu allan i leoliadau ysgol traddodiadol hefyd yn cael eu cefnogi a'u hannog i fwrw'u pleidlais;
  - Mynd ymhellach na dim ond amlinellu'r strwythurau democrataidd a'r prosesau ffurfiol, er mwyn ennyn diddordeb a hysbysu pobl ifanc am y materion sy'n bwysig iddynt;
  - Sicrhau bod pobl ifanc yn cael cyfleoedd i ddysgu am yr amrywiaeth lawn o safbwyntiau gwleidyddol mewn ffordd amhleidiol;
  - Cael ei darparu gan athrawon ac addysgwyr sydd wedi cael hyfforddiant o ansawdd uchel eu hunain er mwyn sicrhau bod yr addysg ddinasyddiaeth yn cael ei chymryd o ddifrif, ac i osgoi rhagfarn wleidyddol a'r canfyddiad o ragfarn wleidyddol;
  - Cael ei hadolygu ar ôl cyfnod addas i sicrhau bod ei dyluniad a'r modd y caiff ei chyflawni yn bodloni'r amcanion.

Mae'r Gweinidog Addysg yn nodi yn ei llythyr at y Pwyllgor ei bod wedi cyfarfod ag Ysgrifennydd y Cabinet dros Lywodraeth Leol a Gwasanaethau Cyhoeddus ar y pryd, Alun Davies, a Llywydd y Cynulliad Cenedlaethol, i drafod sut i gefnogi'r Bil Llywodraeth Leol ac Etholiadau Drafft sy'n bwriadu gostwng yr oedran pleidleisio mewn etholiadau llywodraeth leol i 16, ac argymhelliad y Panel Arbenigol ar Ddiwygio Etholiadol. Dywedodd y bydd yn gwneud datganiad ar hyn 'yn y flwyddyn newydd' (2019).

4. Y Gymdeithas Diwygio Etholiadol, 'Clywed Ein Lleisiau'

Cydlynodd Cymdeithas Diwygio Etholiadol Cymru brosiect o'r enw [Clywed Ein Lleisiau](#) yn 2018. Roedd wedi gofyn am farn bron i 200 o bobl ifanc ar addysg wleidyddiaeth. Cafodd rhestr o saith cynnig ei chyflwyno i'r Gweinidog Addysg ym mis Tachwedd 2018, sef:

- Gwersi statudol ar hanfodion democratiaeth;

- Pecyn cymorth annibynnol i helpu athrawon i gyflwyno'r sesiynau hyn mewn ffordd ddiddorol a heb fod yn bleidiol;
- Yr angen am amser i drafod a dadlau materion cyfoes yn ystod y diwrnod ysgol;
- Cysylltiad agosach rhwng ysgolion a gwleidyddion etholedig;
- Etholiad cenedlaethol ffug, sy'n rhedeg ar yr un pryd ag etholiadau'r Cynulliad, lle byddai pobl ifanc yn gallu 'ymarfer' pleidleisio a thrafod eu hymgeiswyr lleol;
- Yr angen i addysgu gwersi bywyd 'go iawn' fel talu biliau, cofrestru i bleidleisio a gwybodaeth am drethi;
- Adnodd ar-lein ar gael yn ystod yr etholiad i roi gwell dealltwriaeth o'r ymgeiswyr sy'n sefyll.

Dywedodd y Gweinidog yn ei llythyr i'r Pwyllgor y byddai'n ymateb yn ffurfiol 'yn gynnar yn y flwyddyn newydd'.

5. Deiseb yn y Pedwerydd Cynulliad

Ym mis Tachwedd 2013, trafododd y Pwyllgor Deisebau ddeiseb **yn galw am wneud gwyddor gwleidyddiaeth yn rhan orfodol o addysg** ([P-04-516](#)) fel rhan o'r cwricwlwm mewn ysgolion. Gofynnodd y Pwyllgor am farn y Gweinidog Addysg a Sgiliau a ymatebodd (Ionawr 2014) yn gosod y sefyllfa bresennol a bod y cwricwlwm am gael ei adolygu. [Ysgrifennodd y Gweinidog at y Pwyllgor eto ym mis Mawrth 2014](#) yn nodi sut caiff gwleidyddiaeth ei chyflwyno drwy Fagloriaeth Cymru bryd hynny. Yn dilyn cyhoeddi Adroddiad yr Athro Donaldson, ysgrifennodd y Gweinidog Addysg a Sgiliau at y Pwyllgor yn nodi'r ffyrdd y bydd rhanddeiliaid yn gallu cyfrannu at y gwaith o ddatblygu'r cwricwlwm newydd, a chafodd y ddeiseb ei chau ar 13 Medi 2016.

Gwneir pob ymdrech i sicrhau bod y wybodaeth yn y papur briffio hwn yn gywir adeg ei gyhoeddi. Dylai darllenwyr fod yn ymwybodol nad yw'r papurau briffio hyn yn cael eu diweddarau o reidrwydd na'u diwygio fel arall i adlewyrchu newidiadau dilynol.

Kirsty Williams AC/AM
Ysgrifennydd y Cabinet dros Addysg
Cabinet Secretary for Education

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Eich cyf/Your ref P-05-861
Ein cyf/Our ref KW/02720/18

David John Rowlands AC
Cadeirydd – Y Pwyllgor Deisebau
Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Bae Caerdydd
CF99 1NA

Government.Committee.Business@gov.wales

12 Rhagfyr 2018

Annwyl David

Diolch am eich llythyr dyddiedig 4 Rhagfyr mewn perthynas â deiseb P-05-861 'Gwneud addysg wleidyddol yn elfen orfodol o'r cwricwlwm cenedlaethol newydd'.

Mae'n hanfodol ein bod yn gwranddo ar ein pobl ifanc, ac yn ystyried eu barn a'u safbwyntiau, er mwyn deall beth sy'n bwysig iddyn nhw a sicrhau bod gan y genhedlaeth nesaf o bleidleiswyr yr hyn sydd ei angen arnynt i gymryd rhan lawn mewn democratiaeth.

Anogir ysgolion eisoes i ddarparu addysg eang, gan gynnwys ymwybyddiaeth wleidyddol ac mae cyfleoedd i ddysgwyr archwilio gwleidyddiaeth yn y cwricwlwm cyfredol drwy Fagloriaeth Cymru ac addysg bersonol a chymdeithasol. Mae thema 'Dinasyddiaeth Weithgar' addysg bersonol a chymdeithasol yn galluogi dysgwyr i ddatblygu eu gwybodaeth am wleidyddiaeth, cyflogaeth a'u hawliau mewn cymdeithas ddemocrataidd o dan Gonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn. Maent hefyd yn datblygu dealltwriaeth ymarferol o'u hawliau ac o'r cysylltiadau rhwng penderfyniadau gwleidyddol a'u bywydau nhw eu hunain.

Yn ddiweddar, siaradais am y pwnc hwn gyda phobl ifanc yn y digwyddiad 'Clywed Ein Lleisiau' a drefnwyd gan y Gymdeithas Diwygio Etholiadol. Roeddwn yn ddiolchgar am yr adroddiad a gefais gan bobl ifanc yng Nghymru ac rwy'n ystyried ei argymhellion ar hyn o bryd er mwyn ymateb yn ffurfiol yn gynnar yn y flwyddyn newydd.

Fel y mae'r deisebydd yn sôn, mae Llywodraeth Cymru wrthi'n datblygu Cwricwlwm Newydd i Gymru, gan weithredu'n unol ag argymhellion *Dyfodol Llwyddiannus*, sef adolygiad annibynnol o'r Cwricwlwm a Threfniadau Asesu gan yr Athro Graham Donaldson. Wrth galon y cwricwlwm newydd mae pedwar diben. Un diben yw cefnogi pobl ifanc i ddatblygu yn ddinasyddion egwyddorol, gwybodus yng Nghymru a'r byd, dinasyddion sy'n deall eu hawliau dynol a'u hawliau a'u cyfrifoldebau democrataidd, ac yn gallu eu harfer yn hyderus.

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1NA

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Gohebiaeth.Kirsty.Williams@llyw.cymru
Correspondence.Kirsty.Williams@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Mae'r pedwar diben yn ganolog i bob penderfyniad mewn perthynas â'r cwricwlwm newydd – ac fe'u hadlewyrchir yn y Datganiadau o'r Hyn sy'n ffurfio Meysydd Dysgu a Phrofiad y Cwrciwcwm.

Bydd Maes Dysgu a Phrofiad y Dyniaethau yn cynnwys dysgu mewn perthynas â dinasyddiaeth a gwleidyddiaeth. Mae Arloeswyr yn cydnabod pwysigrwydd sicrhau bod dysgwyr yn datblygu'r wybodaeth, y sgiliau a'r profiadau sydd eu hangen i gymryd rhan lawn yn eu cymunedau lleol ac yn ein prosesau democrataidd. Mae'r Maes Dysgu a Phrofiad yn cynnwys y gefnogaeth ganlynol i ddysgwyr:

- Llythrennedd yn y Cyfyngau
- Meddwl Beirniadol
- Deall y gwahanol strwythurau a systemau llywodraethu yng Nghymru
- Deall cysyniadau gwleidyddol
- Deall eu hawliau a'u cyfrifoldebau democrataidd (gan gynnwys yr hawl i bleidleisio, wrth gwrs)

Mae *Dyfodol Llwyddiannus* wedi gosod her inni: ailfeddwl am ei hymagwedd tuag at y Cwricwlwm. Mae'n ei gwneud yn hollol amlwg bod llawer o ragnodi a manylder ar lefel genedlaethol yn llesteirio "[y] llif a'r dilyniant yn y dysgu gan blant a phobl ifanc". Mae angen inni felly sicrhau nad yw'r Cwricwlwm Newydd yn rhoi rhestr fanwl o gynnwys, un a fyddai'n datblygu i fod yn gymhleth ac yn orlawn. Rhaid i'r cwricwlwm roi'r hyblygrwydd i ymarferwyr ddewis y cynnwys penodol – cynnwys sy'n diwallu anghenion eu dysgwyr yn eu cyd-destun penodol nhw.

Bydd ein Bil Llywodraeth Leol ac Etholiadau Drafft, sydd i gael ei gyflwyno i'r Cynulliad yn y flwyddyn newydd, yn cynnwys darpariaeth i ymestyn yr hawl i bleidleisio mewn etholiadau llywodraeth leol i bobl ifanc 16 ac 17 oed. Mae Comisiwn y Cynulliad hefyd wedi nodi ei fwriad i gyflwyno deddfwriaeth a fydd yn dod â'r oedran pleidleisio mewn etholiadau i'r Cynulliad Cenedlaethol i lawr i 16.

Ar 21 Tachwedd, bu imi gwrdd ag Ysgrifennydd y Cabinet dros Lywodraeth Lleol a Gwasanaethau Cyhoeddus a Llywydd y Cynulliad i drafod sut i gefnogi'r ddeddfwriaeth, ac argymhelliad y Panel Arbenigol ar Ddiwygio Etholiadol, sef: *sicrhau bod pobl ifanc yn clywed barn wleidyddol ar draws y sbectrum, a'u bod yn cael y gallu i wneud eu penderfyniadau eu hunain ynghylch sut i arfer eu hawl ddemocrataidd.*

Fe wnafl ddatganiad ffurfiol am sut y byddwn yn bwrw ati gyda'r gwaith hwn yn y flwyddyn newydd.

Yn gywir

Kirsty Williams AC/AM

Ysgrifennydd y Cabinet dros Addysg
Cabinet Secretary for Education

P-05-861 Make political education a compulsory element of the new national curriculum – Correspondence from the petitioner to the Committee, 23.01.19

“The Minister for Education is making massive strides for young people in Wales and continuously makes reforms that are undoubtedly in the interest in young people. I’m sure that we will continue to see this throughout her tenure of the position and we are all excited to see the eventual curriculum.

I welcome her understanding of the issue at hand and am excited to see the Minister’s response to the ERS report.

Political education is a needed and yet overlooked subject but I feel that it’s inclusion is vital to producing young people that are able to engage within our country. I believe that it should be offered as a standalone, consistent subject but not one that has to be taught every week. From the age of 9/10, young people should be introduced to the basics of politics and should leave education understanding how our democracy works. They should be given the chance to visit the institutions of the UK. There are multiple benefits to be gained from such a comprehensive political education.

I welcome the Minister’s comments but encourage that Wales leads the way by introducing a comprehensive and cohesive political education component to the new curriculum.”

Kay

Eitem 3.1

P-05-778 Amddiffyn Cyllyll Môr ar Draeth Llanfairfechan

Cyflwynwyd y ddeiseb hon gan Vanessa L Dye ac ystyriwyd am y tro cyntaf gan y Pwyllgor yn ystod Hydref 2017, ar ôl casglu 225 o lofnodion ar-lein a 234 ar bapur – cyfanswm o 459 lofnodion.

Geiriad y ddeiseb

Rydym yn galw ar Gynulliad Cenedlaethol Cymru i annog Llywodraeth Cymru i wneud y canlynol:

- comisiynu astudiaeth ymchwil i ganfod cyflwr gwelyau'r cyllyll môr a'u hyfywedd fel adnodd naturiol hirdymor, a rhoi moratoriwm ar waith ar gyfer pysgota cyllyll môr hyd nes y gall yr ymchwil adrodd ar ei ganfyddiadau;
- cadarnhau tymor 'caeëdig' ar gyfer cynaeafu cyllyll môr sy'n cyd-fynd â'r tymor silio h.y. mis Mai i fis Medi;
- llunio rheoliadau yn ogystal â'r maint glanio lleiaf o 10cm i gynnwys cwotâu penodol y mae unigolion yn cael eu casglu; a
- chyflwyno deddfwriaeth a rheoliadau i amddiffyn y cyllyll môr ar draeth Llanfairfechan.

"Mae'r cynaeafu ar raddfa fawr o gyllyll môr ar draeth Llanfairfechan wedi bod yn destun pryder i lawer o drigolion a chadwraethwyr ers nifer o flynyddoedd." (Cyf: llythyr at Lesley Griffiths AC, Ysgrifennydd y Cabinet gan Janet Finch Saunders AC 28 Gorffennaf 2017.)

Ar hyn o bryd yr unig reolaeth reoliadol ar gyllyll môr yw bod yn rhaid iddynt fod â maint glanio lleiaf cyfreithiol o 10cm, ac mae gwiriadau sy'n ymwneud â rheoli'r hyn sy'n dod yn rhan o'r gadwyn fwyd. Mae llawer o drigolion yn pryderu am y diffyg ymddangosiadol o weithdrefnau a/neu reoliadau sy'n llywodraethu'r broses o gasglu cyllyll môr yn enwedig o ran dynodi tymor 'caeëdig' yn ystod silio, y cwotâu a ganiateir, a'r angen am gynnal gwaith ymchwil ar y cyllyll môr i ganfod yr effaith ar yr ecosystem a'r amgylchedd lleol.

Ers 2013 nodwyd gan nifer o ffynonellau fod cyllyll môr yn cael eu cynaeafu mewn niferoedd mawr o draeth Llanfairfechan. Mae tystiolaeth i gefnogi'r

honiad hwn wedi cael ei dogfennu ar sawl achlysur yn y cyfryngau cymdeithasol. Mae cais diweddar ar Hysbysfwrdd Llanfairfechan ar gyfer unrhyw luniau neu fideos o'r rheini sy'n casglu cylllyll môr yn dangos yn glir bod nifer fawr o bobl yn ymwneud â'r gweithgarwch hwn. Mae'r broses o gasglu'r cylllyll môr fel arfer yn digwydd ar ôl llanw uchel.

Gwybodaeth ychwanegol

Dyma rywfaint o gefndir hanesyddol am y mater hwn. Yn 2013 amlygwyd y cynaeafu gan bapur newydd Weekly News gan Tom Davidson pan nodwyd fod 'criw o dros 100 o bobl yn cynaeafu llawer iawn o gylllyll môr...' Roedd pryderon hefyd fod gweithwyr anghyfreithlon yn cael eu hecsbloetio a bod y cylllyll môr yn cael eu pysgota at ddibenion masnachol. Ar y pryd, dywedodd un o'r trigolion ei fod 'wedi gweld golygfeydd tebyg yn ymwneud â nifer cynyddol o gasglwyr yn ystod yr ychydig wythnosau diwethaf. Mae'r trigolion yn flin oherwydd y nifer fawr o gynaeafwyr gydag ofnau y gallai'r cynefin lleol gael ei ddifrodi yn anadferadwy, gyda channoedd o gylllyll môr yn cael eu casglu oddi ar y traeth yn rheolaidd.'

Er bod yr ofnau o ran bod y casglwyr yn cael eu defnyddio fel rhan o gaethwasiaeth fodern a'r pysgod cregyn yn dod yn rhan o'r gadwyn fwyd wedi cael eu tawelu gan ymdrechion parhaus yr heddlu a'r Asiantaeth Safonau Bwyd, mae canlyniadau amgylcheddol y broses gyson a systematig o gasglu cylllyll môr yn parhau i fod yn broblem fawr, a all effeithio ar fywyd adar môr ac eraill yn yr ardal, ynghyd ag achosi newidiadau posibl yn y dwysedd o dywod ar y traeth. Mae rhai pryderon ynglŷn â'r tywod yn ansefydlog mewn mannau a gallai pobl sy'n anghyfarwydd â'r traeth yn hawdd fynd i drafferthion e.e. mae rhai o'r casglwyr yn cynaeafu'r cylllyll môr gryn bellter i ffwrdd oddi wrth ddiogelwch y tir.

Mae wedi bod yn eithaf diraddiol a rhwystredig i ddinasyddion cyffredin wyllo'r ysbeilio o adnodd amgylcheddol ac yn cwestiynu pam mae sefydliadau sydd â chylch gwaith i warchod yr amgylchedd yn ymddangos i gael eu llyffetheirio oherwydd y diffyg gweithdrefnau/deddfau priodol. Mae hyn yn syndod o gofio bod traeth Llanfairfechan wedi'i dynodi'n Safle o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig, Ardal Gwarchodaeth Arbennig ac Ardal Cadwraeth Arbennig. 2013. Mae'n rhaid bod rheoliadau o fewn y cyrff hyn o

wybodaeth i fanteisio arnynt fel ffynhonnell i ddiogelu'r anghydbwysedd hwn
mewn ecosystem o'r fath?

Etholaeth a Rhanbarth y Cynulliad

- Aberconwy
- Gogledd Cymru

Lesley Griffiths AC/AM
Gweinidog yr Amgylchedd, Ynni a Materion Gwledig
Minister for Environment, Energy and Rural Affairs

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Eich cyf/Your ref P-05-778
Ein cyf/Our ref LG/05032/18

David John Rowlands AM
Chair - Petitions committee.
National Assembly for Wales
Cardiff Bay
Cardiff Bay
CF99 1NA

Government.Committee.Business@gov.wales

8 January 2019

Dear David

Thank you for your letter of 19 December, regarding Petition P-05-778 Protect the Razor Clams on Llanfairfechan Beach.

Following a review of the ecology and biology of razor clams in Wales which was received in March this year my officers conducted an intertidal survey at Llanfairfechan over the summer. The survey found three razor clam species present each of which has different ecological, stock assessment and management requirements. As a result, more work than originally anticipated will be required to conduct accurate stock assessments and develop suitable fishery management techniques.

To ensure that the razor clams remain protected until completion of the work, my officials have taken the decision to extend the closure of the recreational razor clam fishery at Llanfairfechan and Penmaenmawr for a further 12 months until midnight 31 December 2019.

Regards
Lesley

Lesley Griffiths AC/AM
Gweinidog yr Amgylchedd, Ynni a Materion Gwledig
Minister for Environment, Energy and Rural Affairs

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1NA

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400
Gohebiaeth.Lesley.Griffiths@llyw.cymru
Correspondence.Lesley.Griffiths@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

Tudalen y pecyn 89

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Eitem 3.2

P-05-815 Rheoli'r Diwydiant Dofednod Dwys Sy'n Ehangu'n Gyflym yng Nghymru

Cyflwynwyd y ddeiseb hon gan Gangen Brycheiniog a Sir Faesyfed o Ymgyrch Diogelu Cymru Wledig, wedi iddi gasglu 2,469 o lofnodion ar-lein a 2,098 ar bapur, sef cyfanswm o 4,567 o lofnodion.

Geiriad y ddeiseb

Rydym ni sydd wedi llofnodi isod yn galw ar Gynulliad Cymru i annog Llywodraeth Cymru i gymryd camau strategol hirdymor i sicrhau bod y diwydiant cynnyrch dofednod yn gynaliadwy yn amgylcheddol drwy gyflwyno Deddf yr Amgylchedd (Cymru), Rheoliadau Cadwraeth Cynefinoedd a Rhywogaethau 2017, Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol a'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr (WFD) yn effeithiol.

Mae gyrwyr amaethyddol pwerus sy'n cael eu hatgyfnerthu gan BREXIT yn cynyddu cynhyrchiad dwys o ran wyau a dofednod. Mae Llywodraeth Cymru yn anwybyddu'r canlyniadau amgylcheddol difrifol o ran bioamrywiaeth, pridd ac ansawdd dŵr ac afiechydon adar a dynol. Mae'r cyhoedd yn codi llais ynghylch lles dofednod ond yn anwybodus, ar y cyfan, am effaith amgylcheddol unedau ffermio dofednod dwys. Mae unedau wyau "maes" gyda chrynhoad o hyd at 2,500 o adar i bob hectar yn risg arbennig (adroddiad Cyfoeth Naturiol Cymru 218: Astudiaeth Peilot Dofednod Powys a rhybuddion nitrogen INI 6/17).

Mae cymoedd serth, glawiad uchel sy'n achosi difrod maethol trwm a phoblogaethau o rywogaethau naturiol prin yn gwneud llawer o Gymru wledig yn hollol anaddas ar gyfer y ffrwydrad presennol o unedau ffermio dofednod dwys. Ar ôl gostyngiad yn 1990, mae allyriadau amonia wedi bod yn cynyddu ers 2010 (adroddiad Rhestr Allyriadau Atmosfferig Cenedlaethol 2017 ar gyfer DEFRA). Mae llwythau critigol o ddyddodiadau amonia a nitrogen (trothwyon amcangyfrifedig o ran niwed annerbyniol i amrywiaeth planhigion) yn llawer uwch mewn rhai safleoedd gwarchoddedig Ewropeidd a'r DU, Gwarchodfeydd Natur Lleol a Choetiroedd Hynafol. Mae ffosffadau gormodol yn bygwth ein cyrsiau dŵr (Sefydliad Gwy a Wysg 2017).

Wrth fethu â gweithredu ar y dystiolaeth, mae Llywodraeth Cymru, Cyfoeth Naturiol Cymru a Chyngor Sir Powys yn esgeuluso'r ddyletswydd i "*gynnal a gwella bioamrywiaeth*" (Deddf yr Amgylchedd Adran 6).

Rhaid i Lywodraeth Cymru ddefnyddio ei phwerau i reoli'r diwydiant:

- 1) Darparu adnoddau priodol ar gyfer Cyfoeth Naturiol Cymru i wneud ymchwil brys, rheoleiddio a monitro unedau dwys a rhoi gwell cymorth cynllunio i Awdurdodau Cynllunio Lleol (ACLI).*
- 2) Cyhoeddi polisi cynllunio ac arweiniad i ACLI i wella penderfyniadau, sicrhau bod effeithiau cronus yn cael eu hystyried a monitro a gorfodi amodau cynllunio.*
- 3) Gwneud i'r diwydiant gyfrannu tuag at gostau rheoleiddio a monitro a'i ddwyn i gyfrif am dorri cyfrifoldeb amgylcheddol.*
- 4) Cyhoeddi adroddiadau cyhoeddus tryloyw ar gynnydd.*

Gwybodaeth Ychwanegol

O Bowys y daw ein tystiolaeth, ond mae ein deiseb yn berthnasol i Gymru gyfan.

Mae'r Cadeirydd, Diane McCrea, yn cadarnhau nad oes gan Gyfoeth Naturiol Cymru ddigon o adnoddau (BBC 14/12/17). Mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn asesu effeithiau ceisiadau Unedau Dofednod ar safleoedd natur Ewropeaidd a'r DU ac yn cyhoeddi trwyddedau ar gyfer unedau o dros 40,000 o adar. Mae canllawiau gwell Cyfoeth Naturiol Cymru (Ebrill 2017) yn cwmpasu effeithiau cronol ond mae dulliau asesu yn methu â rhwystro datblygiad lle mae llwythi yn uwch na'r llwyth critigol presennol.

Mae'r Awdurdod Cynllunio Lleol yn asesu disgrifiad priodol o wasgariad ac effeithiau ar ansawdd dŵr, ansawdd aer, Gwarchodfeydd Natur Lleol, Coetiroedd Hynafol, tirwedd, amwynderau preswyl a thraffig lleol.

Nid oes gan Awdurdodau Cynllunio Lleol y sgiliau a'r adnoddau ar gyfer y cyfrifoldebau hyn. Nid yw Cyngor Sir Powys yn ystyried effaith gronus ceisiadau, ynghyd â'r holl Unedau cyfagos, ar yr amgylchedd naturiol, tirwedd neu drigolion gwledig. Dylai Atodlen 2 Asesiad Effaith

Amgylcheddol sicrhau bod yr effeithiau cronus yn cael eu hasesu ond mae hyn yn methu yn ymarferol. Mae Cyngor Sir Powys yn amharod i ddyfarnu statws AEA oherwydd y gall Llywodraeth Cymru wrydroi'r penderfyniad (gweler P/2016/0608 a P/2017/0007).

Mae gan Ymgyrch Diogelu Cymru Wledig ddata ar geisiadau cynllunio dofednod dwys ym Mhowys ers 2011. Yn ystod y 30 mis diwethaf, bu 99 o GEISIADAU yn cynnwys dros DAIR MILIWN O ADAR, gyda 72 ohonynt ar gyfer wyau maes. O'r 99, dim ond 10 sydd â statws AEA: Mae 65 o geisiadau wedi'u cymeradwyo a DIM OND UN A WRTHODWYD.

Mae gennym dystiolaeth o ddatblygiadau a gymeradwywyd heb fapio gwasgariad cyfuchlinellau neu wasgariad awyr agored, yn agos at warchodfeydd natur (71m), coetiroedd hynafol bregus (cyfagos) cyrisau dŵr (10m) a thrigolion (50m). Mae trigolion yn dioddef risgiau iechyd o bryfed, amonia yn yr awyr, llwch dofednod, gronynnau a gynhyrchir gan draffig ac arogleuon tramgwyddus. Anwybyddir gwrthwynebiadau rhanddeiliaid amgylcheddol a chyhoeddus, mae rhywogaethau planhigion prin yn marw, mae risgiau o glefydau yn cynyddu ac mae cyrsiau dŵr yn methu safonau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr.

DIGON YW DIGON: Gellir gweld cyfres unigryw o DDATA UNEDAU DOFEDNOD DWYS POWYS gan gynnwys ceisiadau, map rhyngweithiol, map o fannau trafferthus ac arddangosfa animeiddiedig o dwf cronolegol yr Unedau Dofednod Dwys yn http://www.brecon-and-radnor-cprw.wales/?page_id=13.

Etholaeth a Rhanbarth y Cynulliad

- Brycheiniog a Sir Faesyfed
- Canolbarth a Gorllewin Cymru

Lesley Griffiths AC/AM
Ysgrifennydd y Cabinet dros Ynni, Cynllunio a Materion Gwledig
Cabinet Secretary for Energy, Planning and Rural Affairs

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Ein cyf/Our ref LG/02037/18

David John Rowlands AM
Chair - Petitions Committee
National Assembly for Wales
Cardiff Bay
CF99 1NA
Government.Committee.Business@gov.wales

13

December 2018

Dear David

Thank you for your letter of 10 October, regarding Petition P-05-815 Control Rapidly Expanding Intensive Poultry Industry in Wales.

A full understanding of environmental impacts is required by Local Planning Authorities when determining planning applications if they are to make robust decisions about appropriate locations for intensive poultry units. The Chief Planner's letter to Local Planning Authorities of June 2018 reminded them of their responsibilities.

I am aware research by Natural Resources Wales has identified concerns about the extent of impacts from Ammonia around poultry units of less than 40,000 birds, which is why we are giving further consideration to how Local Planning Authorities consider the cumulative impact of new development on sensitive habitats, particularly during the preparation of Local Development Plans. The work will involve a range of stakeholders and will take place during 2019. In the meantime, Authorities are able to exercise their own judgement when determining applications, drawing on the guidance of Natural Resources Wales or buying in expert advice where this is not available in-house.

The recently published Edition 10 of Planning Policy Wales sets a strong framework for future planning decisions on poultry units, supporting strong rural economies while minimising resource use and respecting environmental limits.

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1NA

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Gohebiaeth.Lesley.Griffiths@llyw.cymru
Correspondence.Lesley.Griffiths@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Tudalen y pecyn 93

My officials continue to work with Natural Resources Wales to keep the issue of Environmental Permit thresholds under review. Until further evidence suggests lowering the Environmental Permit threshold is the most efficient way of improving environmental outcomes for poultry units I do not intend to propose any amendments.

The current thresholds are in line with European regulations. In light of the potential impact of Brexit on domestic agriculture and trade flows, there is a need to ensure opportunities are available to Welsh producers and processors to capitalise on the latent demand for eggs and poultry meat. Poultry farm businesses and their supply chains play an important role in us achieving the Well-being of Future Generations (Wales) Act 2015 goal of a prosperous Wales through providing valuable jobs in rural communities. Restricting growth at this time may be counterproductive when the poultry sector can play an important role in helping the agriculture industry become more resilient and market focussed.

My proposal announced last month to introduce regulatory measures to tackle agricultural pollution, is an acknowledgment our agricultural sector must respect environmental limits. We will also continue to use levers such as the Sustainable Production Grant to promote industry best practice.

I am content, given the regulatory framework currently in place, for further development to take place while research furthers our understanding of these issues. I will give careful consideration to any recommendations which emerge which could improve current practice.

Lesley Griffiths AC/AM

Ysgrifennydd y Cabinet dros Ynni, Cynllunio a Materion Gwledig
Cabinet Secretary for Energy, Planning and Rural Affairs

**BRECON AND RADNOR
BRANCH**

Correspondence to:

Dr Christine Hugh-Jones
secretary@brecon-and-radnor-cprw.wales

21st January 2019

BRB-CPRW Petition to the Welsh Assembly.
Control Rapidly Expanding Intensive Poultry Industry in Wales

LESLIE GRIFFITHS RESPONSE to The Petitions Committee dated 13/12/18

At the outset, we would like the Committee to know that BRB-CPRW members live in farming communities and are aware of the crucial role of farming and sympathetic to the predicament of farmer neighbours. We are keen to promote understanding of the relationship between farming and our environment. As evidence of our commitment: in October 2018 BRB-CPRW held a publicly acclaimed seminar day - "Down to Earth" - on the future of Welsh soils. Representatives from Welsh Government, Aberystwyth University Institute of Biological, Environmental and Rural Sciences, Farming Connect, Welsh Woodland Trust, Welsh Wild-life Trusts, and local Nuffield Scholar-farmers all gave their time for free to make presentations and join in public discussions.

We believe that in the current Welsh Government, responsibility for this issue is divided between two ministers: Leslie Griffiths and Julie James.

Leslie Griffiths, Minister for Environment, Energy and Rural Affairs,

Responsibilities: agriculture and the agri-food sector

also:

other rural affairs, biodiversity, the Nature Recovery Plan, Natural Resources Management, oversight of the Environment(Wales) Act and NRW, protection of wild-life in Wales, water and air pollution.

Julie James, Minister for Housing and Local Government,

Responsibilities : all aspects of planning policy

We hope our responses will be directed to both Ministers and we trust Julie James will be briefed on the planning aspects of our petition.

Much of the information we have submitted already is pertinent to Leslie Griffiths' letter of 13/12/18. We note that the Minister has not addressed many issues we raised, including the failure of LPAs to change behaviour as a result of the CPO letter. Among other issues not addressed are:

- The disturbing statistics we presented for Powys
- The urgent need for dedicated research for which NRW does not have resources
- The "planning gap" between internationally and nationally designated assets and everything else in our countryside which comprises the overwhelming majority of our remaining biodiversity
- The fate of Wales' ancient woodland
- The predicament of neighbours. We are not aware of any application being refused to protect neighbouring amenity.

We respond to the letter by paragraph number and will respect the Committee's wish to avoid repetition of information already before it.

Para. 2

We agree LPAs should fully understand environmental impacts when determining planning decisions. Reference to the Chief Planning Officers letter (12/6/18) was also made in the Minister's letter of 3/7/18. We stated that we have seen no evidence that either the spirit or the advice in this welcome letter is being heeded in Powys in IPU planning application outcomes. This situation has still not changed.

In fact, our Powys LPA decisions are becoming less transparent. Planning objections are no longer posted on the Planning Website unless they are from Statutory Consultees and so objections from environmental stakeholder organisations, the informed public which includes scientific experts and close neighbours with knowledge of local conditions do not reach the public domain. For most Powys residents, to view a planning file takes half a day including a two hour return journey, only possible for those who have no day-time job, who also own a car and can drive and afford the fuel. This means that public responses are only seen by the planning officer who decides the vast majority of applications under delegated powers. Planning Committee members are vanishingly unlikely to request and peruse case files and so they will rely on the brief selective summary of issues raised in the Officer's Report in support of the Planning decision. This is not democracy.

Para. 3

While LDPs are important, they are a long-term tool and many, including Powys LDP, were adopted just before the CPO letter. This is precisely why it is so important to pursue other urgent action on the impact of new development on sensitive habitats through regulatory systems and planning decisions

In principle, we welcome the further consideration to how LPAs consider the cumulative impact of new development on sensitive habitats. The Minister says the work will involve "*a range of stakeholders*". We would be interested to know how environmental organisations and rural residents are represented among the stakeholders. Having devoted a great deal of time researching into Intensive Poultry Units in the Planning system in Powys (where they are the most numerous and densely clustered in the whole of Wales), **we would very much welcome using our experience to contribute to this work.**

The Minister repeats the CPO letter in saying LPAs are able exercise their own judgement drawing on NRW guidance and buying in expert advice. We have already pointed out, in detail, that if NRW does not raise an objection within NRW's limited remit, LPAs do not exercise their duties to consider further environmental impacts for which they are responsible under the Environment (Wales) Act.

Para. 4

BRB-CPRW commented extensively on the draft PPW10. While PPW 10, in one part or another, does mention most of the elements which should be considered, we cannot agree that **in practice** this provides "*a strong framework*" for making decisions in the case of intensive poultry units.

The Minister mentions three important, difficult and mutually incompatible issues to balance in the case of intensive poultry units, "*strong rural economies*", "*minimising resource use*" and "*respecting environmental limits*". These are all very general and complex issues.

In terms of the Well-Being of Future Generations Act, the income for the applicant contributes to "*a prosperous Wales*" for a few but a less prosperous Wales for others employed or self-employed in the local tourist industry or those who cannot move away from overwhelming odours and other disturbance because their homes are devalued. The resource and transport environmental costs are considerable but these are not taken into account. Much feedstuff production involves local habitat destruction and import from abroad at huge environmental cost - this is not "*a globally responsible Wales*". The impacts on soils, water, and plant biodiversity (on which the biodiversity of lower organisms, pollinators etc. depends) are preventing "*a resilient Wales*" and allowing the short term needs of present generations to degrade soils, water, air, biodiversity and landscapes for future generations. The loss of amenity for neighbours who suffer from odour, traffic, noise and industrial buildings in the open countryside does not make for "*a Wales of cohesive communities*".

In practice, LPA planning decisions are made about individual applications and so they balance financial benefits to one farming family against the environmental impacts and the amenity and health of neighbours. The benefits to one farming family virtually always wins the day. **LPAs are either not willing or not sufficiently well-informed or not confident enough about Developer's appeals or legal challenge to give sufficient weight to other factors.**

Para. 5 and Para. 8

These say much the same thing. We have provided ample evidence of the uncontrolled expansion of IPUs in our area and we still believe that urgent action is required. We are increasingly hearing the same pleas from other parts of Wales.

The minister says the issue of environmental permits will be kept under review and she is awaiting further evidence but meanwhile she is happy with the current situation

Rural residents, many Mid-wales politicians and all those concerned about the future of Wales' environment are **not** happy. This is reflected in recent questions to the new First Minister in the Welsh Assembly (below).

We want to know what kind of evidence is being collected and who is collecting it in order to determine the most efficient way of improving environmental outcomes. We want to know with what urgency this is being done. While we are waiting, more and more units are being approved and we are seeing some new units of unprecedented size. Irreversible damage is being done to our ecosystems and the quality of rural life. We are asking for the cumulative impacts of ammonia emissions and nitrogen deposition to be fully addressed in the planning system.

Para. 6

We appreciate the challenges of the current economic uncertainties but the shorter term goal of "*a prosperous Wales*" must be balanced by the longer term goal of "*a resilient Wales*". Minister Leslie Griffiths is also responsible for biodiversity, natural resources and the Environment(Wales)Act.

Para 7.

We welcome the Minister's Statement on regulation of Agricultural Pollution (14/11/18) but we have yet to see what measures will be taken. We hope they will be enforceable and effective in dealing with agricultural pollution from intensive livestock units and will secure proper control of excess manure spreading. The Minister will be aware that UK levels of ammonia rose by 3.2% from 2015 – 2016 (further rise since is unknown). Most of this comes from agricultural livestock waste and that this month the UK government has announced new measures to control manuring methods. We would welcome clarification of whether and how this will be carried forward in Wales.

THE WAY FORWARD

We are grateful to the Petitions Committee for considering our petition and eliciting responses from the Minister and NRW. We now ask the petitions committee to consider whether they agree that the Minister's letter addresses the Chair's request:

David J Rowlands AM 09:44:02

160 So, if we move on to possible actions. The committee could write to the Cabinet Secretary for Energy, Planning and Rural Affairs to raise the issues highlighted by NRW and the petitioners and ask: for her response to the suggestion that current requirements for local planning authorities to carry out environmental assessment of applications for units of under 40,000 bird places are insufficient to protect habitats and the environment; whether the Welsh Government intends to reconsider the thresholds in future, as suggested by NRW; for her response to concerns over the capacity and expertise with local planning authorities to adequately carry out environmental assessments required; and in light of the above, whether she considers that there are grounds to curb further expansion of this sector whilst further research is conducted, and controls designed. Are we happy with that or are there any additional—

Mike Hedges AM 09:44:56

161 I just think that, depending on the answers, we still ought to hold the possibility of asking the environment Secretary in to discuss it.

If they agree with us that it does not address the the public concern and urgency of the problem, we request that we put our case to the two Ministers concerned either at a Petitions Committee Meeting or some alternative arrangement.

We also request that the “range of stakeholders” doing the work in 2019 (how LPAs consider the cumulative impact of new development on sensitive habitats) be clarified and that the rural public and environmental NGOs be represented to ensure public accountability. BRB-CPRW would welcome the opportunity to participate (Para 3)

We would also like clarification of welsh plans with respect to the recent UK Government announcements about control of manure management (Para 7)

Appendix

[Questions to the First Minister, 08 January 2019](#)

Planning Applications for Intensive Poultry Units

2. Russell George: Will the First Minister make a statement on the development of guidance to support local authorities in assessing planning applications for intensive poultry units?

The First Minister: I thank the Member for that question. 'Planning Policy Wales', technical advice notes and the development management manual, all provide guidance and support in the assessment of such planning applications. A working group, including Powys County Council, is meeting to develop any necessary specific guidance in relation to intensive poultry units.

Russell George: Can I thank you for your answer, First Minister, and wish you a happy new year and every success in your new role? I did raise this with the previous Cabinet Secretary for planning, in regard to IPUs, and I had an answer that was entirely satisfactory, because the then Cabinet Secretary confirmed to me that the chief planning officer would write to all local planning authorities offering that guidance, and I was pleased with that. Can I now suggest that Welsh Government officials, Natural Resources Wales and officials from the Welsh Local Government Association and local planning authorities do convene a meeting together, to discuss how this new guidance is implemented in practice, because there are overlapping factors, such as air pollution, water pollution and manure management plans? When I've spoken to NRW, they have certainly said that they would welcome such a meeting as well. Is this something that you would consider?

The First Minister: I thank the Member for that supplementary question and for his introductory remarks. I've seen the letter that was sent as a result of his previous discussion with my colleague Lesley Griffiths. And he will have seen that, in that letter, it ends by inviting interested parties to come forward to take part in the more detailed work, to see whether specific guidance is necessary in relation to intensive poultry units. I'm pleased to be able to tell him that two groups have been established as a result. The first, an intensive agriculture health working group, has already met, and that involves Public Health Wales and NRW, together with the Welsh Government. That will inform the work of a second group, which will look at the overall approach of planning authorities in dealing with the sorts of matters that Russell George has identified in terms of nitrate pollution, odorous emissions and the cumulative impact of those things. That second group will meet with the intention of publishing a new guidance note in these matters by the end of this calendar year.

Llyr Gruffydd: I'm pleased to hear what the First Minister has said. Of course, there is an economic question here too, because, although there are planning and environmental implications, what we have seen is an explosion in the number of units of this kind that have developed across Wales. We may not be far off the point where we are over-producing. And while it is right that we encourage farmers to diversify, we must ensure that any growth that we see in the sector is sustainable growth. So, may I ask what assessment the Government has made of the sustainability of this substantial and sudden growth in this sector, and what is your intention in terms of encouraging farmers to diversify in directions that bring the most benefits to the rural economy but also benefits that will continue for many years to come?

The First Minister: May I thank Llyr Gruffydd for the question? Of course, I acknowledge the fact that we have seen a growth in the number of people working in this field. And it is an important part of the rural economy. Currently, what I have seen is that those people working in the field are succeeding, and that is why we've seen many more

people submitting planning applications. The Government's challenge, and the challenge for local authorities, is to strike a balance between the economy, and those people working in this field, and local people. That is why we have established a new group, to be clear that we can protect local people when this type of employment is introduced and also that we protect the economy and the jobs created in this field.

Joyce Watson: A number of constituents from Powys have written to me raising concerns regarding the number of poultry units that have been granted planning permission in recent years. And I do think, and I am pleased to hear, that it's time that we did look at assessing the overall impact of poultry farming and how it affects the environment and also the local communities. First Minister, I'm pleased to hear that the Welsh Government is considering developing a comprehensive plan and guidance for local authorities that are charged with the issuing of these licences. I would like them to take account of the accumulative impact on the local community and the environment, as well as the welfare of the animals that are being raised in these intensive units. So, what we need really here is a comprehensive package that covers each and every single element. In my opinion, we can't go on as we are and things really have to change. We have seen the poisoning of rivers as a consequence of some of these having planning permission and all the spill-off going into those rivers. So, I look forward to the report and I look forward also to the changes that it will bring about.

The First Minister: Well, I thank Joyce Watson for that question. She will know that, as a result of the concerns that she and other Members have raised here in recent times about the growing number of applications and granted applications for development in the poultry sector, action has already been taken to make sure, for example, that larger intensive units are closely regulated by Natural Resources Wales in accordance with the requirements of the industrial emissions directive. 'Planning Policy Wales', which was published by Lesley Griffiths in December, drew particular attention to the need for local authorities to, as Joyce Watson suggested, make sure that the cumulative impact of such developments—cumulative in the sense that they create a number of different environmental challenges, but cumulative in the sense that a growing number of them close by has an additional impact on local communities—is taken into account. But, as Joyce Watson says, there is a series of strands of regulation that need to be drawn together here not simply in the environmental field, but in animal welfare as well, and that's why the result of a chief planner's letter to local authorities and others is the work that I set out in answer to Russell George's original supplementary question.

(end)

Eitem 3.3

P-05-837 Ynni Gwyrdd er Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yng Nghymru

Cyflwynwyd y ddeiseb hon gan Welsh Anti Nuclear Alliance, ar ôl casglu 1,028 o lofnodion ar-lein a 288 o lofnodion ar bapur, cyfanswm o 1,316 o lofnodion.

Geiriad y ddeiseb

Rydym yn galw ar Gynulliad Cenedlaethol Cymru i annog Llywodraeth Cymru i fuddsoddi mewn ffynonellau ynni adnewyddadwy gwyrdd, i leihau'r angen am danwydd ffosil ac ynni niwclear yng Nghymru. Yn fwy penodol:

- I gefnogi technolegau carbon isel sy'n dod i'r amlwg a allai roi Cymru ar flaen y gad o ran ynni adnewyddadwy, a helpu i arafu newid yn yr hinsawdd; a
- Buddsoddi mewn ffynonellau ynni nad ydynt yn gadael gwaddol o wastraff ymbelydrol, tyllau sbwriel a niwed i iechyd a'r amgylchedd.

Rydym yn cymeradwyo sefydlu "Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015", gan ei bod yn rhoi cyfle enfawr i wneud newidiadau cadarnhaol a pharhaol ar gyfer cenedlaethau'r presennol a'r dyfodol, yn enwedig o ran ynni glân.

Cytunwn â'r Datganiad Ynni gan Lesley Griffiths ar 6/12/2016 pan ddywedodd fod gan y Cynulliad dair blaenoriaeth. Yn gyntaf, byddwn yn lleihau faint o ynni a ddefnyddiwn yng Nghymru. Yn ail, byddwn yn lleihau ein dibyniaeth ar ynni a gynhyrchir o danwydd ffosil. Yn drydydd, byddwn yn mynd ati'n rhagweithiol i reoli'r broses o newid i economi carbon isel. Dylid cynnwys gostyngiad o ran niwclear hefyd, fodd bynnag, gan nad yw'n ddewis adnewyddadwy na charbon isel.

Gwybodaeth Ychwanegol

Mae gorsafoedd ynni niwclear yn dibynnu ar wraniwm i weithredu, ac mae cryn dipyn o garbon yn cael ei ryddhau wrth gloddio, malu a gwahanu'r wraniwm o'r mwyn, ac yna mae'n rhaid ei gludo. Mae'r amcangyfrifon cyfredol ar gyfer wraniwm yn nodi y bydd y cronfeydd wrth gefn yn para am 50 – 70 mlynedd a pho uchaf y bo'r galw, po fwyaf o fwynau y bydd yn rhaid eu prosesu. Bydd hyn yn arwain at gydbwysedd CO2 ar gyfer ynni atomig sy'n gwaethygu fwyfwy dros amser (JW Storm van Leeuwen a P. Smith,

'Nuclear Power: The Energy Balance', www.stormsmith.nl.)

"Ni ellir adnewyddu ynni niwclear a byddai wraniwm y Ddaear yn diflannu yn y pen draw, sy'n golygu ein bod, yn wir, yn amddifadu cenedlaethau'r dyfodol rhag ei ddefnyddio mewn ffyrdd newydd a llai niweidiol yn y dyfodol." (Sophie Howe – Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru 2018 wrth gefnogi Morlyn Llanw Abertawe)

"Mae honiadau bod ynni niwclear yn ffynhonnell ynni 'carbon isel' yn cael eu chwalu pan greffir ar y ffeithiau. Ymhell o'r canlyniad o chwe gram o CO2 fesul uned drydan ar gyfer Hinkley C, fel y cred Pwyllgor Newid yn yr Hinsawdd y DU, mae'n debyg bod y gwir ffigur yn fwy na 50 gram – sy'n torri'r terfyn a argymhellir gan y Pwyllgor Newid yn yr Hinsawdd o ran ffynonellau newydd ar gyfer cynhyrchu ynni y tu hwnt i 2030." (Yr Athro Keith Barnham <https://theecologist.org/2015/feb/05/false-solution-nuclear-power-not-low-carbon>).

Etholaeth a Rhanbarth y Cynulliad

- Brycheiniog a Sir Faesyfed
- Canolbarth a Gorllewin Cymru

Ein cyf/Our ref LG/02446/18

David John Rowlands AM
Chair of the Petitions Committee

seneddpetitions@assembly.wales

9 January 2019

Dear David John Rowlands AM

Thank you for your letter of 7 December, regarding the Petition P-05-837: Green Energy for the Wellbeing of Future Generations in Wales. I welcome the additional information provided by the petitioner.

Energy is a key economic imperative underpinning our aims for a secure and prosperous Wales by delivering secure and affordable low carbon energy. The recent Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) report suggests renewables will need to provide 70-85% of electricity if we are to limit global warming to 1.5 degrees. The IPCC report suggests a renewables led system, supported by nuclear and fossil fuels, with carbon capture and storage. Carbon capture and storage would allow gas to generate around eight per cent of electricity world wide, to provide a flexible base load and ensure supplies are secure. I have asked the UK Committee on Climate Change for advice on what the IPCC report means for our targets and future carbon budgets.

Decarbonising the energy system requires a transformation in the ways we use and generate energy. In order to accommodate more low carbon generation, the system will need to become 'smarter' and more flexible to match generation and demand on a more local basis.

Nuclear projects, including new build, operation & maintenance and decommissioning, can bring a boost to the Welsh economy, in terms of direct and indirect employment, and contracted jobs in the wider supply chain. If we are to host the Wylfa Newydd project then we must aim to maximise the economic and social benefits. We cannot overlook the fact this project could present a once in a lifetime opportunity for the North Wales Region, having real economic transformation potential by utilising our existing nuclear capability and skilled workforce to deliver high value jobs now and for future generations.

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1NA

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Gohebiaeth.Lesley.Griffiths@llyw.cymru
Correspondence.Lesley.Griffiths@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Renewable Baseload Alternatives

We recently published this year's [Energy Generation in Wales report](#). In 2017, Wales generated an estimated 32.5 TWh of electricity, more than twice what we consume, making Wales a significant exporter of electricity. The equivalent of 48% of Wales's electricity consumption was met by renewables, against our target of 70% by 2030. Despite this positive position, a significant proportion of the electricity generated in Wales, 78%, was from the combustion of fossil fuels. Wales hosts 19% of the UK's gas fired electricity generation, a key factor in the recent increase in emissions from the power sector. If we are to achieve our Environment Act commitments, and in line with the IPCC report, it is clear fossil fuel generation must significantly reduce and generation from renewables significantly increase.

Electricity demand is likely to increase as both transport and heating become electrified. Renewable electricity generation must continue to increase to meet this demand. The intermittent nature of renewables and the need to respond to the large peaks in heat demand in winter months require additional changes to the energy system to provide greater flexibility. New innovative technologies and mechanisms will be an important part of the low carbon transition. However, we should not put all our faith in new, yet-to-be developed approaches to overcome the challenges in decarbonising the energy system.

Energy storage can be part of the solution to these challenges. We are seeing an increasing number of battery storage systems installed alongside solar PV, allowing households and small businesses to generate, store and consume their own electricity. At a larger scale, current battery storage technology is mainly used for maintaining the frequency of the grid, rather than for back up power. Wales hosts two of the UK's largest pumped hydro storage schemes at Dinorwig and Ffestiniog, providing energy storage to help meet peak loads and balance. We are yet to see an energy storage project which provides large scale power output over the long term. Energy storage can enable better use of intermittent renewable energy. However, dispatchable power which can flexibly increase or decrease output is also needed. The IPCC suggests modern gas turbines, with carbon capture and storage, are going to be needed to provide reliable baseload energy out to 2050.

Electricity Costs

Onshore wind is already the lowest cost large scale form of renewable energy and is on a trajectory to becoming commercially viable within just a few years. If we are to limit the impact on energy bills from new energy generation, we need to invest in least cost low carbon technologies such as solar and wind. I released a public statement in 2017 in support of onshore wind and solar, which was developed in partnership with a broad range of Welsh organisations. The position reflects a collective view of the economic, social and environmental benefits from enabling the continued deployment of onshore wind and solar developments.

I expect all new projects coming forward should include an element of local ownership. I believe this will retain wealth in Wales, provide real benefit to communities and offers an opportunity for local people to become shareholders in energy projects. Earlier this year we published a call for evidence on achieving our local ownership target of 1GW of locally owned renewable energy by 2030. The call for evidence gave stakeholders the opportunity to comment on our targets and local ownership definition and to provide evidence on what is needed to meet the target. A summary of the responses and workshop report is available [here](#).

The recent publications from the Institute of Welsh Affairs Re-energising Wales project provide a useful insight into what our energy system may look like in the future. We have worked with IWA to ensure the Re-energising Wales work is well informed and to link it with our work on developing carbon budgets and supporting energy targets. The IWA's work highlights the opportunities which could be available from investment in energy efficiency and renewables across Wales and in the Swansea Bay area, and the need for a consistent policy framework to unlock the opportunity. I look forward to the release of the delivery plan.

How Welsh Government could improve and increase investment in renewable / energy saving technologies across Wales

The new Welsh Government Energy Service (WGES) provides support to public sector organisations and communities to help them generate benefit for Wales from our transition to a low carbon energy economy. The service is the main vehicle for delivering the support needed to bring a range of Wales owned projects to fruition. The service provides technical feasibility, delivery, commercial, procurement and project management support. WGES integrates our existing Local Energy Service and Green Growth Wales support services, recognising the inter-connected nature of the future energy system and the ability of the public sector and communities to work together for common benefit.

We are taking action across a number of other policy areas to help to deliver a low carbon economy. I have detailed some of them below. This is not an exhaustive list, but demonstrates the cross Government actions we are taking to achieve our decarbonisation and energy targets:

Planning - new policy proposals in Planning Policy Wales include a requirement for local planning authorities to set local targets for the generation of renewable energy in their development plans. I have set out a preference for renewable and low carbon energy sources and generation over fossil fuel extraction through proposing an energy hierarchy in the revised PPW. Our WGES is also providing support for regional energy mapping and modelling, to support integrated energy planning at a strategic level. The National Development Framework (NDF), to be published for consultation next year, gives us the opportunity to set out national development management policies for renewable energy and identify where in Wales will be the most suitable for new large-scale wind and solar developments.

Permitted Development Rights – earlier this year we consulted on extending permitted development rights for some micro-generation equipment. This included proposals for small scale, low risk hydropower and non-domestic rooftop solar. The Minister for Housing and Local Government is currently considering the responses received and will publish a response early in 2019 with accompanying new secondary legislation.

Building regulations - Part L of the building regulations (conservation of fuel and power) is currently being reviewed to increase the energy efficiency of new homes and deliver as a minimum nearly-zero energy (NZE) standards. I will consider imposing more stringent standards if NZE does not meet our energy ambitions.

The Innovative Housing Programme aims to create demonstrator schemes to help inform us about the type of homes we should support in the future. The programme seeks to stimulate the design and delivery of new quality, energy efficient and affordable homes to tackle the pressing housing need, fuel poverty and help carbon reduction targets.

Energy Efficiency - Wales has some of the oldest and least thermally efficient building stock in Europe. Therefore, it takes more energy to keep our homes warm and this drives up energy bills and carbon emissions. The Welsh Government Warm Homes programme takes a whole house approach to improving the energy efficiency of properties, making them more efficient and cheaper to heat. The programme is designed to lever in additional funding from other sources such as the Energy Company Obligation (ECO) and EU funding. I am working jointly with the Minister for Housing and Local Government to develop achievable proposals for decarbonising existing buildings. The size of the challenge is large but there are also huge opportunities, for example to create jobs and training opportunities in our poorest communities.

An Advisory Group on the Decarbonisation of Homes in Wales was established in May 2018 to provide Welsh Ministers with advice on the development of a long term programme of action to deliver on its commitment to reduce the carbon emissions of homes in Wales. The Group is led by Chris Jofeh, Global Buildings Retrofit Leader at Arup, and comprises representatives from all the key stakeholders who will help us deliver this programme. It will not just consider the carbon challenge but also fuel poverty and related housing quality issues.

The Advisory Group will draw on research undertaken by the Welsh School of Architecture at Cardiff University looking at evidence of what works in decarbonisation terms by housing construction types. Early findings support the need to make homes as energy efficient as possible through a fabric first approach. Technology solutions can then be applied to those homes in order to directly address the decarbonisation of heating.

Electric Vehicles - we have committed £2 million of funding for electric charging points. The funding will be used to help create a publicly accessible national network of rapid charging points. The focus will be on locations on/near our strategic road network, with a particular emphasis on North-South and East-West journeys. We are also working with SP Energy Networks, who have recently been awarded funding for a major project to explore the distribution grid requirements for up-scaled electric vehicle charging, which will be delivered in North Wales and set the context for this work across the UK. We will be working with others to ensure the learning from this work is used across Wales.

Oil and Gas Licensing - we held a consultation over the summer on a future policy for petroleum extraction in Wales, in preparation for Welsh Ministers acquiring responsibility for onshore oil & gas licensing. I made a statement in Plenary in December which sets out our policy clearly in this area. We are fully responsible for onshore petroleum extraction and our policy prevents fracking from happening in Wales. We will not undertake new licensing rounds, preventing further areas of Wales being open to petroleum extraction.

Energy Planning - I have committed funding towards the work agreed with Plaid Cymru in relation to an Energy Atlas. Identifying renewable resource is just one step in bringing forward new generation. Local energy planning will be needed to ensure we meet 2030 targets and we are working with regional development initiatives to support them in maximising strategic thinking on energy as a key part of their work.

Energy Company for Wales - we delivered a series of events in March 2017 to initiate a stakeholder conversation about the potential for an energy company for Wales. The events created a clear consensus around the risks, challenges and tensions inherent in Welsh Government setting up and running an energy supply company which would heavily outweigh the potential benefits of doing so. However, there may be other areas where a not for profit energy body may be helpful, where a clear purpose can be demonstrated to deliver benefits commensurate with the necessary level of investment and we will continue to consider this in future.

In relation to the debate on the development of, and support for, green energy, I have had two debates recently on similar topics. The transcript of these debates can be found on the National Assembly for Wales website ([24 October - Climate Change](#) & [20 November - low carbon energy system for Wales](#)).

Decarbonisation presents a significant challenge and energy is one of the areas where we can make a significant impact. The actions Welsh Government is taking are broad, demonstrate our commitment to the challenge and indicate there is no one single solution or technology which can guarantee delivery of our carbon and energy targets.

Yours sincerely

A handwritten signature in black ink that reads "Lesley Griffiths". The signature is written in a cursive style with a large, sweeping 'L' and 'G'.

Lesley Griffiths AC/AM

Gweinidog yr Amgylchedd, Ynni a Materion Gwledig
Minister for Environment, Energy and Rural Affairs

PO Box 90. Llandrindod Wells. Powys LD1 9BP

January 22nd 2019

info@wana.wales

www.wana.wales

Fao Mr David Rowlands AM
Chair National Assembly for Wales Petitions Committee

Dear Mr Rowlands

Petition P-05-837 “Green Energy for the Wellbeing of Future Generations in Wales ”

Thank you for forwarding a copy of the letter dated January 9th from Lesley Griffiths AM responding to our Paper on Renewable Energy submitted to your Committee on November 27th 2018. You will recall that our Paper was submitted to outline our views on how the support and investment in renewable technologies provided by Welsh Government could be improved or increased. The response from the Minister is very positive and we applaud the work that is ongoing in Wales but suggest much more could be done to ensure we meet our climate change targets.

According to the latest research we have 12 years to act on climate change before it “passes the point of no return”. We are at an important crossroads in terms of energy generation and Wales could lead the way in showing how we can provide a reliable energy supply with 100% renewable energy sources and flexible carbon neutral back up - without fossil fuels, nuclear power, or gambling on the promise of future technology. The suspension of work at Wylfa Newydd provides a welcome boost to this scenario.

In terms of our Petition we would like your Committee to consider the following issues in the context of climate change at your next Meeting :

1. Climate change is the most important issue facing us today and we have to step up our actions. We need to invest more in low carbon renewable technologies NOW – we cannot afford to wait. Wylfa Newydd has been a costly distraction from addressing climate change.
2. In light of the postponement of Wylfa Newydd we should ensure that the sums of money allocated to this costly distraction are made available to further develop a job intensive conservation and renewable energy programme for Wales. Communities and local authorities have a major role to play in such a regeneration programme.

3. According to The Minister's Letter Wales already generates twice as much energy as it consumes so is a major exporter of electricity. We urge the Welsh Government to take this opportunity to revise its energy strategy, take control and ensure the financial resources, expertise and opportunities available are re-invested into renewable energy programmes that directly benefit the people of Wales. Westminster has visibly failed in making good choices whilst holding the energy portfolio.
4. Wales is currently free of nuclear power generation lets keep it that way .

I recall that at your November 27th meeting one of your committee members mentioned the need for a debate on energy matters. There are so many good examples in Wales showing how we can provide green energy for the wellbeing of future generations. We would be very happy to set up and publicise a presentation to your Committee and /or a wider audience, showing how renewable energy is the only way forward for Wales.

Thank you for your support on this matter and we look forward to hearing from you in due course

Yours sincerely

Mag Richards – Secretariat to the Welsh Anti Nuclear Alliance

Additional points to note

- Nuclear power generation is not low carbon .
- Arguments that nuclear and fossil fuel plants are needed for baseload energy are no longer viable
- Guaranteed prices for Wylfa Newydd's electricity made to Hitachi were £75 per megawatt hour for 35 years, prices awarded to EDF for Hinkley C electricity are £92.50 whilst the price of offshore wind is falling and currently stands at £57.50 (Greg Clarke Jan 2019)

P-05-839 Dylid troi canllawiau Sefydliad Iechyd y Byd ynghylch llygredd aer yn gyfraith yng Nghymru a chyflwyno Deddf Aer Glân newydd i Gymru

Cyflwynwyd y ddeiseb hon gan British Heart Foundation Cymru, ar ôl casglu 688 o lofnodion.

Geiriad y ddeiseb

Rydym yn galw ar i Gynulliad Cenedlaethol Cymru annog Llywodraeth Cymru i droi canllawiau Sefydliad Iechyd y Byd (WHO) ynghylch llygredd aer yn gyfraith yng Nghymru, a chyflwyno Deddf Aer Glân newydd i Gymru.

Nid yw'r terfynau cyfreithiol presennol ar gyfer ansawdd aer yng Nghymru yn diogelu iechyd. Mae terfynau'r UE, a ddefnyddir gan Lywodraeth y DU a chan Lywodraeth Cymru, yr un fath â'r terfynau canllaw uchaf a argymhellir gan y WHO ar gyfer nitrogen deuocsid (NO₂), ond maent yn llai llym na throthwy'r WHO ar gyfer llygryddion eraill sy'n niweidiol i iechyd megis deunydd gronynnol mân (PM_{2.5}).

Mae Sefydliad Prydeinig y Galon Cymru yn galw ar i Lywodraeth Cymru droi canllawiau'r WHO yn gyfraith yng Nghymru, a hynny drwy gyflwyno Deddf Aer Glân newydd i Gymru a fyddai'n mynd i'r afael â phrif ffynonellau llygredd aer a sicrhau bod pawb, o'r Llywodraeth a llywodraeth leol i fusnesau a'r cyhoedd, yn cydweithio i fynd i'r afael â'r argyfwng iechyd brys hwn.

Gwybodaeth Ychwanegol

Ymchwil a ariannwyd gan Sefydliad Prydeinig y Galon oedd yr ymchwil gyntaf i brofi bod dod i gysylltiad ag aer o ansawdd gwael yn y tymor byr a'r tymor hir yn gallu achosi problemau cardiofasgwlaidd difrifol a'u gwneud yn waeth. Cadarnhaodd ein hymchwil fod cysylltiad clir rhwng clefyd cardiofasgwlaidd a dod i gysylltiad â gronynnau tra mân PM_{2.5}, a bod anadlu gronynnau mân yn gallu cynyddu'r risg i grwpiau bregus o gael trawiad ar y galon neu strôc o fewn 24 awr.

Amcangyfrifodd Iechyd Cyhoeddus Cymru fod llygredd aer ym 2017 yn cyfrannu at 2,000 o farwolaethau cynnar yng Nghymru. Gorchmynnwyd i Lywodraeth Cymru fynd i'r afael â lefelau anghyfreithlon o nitrogen deuocsid, ond nid oes eto gynllun i fynd i'r afael â deunydd gronynnol, ac ychydig iawn

o fanylion sydd ynghylch sut y bydd y Llywodraeth yn gwella'r gwaith monitro llygryddion ledled Cymru.

Byddai Deddf Aer Glân newydd i Gymru yn:

- Sicrhau bod cyfraith Cymru yn defnyddio canllawiau'r WHO ar gyfer llygredd aer;
- Cyflwyno *ffioedd* Barthau Aer Glân mewn ardaloedd sy'n torri neu sy'n agos at y terfynau ar gyfer nitrogen deuocsid a deunydd gronynnol, a neilltuo'r arian ar gyfer gwella ansawdd yr aer ymhellach;
- Sicrhau bod seilwaith a thechnoleg ar waith fel y gallai mwy o bobl ddefnyddio Cerbydau Allyriadau Tra Isel a thrafnidiaeth gyhoeddus;
- Buddsoddi mewn gwell monitro llygredd ledled Cymru, a sicrhau bod gwybodaeth am y risgiau i iechyd ar gael i grwpiau bregus;
- Codi ymwybyddiaeth y cyhoedd o effaith llosgi coed yn y cartref ac o'r camau y gellir eu cymryd i'w lleihau.

Etholaeth a Rhanbarth y Cynulliad

- Canol Caerdydd
- Canol De Cymru

Lesley Griffiths AC/AM
Gweinidog yr Amgylchedd, Ynni a Materion Gwledig
Minister for Environment, Energy and Rural Affairs

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Ein cyf/Our ref LG/05014/18

David John Rowlands AM
Chair - Petitions Committee
National Assembly for Wales
Cardiff Bay
Cardiff Bay
CF99 1NA
Government.Committee.Business@gov.wales

Dear David

18

December 2018

Thank you for your letter of 29 November regarding Petition P-05-839, in which the British Heart Foundation Cymru is calling for the adoption of World Health Organisation (WHO) guidelines into Welsh law and the introduction of a new Clean Air Act for Wales. I am responding as this matter now falls within my portfolio.

I would like to reaffirm the Welsh Government's commitment to improving air quality in Wales. As set out in the response to you of 22 October from the previous Minister for Environment, this summer the Welsh Government established a Clean Air Programme. The aim of the Programme is to reduce the burden of poor air on human health and the natural environment, and also the requirement to comply with European and domestic legislative obligations. This is an ambitious programme which aims to address not just the emission and impacts of nitrogen dioxide, but all harmful air pollutants.

We must meet our legal obligations as a priority but I also recognise that air quality improvement in Wales must reach beyond this in order to protect and improve health and wellbeing in the longer-term. At the heart of the programme is the importance of coherent action. Action needs to be taken where it is needed the most, based on robust evidence in relation to all airborne pollutants. As part of the Welsh Government's actions to tackle levels of nitrogen dioxide along roads where statutory limits are exceeded, we have also required Local Authorities to consider levels of particulate matter when deciding on two or more equally effective measures.

My views on the British Heart Foundation Cymru's response to the previous Minister for Environment's letter of 22 October are set out below.

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1NA

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400
Gohebiaeth.Lesley.Griffiths@llyw.cymru
Correspondence.Lesley.Griffiths@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

Tudalen y pecyn 111

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Ensuring WHO guidelines are observed by Welsh law

The WHO has recommended ultimate concentration levels of particulate matter for PM₁₀ and PM_{2.5}. They are half the current EU limits and the WHO recognises the challenge in reducing population exposures to particulate matter, recommending a phased approach.

Guideline values recommended by WHO acknowledge when formulating policy targets, governments should consider their own local circumstances carefully before adopting the guidelines directly as legally based standards. Sources of particulate matter comprise of local primary emissions direct to the atmosphere and secondary particles formed by chemical reactions in the air. Particulate can also travel large distances over national boundaries, with impacts occurring far from the original source. My officials are considering the WHO guideline levels along with existing evidence across Wales to assess the practical aspects of achieving improvements in ambient concentrations. Any future targets need to be underpinned by evidence in the context of Wales to ensure they deliver the most effective change, supporting the delivery of our well-being goals.

Clean Air Zones

I believe Local Authorities should have the flexibility to determine the most appropriate response to meet local air quality needs. There must be a balance to ensure Local Authorities have a choice of actions to enable delivery of desired outcomes. However it is important to have a level of national consistency, which is achieved through a guidance framework. A Clean Air Zone may not always be the most appropriate means of achieving air quality improvements, for example outside of urban areas where no alternative routes are available.

I do not currently intend to place a requirement on Local Authorities to introduce a Clean Air Zone, whether charging or otherwise. However, as part of our development of a Clean Air Plan for Wales, my officials will work with stakeholders to consider the opportunities presented by Clean Air Zones and how they may be integrated with wider Government policies. Although there are currently no proposals to introduce a Clean Air Zone in any part of Wales, I would expect Local Authorities to assess their potential where it is evident that action is required to achieve reduced pollution levels and an improvement in public health.

The draft Clean Air Zone Framework for Wales recognises potential opportunities associated with charging an entry fee for non-compliant vehicles. For example, it can help fund public transport improvements and encourage active travel, whilst reducing the number of polluting vehicles entering the zone. Caerphilly County Borough Council and Cardiff Council are currently modelling the potential for charging Clean Air Zones to bring forward compliance with nitrogen dioxide limit values. Should a charging Clean Air Zone be identified as the best option in either case, I will issue a further direction requiring their introduction in the soonest time possible.

I would like to clarify Clean Air Zones aim to reduce all types of air pollution, including, but not restricted to, nitrogen dioxide and particulate matter. The draft Clean Air Zone Framework for Wales acknowledges this. Traffic management within a Clean Air Zone will need to include action to reduce the overall volume of traffic and also to reduce the pollution emitted by remaining vehicles by restricting access to only the least polluting.

ULEV funding

The draft budget 2019-20 published in October, is the third budget of the fifth Assembly and falls within the final year of the UK Government's current Spending Review settlement. This draft budget sets the Welsh Government's revenue budget for the period to 2019-20 and the capital budget until 2020-21.

The UK Government has said it will carry out a new Spending Review in 2019. We do not know yet the timing of the Spending Review, the period for which it will set budgets and what impact this will have on the Welsh Government's budget in the future.

We have successfully made the case for extra capital from central budgets for the establishment of the Active Travel Fund. This is in addition to funding the Welsh Government makes available annually through the Local Transport Fund, Safe Routes in Communities and Road Safety Grant.

The Active Travel Fund will see an additional £60 million allocated to active travel schemes across Wales over this and the coming two financial years, with £10 million in 2018-19, £20 million in 2019-20 and £30 million in 2020-21. Whilst it is not yet at the level that you would like to see, it represents a significant increase, which has to be considered against the context that we also fund active travel improvements from our £5 million Safe Routes in Communities Grant, the £31 million Local Transport Fund and the £4 million Road Safety Grant.

In 2018/19, we have already allocated close to £30 million for active travel improvements, most recently with the allocation to schemes benefiting from additional Local Transport Funding this year.

Air quality monitoring

Resources aimed at tackling poor air quality need to be targeted effectively and the type and level of assessment, including the number and location of monitoring stations, needs to be proportionate to the likely risk. Human exposure to air pollution occurs in many places. This can include in the home, at school, at workplaces and whilst travelling, where individuals will be exposed to other sources of pollution. Human exposure assessment is a developing field which is important for the management of public health protection. We will keep developments under review and welcome the active involvement of stakeholders to capitalise on potential development opportunities.

Information on monitored levels of air quality across Wales is available on the *Air Quality in Wales* website (<https://airquality.gov.wales/>). This includes monitored levels at Hafod-yr-ynys. The website also provides an air pollution forecast tool and related public health advice.

Ensuring the national approach to assessing air quality across Wales is right is an important aspect of the work being undertaken to underpin the Clean Air Programme and future Government policy. The Evidence, Innovation and Improvement Project will help to do this, complementing existing evidence on airborne pollution with timely and more local evidence where it is needed, to enable better targeted actions and policies in Wales. This may be supported by the deployment of mobile monitors and modelling, if it is appropriate. The work will aim to enhance collaboration between stakeholders to help drive and evaluate air pollution reduction interventions, enabling a long-term and prevention focused approach across Wales. I want to maintain and enhance the assessment of air quality across Wales to enable positive improvements including through a combination of mapping, monitoring and modelling, as appropriate.

Domestic wood burning

I am aware of Defra's consultation on cleaner domestic burning of solid fuel and wood. My officials continue to work closely with Defra as we develop our own Welsh policy in this area.

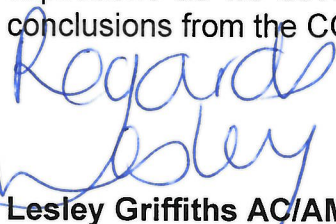
Since my previous correspondence, I have asked my officials to convene a Task and Finish group, made up of key stakeholders, to oversee work in this important area. The first meeting is planned to be held in January 2019. I have clarified the focus of initial meetings must be on identifying a package of early intervention measures which have the potential to considerably reduce pollution and improve air quality. This may (and is likely to) include a restriction on the sale of wet wood and a prohibition on the sale of house coal, amongst other things. I want the group to consider any and all options in relation to pollution from domestic burning and I am not ruling anything out at this stage.

I agree more information needs to be made available to the public about the impact of domestic burning. We need to raise awareness and prevent the burning of dirty fuels. In addition, we must educate people on the correct way to burn and more generally in the use of their appliance to ensure burning is efficient and less polluting. The need to encourage regular maintenance of such equipment is also important to achieve efficient burning. My officials have met with representatives of Hetas, Woodsure, the Stove Industry Alliance and the Guild of Chimney Sweeps to discuss how, in the short term, we can support and promote existing dedicated campaigns intended to raise awareness with consumers and offer advice on reducing pollution. This will be done in addition to communications and awareness raising communications developed by the Welsh Government. Success in this area is dependent on improved public awareness and action taken to burn more efficiently, economically and considerately.

The Welsh Government's Warm Homes Programme Arbed scheme has previously worked in collaboration with gas distributors to connect off grid properties in Wales to the gas distribution network. Under the Welsh Government Warm Homes Programme, proposals for schemes under Arbed 3, the area based fuel poverty scheme, are being developed. In taking forward these schemes, we are keen to work with industry to explore opportunities to extend the gas distribution network and access alternative technologies.

Any measures delivered under the Warm Homes Programme are and will continue to be based on a whole house assessment. This ensures the right measure is installed for individual properties.

I welcome the further views and continued interest from the British Heart Foundation Cymru in improved air quality for Wales. I can assure you we will take account of their policy aspirations as we develop our future clean air policy. This includes consideration of the conclusions from the COMEAP report into air pollution and cardiovascular disease.

Lesley Griffiths AC/AM

Gweinidog yr Amgylchedd, Ynni a Materion Gwledig
Minister for Environment, Energy and Rural Affairs

British Heart Foundation Cymru Petition

Response to Minister's Letter to the Petitions Committee of 18 December.

1. BHF Cymru is pleased to read your comments and commitment to cleaning up air in Wales, and your vision for the Clean Air Programme. You will be aware that as part of Healthy Air Cymru, BHF Cymru has met with your officials and we are very pleased to be a part of future conversations in which we can assist them in assessing measures and helping to implement measures in this programme.
2. We are aware that the new First Minister committed to a Clean Air Act in his manifesto, and that he is keen to develop realistic alternatives to car travel.
3. We acknowledge that the WHO guidelines may be difficult to meet in certain areas of the country, as acknowledged by the former First Minister in Plenary a number of times last year. However, we would hope that in formulating policy and any Bill, that the aim to reach these more stringent standards, which are much lower than the current EU limits, would be an area the Welsh Government could lead the way on within the UK.
4. With regards to Clean Air Zones, we have noted that this may not be the most effective option for every polluted area in our consultation responses, however we do hope that in the final publication of the framework, *charging* clean air zones will be recommended as the most effective model when introduced, as evidence shows that behaviour is most likely to change as a result of this type of intervention.
5. We are pleased to hear about the Evidence, Innovation and Improvement Project to enhance and improve monitoring of air pollution. We would be pleased to assist this work if appropriate.
6. In the area of domestic woodburning and we are very encouraged to note that early intervention methods are likely to include a restriction on the sale of wet wood and house coal. Again, in this area, if BHF Cymru can assist your Task and Finish group, we would be happy to work with them to look at evidence and evaluate further measures, including communicating with the public about the dangers of burning dirty fuels.
7. Since your letter, the UK Government's Clean Air Strategy has been published. We were pleased to see that the strategy mentions working with devolved governments on the forthcoming National Air Pollution Control Programme for

publication this year. We look forward to the joined up approach which will help to combat air pollution across Wales and the whole of the UK.

I would like to thank the Minister for your response and I wait to hear further from the Petitions' Committee.

Emma Henwood
Policy and Public Affairs Manager
BHF Cymru

23 January 2019

P-05-783 Ensuring Equality of Curriculum for Welsh Medium Schools e.g. GCSE Psychology

This petition was submitted by Chris Evans and was first considered by the Committee in November 2017, having collected 652 signatures online.

Text of Petition

I call upon the National Assembly for Wales to urge the Welsh Government to prevent Qualifications Wales (QW) from continuing to discriminate against Welsh-medium learners, and ensure linguistic equality in terms of school curriculum.

In 2015, the WJEC decided to drop GCSE Psychology because candidate numbers were relatively small (37 centres – 5 of which were Welsh medium with 144 Welsh medium applicants each year). Because of this, an invitation was extended by Qualifications Wales to the English Awarding Bodies; AQA, OCR, Pearson-Edexcel, to offer this subject, and others e.g. Economics, in Wales.

Unfortunately, and astoundingly, there was no pressure to offer these subjects in Welsh. Qualifications Wales' response to this is to say that the English Boards would refuse to offer subjects in Wales altogether if they were forced to offer a Welsh language option, and that they seek to ensure 'the widest choice of subjects to learners in Wales' (QW Newsletter, December 2016).

'The widest choice of subjects to learners in Wales' .... unless you are following a Welsh medium education! In September, there will be no year 10 Psychology GCSE course running in my school for the first time since 2009, while the English-medium school a few miles away, start a new GCSE Psychology course in English through AQA. The only reason that I can't offer this subject is because we teach through Welsh. There are four other Welsh centres in the same position.

Psychologists need to be able discuss their subject in Welsh. By depriving Welsh medium pupils of the opportunity to study Psychology GCSE through Welsh, we will lose 144 students per year who would have had the potential of contributing to Psychology – as a teacher, lecturer, therapist, researcher etc. in Welsh with confidence because the relevant terminology familiar to them.

Additional information:

144 candidates sat the unit 2 Psychology WJEC GCSE paper in Welsh to finish the course in 2015, with 5 centres teaching it, so there is the potential for significant numbers, not just a handful. I have arranged that three experienced Psychology examiners are available to work for any English Board, so that translation of candidate's scripts (solutions) would not be needed, just the translation of the paper itself.

The only English Board that even considered the application to provide a Welsh paper (from myself, not QW), was Pearson, but in the end they refused, saying it 'would require Welsh speakers at every level of the production of the papers'. This is nonsense because that doesn't even happen in the WJEC, where the Chief Examiner and the Subject Officer don't speak Welsh!

I don't blame the English Boards, because why should they go to the trouble when they don't have to? Qualifications Wales is to blame for their limp policy, which does not protect the rights of Welsh-medium learners. Surely it would have been possible to create an element of competition between the English Boards by giving priority to those open to the idea of offering a Welsh option, but they did not attempt to do this at all.

This is totally unacceptable in the modern Wales. If English Awarding Bodies are allowed to offer subjects in Wales, it must be made clear that they need to offer a Welsh paper when there is a reasonable request to do so.

Assembly Constituency and Region

- Wrexham
- North Wales

Eich cyf/Your ref P-05-783
Ein cyf/Our ref KW/02687/18

David John Rowlands AC
Cadeirydd – y Pwyllgor Deisebau
Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Bae Caerdydd
CF99 1NA

Government.Committee.Business@llyw.cymru

11 Rhagfyr 2018

Annwyl David

Diolch am eich llythyr a ddaeth i law ar 29 Tachwedd ynghylch y ddeiseb sy'n gofyn am sicrhau cydraddoldeb i ysgolion cyfrwng Cymraeg a chydraddoldeb rhwng darpariaeth cyfrwng Cymraeg a Saesneg.

O ran cynllunio addysg cyfrwng Cymraeg ar hyn o bryd, rhaid i bob awdurdod lleol gyflwyno Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg i Lywodraeth Cymru sy'n manylu ar sut y maent yn bwriadu cynllunio addysg Gymraeg a'i roi ar waith yn eu hardal. Amlinellir sut y dylent fynd ati i gynllunio hyn yn Rheoliadau Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg ac Asesu'r Galw am Addysg Cyfrwng Cymraeg (Cymru) 2013, sy'n cael eu hadolygu ar hyn o bryd.

Bwrriedir gosod set o reoliadau newydd gerbron y Cynulliad yn 2019. Mae'r adolygiad hwn o'r rheoliadau wedi cael ei ysgogi gan yr uchelgais a geir yn Strategaeth y Gymraeg Llywodraeth Cymru, sef *Cymraeg 2050: Miliwn o siaradwyr*. Mae'n hanfodol ehangu addysg cyfrwng Cymraeg os ydym am gyrraedd y targed o filiwn o siaradwyr erbyn 2050. Dylai'r diwygiadau arfaethedig i'r rheoliadau arwain at fwy o ddarpariaeth o ran addysg cyfrwng Cymraeg yn unol â'r targedau penodol a geir yn strategaeth *Cymraeg 2050*.

Dylid pennu'r cwricwlwm lleol yn y lle cyntaf yn ôl diddordeb y dysgwyr a'r galw amdano. Dylai ysgolion a cholegau ddarparu cyfleoedd sydd yn rhoi buddiannau'r dysgwyr yn gyntaf, ac rydym yn disgwyl iddynt ddefnyddio'u crebwyll proffesiynol wrth wneud hyn. Oherwydd yr heriau gweithredol sy'n wynebu ysgolion, nid yw'n ymarferol rhedeg pob cwrs bob amser.

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1NA

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

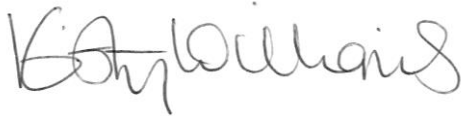
Gohebiaeth.Kirsty.Williams@llyw.cymru
Correspondence.Kirsty.Williams@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Gan edrych i'r dyfodol felly, mae sicrhau hawliau cyfartal i'r ddwy iaith yn ganolog i'r gwaith o gynllunio ar gyfer y cwricwlwm newydd yng Nghymru. Rwy'n eich sicrhau bod anghenion penodol addysgu a dysgu cyfrwng Cymraeg yn cael eu hystyried yn llawn wrth i drefniadau ar gyfer strwythur y cwricwlwm newydd, gan gynnwys y trefniadau asesu, gael eu datblygu.

Yn gywir

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Kirsty Williams'.

Kirsty Williams AC/AM

Ysgrifennydd y Cabinet dros Addysg

Cabinet Secretary for Education

Y Pwyllgor Deisebau
Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Bae Caerdydd
CF99 1NA

E-bost: SeneddDeisebau@cynulliad.cymru

20/12/2018

Annwyl Gadeirydd,

Deiseb P-05-783 Sicrhau Cydraddoldeb Cwricwlwm i Ysgolion Cyfrwng Cymraeg e.e. Seicoleg TGAU

Diolch i chi am eich llythyr ynglŷn â'r ddeiseb uchod. Fel y gwyddoch, mae amryw o bynciau TGAU a safon uwch yng Nghymru lle nad oes digon o ddysgwyr yn dewis y pynciau hyn er mwyn ei gwneud yn ymarferol i gyrff arholi ddatblygu cymwysterau penodol i Gymru. Yn aml mae'r cymwysterau hyn yn bodoli yn Lloegr, lle mae'r nifer uwch o ddysgwyr yn ei gwneud yn ymarferol yn ariannol i'w datblygu. Mae Cymwysterau Cymru yn 'dynodi' rhai o'r cymwysterau hyn fel eu bod ar gael i ddysgwyr yng Nghymru. Nid yw Cymwysterau Cymru yn ei gwneud yn ofynnol i gyrff arholi gynnig y cymwysterau drwy gyfrwng y Gymraeg, a hynny yn eu hôl hwy er mwyn sicrhau bod dysgwyr yng Nghymru â'r dewis ehangaf posib o bynciau i'w hastudio. Yn ôl Cymwysterau Cymru byddai ei gwneud yn ofynnol i gynnig cymwysterau drwy gyfrwng y Gymraeg o bosib yn golygu na fyddai'r cyrff arholi yn dymuno cael eu cymwysterau wedi'u dynodi ar gyfer dysgwyr yng Nghymru (mae'n debyg am resymau ymarferol ac ariannol).

Er gwaetha'r uchod, o ran egwyddor gyffredinol dylai cymwysterau sy'n cael eu cynnig yng Nghymru fod ar gael drwy gyfrwng y Gymraeg yn ogystal â'r Saesneg. Ni ddylai'r dyhead i gynnig ystod mor eang â phosibl o gymwysterau i ddysgwyr yng Nghymru, gael ei gyflawni ar draul sicrhau cydraddoldeb i ddisgyblion cyfrwng Cymraeg.

Er nad yw Cymwysterau Cymru wedi'i gwneud yn ofynnol i gyrff arholi yn Lloegr gynnig cymwysterau sy'n cael eu 'dynodi' drwy gyfrwng y Gymraeg, maent wedi gofyn i'r cyrff ddatgan eu bwriad i gynnig asesiadau gyfrwng y Gymraeg yn y dyfodol. Mewn llythyr at holl ysgolion a cholegau yng Nghymru ar y 7fed o Ragfyr 2016, eglurodd Cymwysterau

Comisiynydd y Gymraeg
Siambrau'r Farchnad
5-7 Heol Eglwys Fair
Caerdydd CF10 1AT

0345 6033 221
post@comisiynyddygybraeg.cymru
Croesewir gohebiaeth yn y Gymraeg a'r Saesneg

comisiynyddygybraeg.cymru

Welsh Language Commissioner
Market Chambers
5-7 St Mary Street
Cardiff CF10 1AT

0345 6033 221
post@welshlanguagecommissioner.wales
Correspondence welcomed in Welsh and English

welshlanguagecommissioner.wales

Cymru y broses 'ddynodi', a nodi ymateb cyrff dyfarnu yn Lloegr o ran eu bwriad i gynnig cymwysterau drwy gyfrwng y Gymraeg.¹ Mae'r llythyr yn nodi'r canlynol:

- AQA: nid ydynt yn bwriadu cynnig cymwysterau TGAU a safon uwch i ddysgwyr yng Nghymru.²
- OCR: byddant yn cynnig cymwysterau TGAU a safon uwch i ddysgwyr yng Nghymru, ond nid ydynt yn bwriadu cynnig y rhain drwy gyfrwng y Gymraeg.
- Pearson: yn cynnig cymwysterau TGAU a safon uwch i ddysgwyr yng Nghymru, a lle mae'r galw yn bodoli a'i bod yn weithredol ymarferol i wneud hynny, fe fyddant yn darparu asesiadau drwy gyfrwng y Gymraeg.
- Eduqas (CBAC): yn cynnig cymwysterau TGAU a safon uwch i ddysgwyr yng Nghymru ac yn fodlon darparu asesiad cyfrwng Cymraeg.

Mae'r llythyr hefyd yn rhestru'r cymwysterau TGAU a safon uwch sydd yn cael eu cynnig gan y gwahanol gyrff dyfarnu yn Lloegr ac yn nodi'r pynciau sydd wedi cael ei sefyll drwy gyfrwng y Gymraeg yn y gorffennol.

Ymddengys bod y pwnc Seicoleg TGAU yn unigryw yn yr ystyr bod cymhwyster cyfrwng Cymraeg wedi bodoli yn y gorffennol, bod galw gan ddisgyblion am y cymhwyster drwy gyfrwng y Gymraeg, a bod darpariaeth yn y pwnc yn bodoli mewn amryw o ysgolion cyfrwng Cymraeg. Er bod OCR a Pearson yn cynnig y cymhwyster seicoleg TGAU i ddisgyblion yng Nghymru, nid ydynt yn bwriadu cynnig y cymhwyster drwy gyfrwng y Gymraeg. Mae hyn yn golygu nad yw ysgolion cyfrwng Cymraeg, yn wahanol i ysgolion cyfrwng Saesneg a dwyieithog, yn gallu cynnig y pwnc Seicoleg TGAU i'w disgyblion.

Yn ôl y wybodaeth a ddarparwyd yn eich llythyr mae'r galw am gymhwyster seicoleg TGAU drwy gyfrwng y Gymraeg yn sylweddol. Er enghraifft, yn 2015 roedd 5 canolfan yn cynnig Seicoleg TGAU cyfrwng Cymraeg, a chyfanswm o 144 ymgeisydd. Mae hyn yn nifer sylweddol o ddisgyblion sydd â'r potensial i arbenigo yn y pwnc, ac o bosib i fynd yn eu blaen i weithio a darparu gwasanaeth cyfrwng Cymraeg yn y maes yn y dyfodol. Mae data cyfrifiad 2011³ er enghraifft yn dangos mai dim ond 16.7% o seicolegwyr oedd yn gallu siarad Cymraeg sy'n is na'r ganran o siaradwyr Cymraeg. Mae'n bosib bydd lleihad yn y ffigur hwn os na fydd disgyblion â'r cyfle i ddatblygu arbenigedd yn y pwnc drwy gyfrwng y Gymraeg, a hefyd os bydd carfan sylweddol o siaradwyr Cymraeg rhugl (y rhai sydd mewn addysg cyfrwng Cymraeg) ddim â'r opsiwn i astudio'r pwnc o gwbl.

O ran datrysiad hir dymor, credaf bod angen gosod dyletswydd diamod ar gyrff arholi sy'n cynnig cymwysterau yng Nghymru i ddarparu drwy gyfrwng y Gymraeg yn ogystal â'r Saesneg. Mae Cymwysterau Cymru eisoes wedi ymrwmo i osod gofynion o'r fath wrth

¹ <https://qualificationswales.org/media/2225/diweddariad-i-ysgolion-ar-tgau-a-safon-uwch-071216.pdf>

² Mae'n debyg daethpwyd i'r penderfyniad hwn yn seiliedig ar y ffaith nad oedd Cymwysterau Cymru yn fodlon darparu sicrwydd pendant na fydd dyletswydd arnynt i ddarparu cymwysterau 'dynodedig' drwy gyfrwng y Gymraeg.

³ Bwletin ystadegol SB 25/2016, <https://gov.wales/docs/statistics/2016/160622-workforce-welsh-language-support-primary-care-aneurin-bevan-en.pdf>

Comisiynydd y
Gymraeg
Welsh Language
Commissioner

Iunio cytundebau ar gyfer datblygu'r cymwysterau newydd fydd yn cael eu creu fel rhan o gyflwyno'r cwricwlwm newydd i Gymru.⁴

Yn y cyfamser, mae angen darganfod datrysiad tymor byr yn achos pwnc seicoleg yn benodol. Rwyf yn ymwybodol fod Cymwysterau Cymru eisoes wedi cynnal trafodaethau â chyrrff dyfarnu yn Lloegr ynglŷn â chynnig TGAU seicoleg drwy gyfrwng y Gymraeg, ond na 'lwyddwyd i ddod o hyd i ateb ymarferol bosibl'.⁵ Rwyf o'r farn bod angen trafod unwaith eto beth yw rhesymau corff dyfarnu Pearson dros beidio â chynnig cymhwyster seicoleg TGAU drwy gyfrwng y Gymraeg. Mae Pearson wedi nodi eu parodrwydd i gynnig asesiad cyfrwng Cymraeg ar gyfer pynciau lle cafwyd galw am hyn yn y gorffennol a phan dyfernir y byddai'n ymarferol weithredol i gynnig y ddarpariaeth hon yn y dyfodol. Byddai'n ddefnyddiol gwybod y rhesymau penodol dros beidio â chynnig y cymhwyster drwy gyfrwng y Gymraeg, a sut y gellir eu darbwyllo i ailystyried. Yn y cyd-destun hwn, efallai bod gwerth tynnu sylw at y grantiau mae Cymwysterau Cymru yn eu cynnig ar gyfer datblygu a chefnogi cymwysterau drwy gyfrwng y Gymraeg.

Yr eiddoch yn gywir,

Dyfan Sion
Cyfarwyddwr Strategol
Comisiynydd y Gymraeg

⁴ Gweler <https://qualificationswales.org/cymraeg/cyhoeddiadau/letter-to-ros-on-curriculum-and-qualification-reform/>

⁵ <http://www.senedd.cynulliad.cymru/documents/s78521/19.07.18%20Prif%20Weithredwr%20Cymwysterau%20Cymru%20at%20y%20Cadeirydd.pdf>

P-05-793 Band eang cyflym i bentref Llangenni

Cyflwynwyd y ddeiseb hon gan Llangenny Village residents ac ystyriwyd am y tro cyntaf gan y Pwyllgor yn ystod Ionawr 2018, ar ôl casglu 72 o lofnodion ar-lein.

Geiriad y ddeiseb:

Rydym ni, preswylwyr pentref Llangenni ym Mhowys, yn galw ar Gynulliad Cenedlaethol Cymru i sicrhau bod Llywodraeth Cymru yn rheoli eu contract am fand eang cyflym yng Nghymru gyda BT mewn modd fel y bydd pentref Llangenni wedi cysylltu â chyflymder uchel erbyn 31 Rhagfyr 2017.

Gwybodaeth ychwanegol:

Ar hyn o bryd, mae preswylwyr yn ein pentref yn profi colli gwasanaeth yn rheolaidd neu gyflymder mor isel â 0.01Mb/s. Mae llawer o breswylwyr yn rhedeg busnesau neu sefydliadau gwirfoddol o adref ac mae angen band eang cyflym arnynt. Mae'r gwasanaeth presennol yn gwbl annerbyniol.

Etholaeth a Rhanbarth y Cynulliad

- Brycheiniog a Sir Faesyfed
- Canolbarth a Gorllewin Cymru

Julie James AC / AM
Arweinydd y Tŷ a'r Prif Chwip
Leader of the House and Chief Whip

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Ein cyf/Our ref JJ/01041/18

David John Rowlands AC
Cadeirydd y Pwyllgor Deisebau.

Government.Committee.Business@gov.wales

30 Tachwedd 2018

Annwyl David

Diolch am eich llythyr dyddiedig 15 Mai yn dilyn ystyried P-05-793 ynghylch darparu gwasanaethau band eang cyflym iawn i bentref Llangenau.

Gallaf gadarnhau bod Powys yn syrthio o fewn Lot 2, ac mae'r ymarfer tendr yn parhau. Rwy'n anelu at gyhoeddi'r cynigydd llwyddiannus cyn gynted ag y bydd y broses yn caniatáu imi wneud hynny.

Mae fy natganiad ynghylch yr adeilad cyntaf wedi ei gysylltu erbyn diwedd 2019 yn cyfeirio at y rhai hynny sydd wedi'u cynnwys yn Lotiau 1 a 3, fodd bynnag, byddwn yn gwneud ein gorau glas i sicrhau bod Lot 2 yn gweithio i amserlen debyg, ond wedi hynny ni allaf gadarnhau unrhyw fanylion tan dewis a cyhoeddi y partner cyflenwi.

Unwaith y bydd y cytundeb grant wedi'i wneud, bydd fy swyddogion yn gweithio gyda'r partner cyflawni llwyddiannus i nodi'r union adeilad fydd yn elwa o'r cynllun. Mae presenoldeb ar-lein newydd yn cael ei baratoi ar gyfer cyfres o ymyraethau sydd eu hangen i gyflwyno band eang cyflymach ledled Cymru. Bydd etholwyr yn gallu edrych ar-lein i weld a yw eu hadeiladau i gael eu cwblhau o dan y prosiect neu a fyddai ymyrraeth arall yn fwy addas. Bydd y cyfleuster hwn ar gael dros y misoedd nesaf.

Mae cymorth ariannol ar gael o hyd i gartrefi a busnesau er mwyn iddynt gael mynediad at gysylltiad band eang cyflym iawn drwy Gynllun Allwedd Band Eang Cymru. Gallwch gael rhagor o wybodaeth am y ddau gynllun drwy ffonio 0300 025 8887 neu drwy anfon e-bost i bandeang@llyw.cymru.

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1NA

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Gohebiaeth.Julie.James@llyw.cymru
Correspondence.Julie.James@gov.Wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

Tudalen y pecyn 126
We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Gallai cymorth hefyd fod ar gael drwy Gynllun Talebau Band Eang Llywodraeth y DU. Gall talebau Gigabit gael eu defnyddio gan fusnesau bach a'r cymunedau lleol o'u hamgylch a all gyfrannu at gost gosod cyswllt sy'n addas i gigabit. Gall busnesau hawlio hyd at £2,500 tuag at gost cyswllt, un ai'n unigol neu fel rhan o brosiect grŵp. Gall trigolion elwa ar y cynllun, gan dderbyn taleb gwerth £500 fel rhan o brosiect grwp. Cewch ragor o wybodaeth yma <https://gigabitvoucher.culture.gov.uk/>

Yn gywir

Julie James AC / AM

Arweinydd y Tŷ a'r Prif Chwip
Leader of the House and Chief Whip

Eitem 3.7

P-05-824 Ffordd Osgoi Derwen Brimmon y Drenewydd

Cyflwynwyd y ddeiseb hon gan Mervyn Lloyd Jones ar ôl casglu 402 o lofnodion.

Geiriad y ddeiseb

Rydym ni sydd wedi llofnodi isod yn galw ar Gynulliad Cenedlaethol Cymru i annog Llywodraeth Cymru i ystyried ein cynnig i roi 'Ffordd Osgoi Derwen Brimmon y Drenewydd' yn enw swyddogol ar adran newydd o ffordd yr A483—adran hanesyddol yr oedd mawr ei hangen.

Dylid gwneud hyn i gydnabod y cyhoeddusrwydd cadarnhaol iawn y mae un o 'Henebion Naturiol' mwyaf arwyddocaol Sir Drefaldwyn, sef Derwen Brimmon, wedi'i greu i'r Drenewydd, i'r rhanbarth ac i Gymru.

Yn gyntaf, enillodd wobwr Coeden Gymreig y Flwyddyn cyn ennill gwobr 'UK Tree of the Year'—cystadleuaeth a ddarllledwyd ar deledu cenedlaethol. Yna, cafodd ail yng nghystadleuaeth fawreddog 'European Tree of the Year' (2017), mewn seremoni yn Senedd yr UE ym Mrwsel a gafodd lawer o sylw. Teimlwn y dylai'r dderwen hynafol hon, sydd o bwysigrwydd diwylliannol mawr, ac sydd bellach yn adnabyddus ledled Cymru, y DU ac yn wir y byd, gael ei hanrhydeddu yn y modd hwn.

Etholaeth a Rhanbarth y Cynulliad

- Sir Drefaldwyn
- Canolbarth a Gorllewin Cymru

Adrian Jervis,
Pennaeth Prifffyrdd, Trafnidiaeth ac Ailgylchu
(Dros Dro)
Acting Head of Highways, Transport &
Recycling

**Prifffyrdd, Trafnidiaeth & Ailgylchu
Highways, Transport & Recycling
Cyngor Sir Powys County Council
Neuadd y Sir/County Hall
Llandrindod Wells, Powys, LD1 5LG**

David J Rowlands AC/AM
Petitions Committee
National Assembly for Wales
Cardiff Bay
Cardiff
CF99 1NA

Os yn galw gofynnwch am / If calling please ask for:

Enw / Name: Adrian Jervis
Ffôn / Tel : 01597 826659
Ffacs / Fax :
Llythyru electronig / Email : ajervis@powys.gov.uk
Eich cyf / Your Ref :
Ein cyf / Our Ref : HTR/
Dyddiad / Date: 07/01/2019

Dear Mr Rowlands

Petition P-05-824 Newtown Brimmon Oak Bypass

Powys County Council do not support recognising the 'Brimmon Oak' in road names and signage associated with the new Newtown Bypass. It is felt that the ancient tree was sympathetically protected in response to some local interest, but that it does not rank amongst other local historic features to be heralded so significantly.

Yours sincerely,

Adrian Jervis

**Acting Head of Service
For Highways, Transport, and Recycling**

P-05-824 Newtown Brimmon Oak Bypass – Correspondence from the Petitioner to the Committee, 23.01.19

Dear Mr Rowland's

Disappointed to read Adrian Jervis response to naming the bypass ...Newtown Brimmon Oak Bypass ,but not surprised ,back in 2015 I applied to the same council to put a TPO on the tree but was refused this protection ,the tree then was crowned Welsh tree of the year in 2016 and in the same year was crowned UK Tree Of The Year and in 2017 was runner up for European Tree of the year and is now recognized in the top list of most important trees in the UK recently. We the family have a letter from Her Majesty the Queen thanking our family on saving the magnificent Brimmon Oak Tree and being involved in the protection and conservation of ancient trees in this country .I appreciate it would be a brave decision to name a road after a tree and you would put Wales on the map for that decision just like the tree has. I have also attached a photo of The Brimmon Oak, can you please show the committee.

Kind Regards

Mervyn Jones

P-05-797 Sicrhau mynediad i'r feddyginiaeth ffibrosis systig, Orkambi, fel mater o frys

Cyflwynwyd y ddeiseb hon gan Rhian Barrance ac ystyriwyd am y tro cyntaf yn ystod Ionawr 2018, ar ôl casglu 5,717 o lofnodion.

Geiriad y ddeiseb

Rydym yn galw ar Gynulliad Cenedlaethol Cymru i alw am ddatrysiad i drafodaethau parhaus rhwng GIG Cymru, Grŵp Strategaeth Meddyginiaethau Cymru Gyfan, Pwyllgor Iechyd a Gwasanaethau Arbenigol Cymru a Vertex Pharmaceuticals ynghylch mynediad i'r feddyginiaeth ffibrosis systig, Orkambi, fel mater o'r brys eithaf.

Gwybodaeth ychwanegol

Mae gan 418 o bobl yng Nghymru ffibrosis systig (CF). Mae CF yn anhwylder etifeddol sy'n lleihau bywyd. Yr oedran canolrifol ar farwolaeth i berson â CF yn 2016 oedd 31 oed. Mae CF yn cael ei achosi gan fwtadiadau yn y genyn CFTR sy'n arwain at fwcws trwchus, gludiog yn cronni yn yr ysgyfaint ac organau eraill. Yn raddol, mae'r cronid hwn yn achosi heintiau cronig yn yr ysgyfaint a difrod cynyddol i'r ysgyfaint. Mae'r baich triniaeth ar gyfer person â CF yn uchel a gall bywyd bob dydd fod yn anodd.

Mae Orkambi yn feddyginiaeth fanwl y gallai 40% o bobl yn y DU gyda CF gael budd ohoni. Tra bod triniaethau CF confensiynol yn targedu'r symptomau, mae meddyginiaethau manwl yn mynd i'r afael â'r mwtadiadau genetig sylfaenol sy'n achosi'r cyflwr. Er nad yw Orkambi yn wellhad, canfuwyd ei bod yn arafu'r dirywiad yng ngweithrediad yr ysgyfaint – yr achos marwolaeth mwyaf cyffredin i bobl â CF – o 42%.

Ym mis Gorffennaf 2016, cydnabu'r Sefydliad Cenedlaethol Rhagoriaeth Glinigol (NICE) Orkambi fel 'triniaeth bwysig.' Fodd bynnag, nid oeddent yn gallu argymhell y cyffur i'w ddefnyddio o fewn y GIG ar sail cost effeithiolrwydd a diffyg data hirdymor.

Ym mis Mehefin 2017, trefnodd yr Ymddiriedolaeth Ffibrosis Cystig ddiwrnod o brotest cenedlaethol yn y Senedd, Stormont, Holyrood, Downing Street ac ar-lein i alw am derfyn ar y diffyg cynnydd. Ers y protestiadau, mae

Pwyllgor Iechyd a Gwasanaethau Arbenigol Cymru (WHSSC) wedi cyflwyno Grŵp Strategaeth Meddyginiaethau Cymru Gyfan (AWMSG) gyda'r dull portffolio a ddatblygwyd gan wneuthurwr y cyffur, Vertex Pharmaceuticals.

Rydym yn galw ar Gynulliad Cenedlaethol Cymru i alw am ddatrysiad i'r trafodaethau parhaus hyn rhwng GIG Cymru, yr AWMSG, WHSSC a Vertex Pharmaceuticals fel mater o'r brys pennaf. Mae'n hanfodol bod dull ad-dalu teg a chynaliadwy i'w gael ar gyfer Orkambi ac ar gyfer y biblinell gyffrous o driniaethau yn y dyfodol.

Mae pobl yng Nghymru wedi bod yn aros yn rhy hir am y cyffur trawsnewidiol hwn. Maen nhw'n haeddu gwell.

Etholaeth a Rhanbarth y Cynulliad

- Gorllewin Caerdydd
- Canol De Cymru

David J Rowlands AM
Chair, Petitions Committee
National Assembly for Wales
Cardiff Bay
Cardiff, CF99 1NA

14 January 2019

Dear Mr Rowlands,

Petition P-05-797 Ensure access to cystic fibrosis medicine, Orkambi, as a matter of urgency

Thank you for your letter of 7 December 2018 regarding the aforementioned petition.

We have been in discussion with the All Wales Therapeutics and Toxicology Centre (AWTTC) which advises the All Wales Medicines Strategy Group (AWMSG), to find a solution to make our cystic fibrosis medicines available in Wales.

As a next step, we have a discussion with the AWTTC on 23rd January to scope out how we could make submissions for Orkambi (lumacaftor/ivacaftor) and Symkevi (tezacaftor/ivacaftor) to be used in combination with ivacaftor.

Whilst we cannot provide a precise indication of the timescales involved, we can assure you that we are working to expedite our discussions.

As you may know, there are several challenges in the way that standard cost-effectiveness processes assess the value of these types of precision medicines for severe rare genetic conditions. Innovative life-extending medicines that are used to treat chronic conditions for the lifetime of the patient – and for which the full health benefits are accrued over a lifetime – are substantially undervalued when evaluated under the standard methodologies used by NICE in England. We hope that we can discuss with officials in Wales how we can engage constructively on these issues, as we have recently been able to do in Scotland.

Following productive discussions with the Scottish Government, we will submit Orkambi (lumacaftor/ivacaftor) and Symkevi (tezacaftor/ivacaftor) to be used in combination with ivacaftor to the Scottish Medicines Consortium (SMC) for appraisal. If accepted by the SMC for use on the NHS in Scotland, eligible patients in Scotland should have access to these medicines this year. The SMC's orphan medicines process provides important flexibility for evaluating precision medicines. While the SMC considers its recommendation, Vertex and the Scottish Government have reached an agreement that

clinicians could apply for access for lumacaftor/ivacaftor and tezacaftor/ivacaftor in combination with ivacaftor for eligible patients via the Peer Approved Clinical System (PACS) Tier 2 process at a confidential discount. We hope that we can explore a similar agreement in Wales.

It is worth noting that, while we continue to seek full access to our medicines in Wales, Vertex has provided Orkambi (lumacaftor/ivacaftor) at no cost to 25 patients in Wales because of serious medical need.

We will provide further updates to the Committee in due course.

Yours sincerely,

Michael Oliver
UK Country Manager
Vertex Pharmaceuticals

Cystic

Fibrosis a fight we must win

David J Rowlands
Chair
Petitions Committee
National Assembly for Wales
Cardiff Bay
CARDIFF
CF99 1NA

22 January 2019

Dear Mr Rowlands,

The Cystic Fibrosis Trust is encouraged that a meeting has been scheduled between Vertex Pharmaceuticals and the AWTTTC. We hope that this will set the foundations for productive talks for an agreement to be reached that will enable people with cystic fibrosis in Wales to access new precision medicines.

Given the urgency of this matter, in the context of continuing deterioration of the health of people with CF in Wales who are eligible for these medicines and the more than three years of delay, an interim agreement must be implemented to ensure that immediate access can be provided while consideration continues. We are ready to support the Welsh Government in any way we can, and reiterate our willingness to advise the Welsh Government on how the UK CF Registry can support reimbursement decision making, as we recently were able to with the Scottish Government, where a pricing agreement has now been struck, allowing immediate access, and Vertex have committed to resubmitting to the Scottish Medicines Consortium.

Will the Committee make a further suggestion to the Cabinet Secretary to consider and agree a method of interim access as a matter of urgency now that these talks have resumed?

Yours sincerely,

David Ramsden
Chief Executive

Eitem 3.9

P-05-842 Rhowch lais i bobl ifanc yn y broses o gomisiynu gwasanaethau lleol yng Nghymru

Cyflwynwyd y ddeiseb hon gan Changing Minds Campaign Group, wedi iddi gasglu 1,387 o lofnodion ar-lein a 2,865 ar bapur, sef cyfanswm o 4,252 o lofnodion.

Geiriad y ddeiseb

Rydym yn galw ar Gynulliad Cenedlaethol Cymru i annog Llywodraeth Cymru i gydnabod y ffaith nad yw'r lefel bresennol o gyfranogiad pobl ifanc yn y broses o gomisiynu gwasanaethau yn caniatáu i grwpiau ymylol gael eu cynnwys yn y broses honno. Rydym yn gofyn am adolygiad o'r polisïau a'r canllawiau sydd ar waith, ynghyd ag argymhelliad bod canllawiau newydd gorfodol ar waith ar gyfer gwasanaethau a gomisiynir ar gyfer pobl ifanc.

Mae angen i holl bobl ifanc Cymru gael y cyfle i leisio barn a rhannu eu profiadau mewn modd ystyrlon, a hynny at ddibenion llunio'r gwasanaethau sydd ar gael i'w cefnogi. Rydym yn gofyn i chi gefnogi'r broses o hyrwyddo newidiadau a fydd yn arwain at gyflawni'r nod hwn. Fel pobl ifanc, rhaid inni gael y cyfle i rannu ein syniadau a'n safbwyntiau ynghylch y prosiectau y mae arnom eu hangen yn ein hardaloedd ni.

Ar hyn o bryd, dim ond cynghorau/fforymau ieuenctid sy'n destun ymgynghoriadau, ac nid yw'r drefn hon yn cynrychioli'r rheini sy'n ei chael yn anodd bod yn rhan o fforymau o'r fath, fel yr un o bob pump o oedolion ifanc sydd ag anhwylder iechyd meddwl y gellir gwneud diagnosis ohono. Mae angen llwyfan ar y bobl ifanc hynny na fyddant, o bosibl, yn gallu cymryd rhan yn y cynlluniau presennol yn sgil eu problemau iechyd meddwl, er mwyn iddynt gael cyfle i leisio barn ar wasanaethau a phrosiectau sy'n effeithio arnynt yn uniongyrchol.

Rydym yn grŵp o bobl ifanc sydd wedi bod yn rhan o'r Prosiect Newid Meddyliu, sy'n cael ei gydlynu gan sefydliad Newport Mind. Disgwylir i'r prosiect hwn gollu arian ym mis Tachwedd. Yn sgil y sefyllfa hon, rydym wedi bod yn dysgu am y broses gomisiynu, sydd wedi arwain at greu'r ddeiseb hon ac i'n hymgyrch ehangach, sef #changeit.

Bydd cynnwys pobl ifanc â phroblemau iechyd meddwl yn uniongyrchol y

broses gomisiynu yn hwyluso'r broses o deilwra gwasanaethau ac yn gwella hyder y bobl a dargedir gan y gwasanaethau a ddarperir.

"Roedd y cyfle i gyfrannu at y prosiect hwn yn gyfle imi wir ddeall pryderon pobl ifanc a'r problemau y maent yn eu hwynebu. Heb fod y pryderon hyn yn cael eu codi a'u cynnwys wrth lansio unrhyw bolisi sy'n effeithio ar bobl ifanc, bydd unrhyw fenter sy'n effeithio arnynt yn ddiffygiol".

Gwybodaeth Ychwanegol

Mae'r ddogfen 'Dull Gweithredu Seiliedig ar Hawliau Plant yng Nghymru' gan Gomisiynydd Plant Cymru yn fframwaith ar gyfer ymgorffori hawliau plant mewn gwasanaethau sy'n ymwneud â phobl ifanc. Mae'r rhain yn ganllawiau, ac felly nid ydynt yn orfodol. Maent yn seiliedig ar Erthygl 12 o Gonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn (UNCRC), sy'n amlinellu hawl plant i fod yn rhan o greu a gweithredu polisiau—yn enwedig y rhai sy'n effeithio ar eu demograffig nhw.

Mae Adroddiad Blynyddol Comisiynydd Plant Cymru ar gyfer 2016/2017 (yr Adroddiad) yn tynnu sylw penodol at y ffaith bod y Comisiynydd yn dymuno gweld pobl ifanc yn cael eu hintegreiddio yn y broses gomisiynu i raddau mwy helaeth.

Mae'r canllawiau cyfredol ar gyfer cyfranogiad pobl ifanc yng Nghymru wedi'u cynnwys yn nogfen 'Cyfranogiad Plant a Phobl Ifanc yng Nghymru Arfer Da 2016', ymhlith pethau eraill. Mae'r saith 'safon graidd' sydd wedi'u nodi yn y canllaw yn gamau cychwynnol ardderchog.

O ran y safonau a'r dulliau hyn, er eu bod yn cael eu bodloni'n rhannol mewn rhai awdurdodau yng Nghymru, mae'r ffaith nad ydynt yn orfodol yn golygu nad ydynt yn ddigonol ar gyfer sicrhau atebolrwydd ynghylch yr holl wasanaethau sy'n ymwneud â phobl ifanc.

Rydym yn ceisio sicrhau bod gan bobl ifanc o grwpiau ymylol lais yn y broses o wneud penderfyniadau, yn ogystal â sicrhau bod y gwasanaethau sy'n cael eu darparu ar gyfer pobl ifanc ledled Cymru o safon ragorol a chyson. Mae ein deiseb yn cyd-fynd ag Argymhelliad 10 o'r adroddiad 'Cadernid Meddwl', sy'n tynnu sylw at lefelau'r gwasanaethau iechyd meddwl sy'n cael

eu darparu i bobl ifanc ar hyn o bryd, ac yn ategu'r gwaith a wneir gan y Rhaglen Law yn Llaw at Blant a Phobl Ifanc.

Heb newid y canllawiau presennol, bydd pobl ifanc ledled Cymru yn parhau i gael eu gwthio i'r cyrion. Yn benodol, bydd y rhai sydd â phroblemau iechyd meddwl neu anghenion ychwanegol, sef y rhai nad ydynt, o bosibl, yn gallu cymryd rhan yn y mentrau cyfranogiad ieuenctid cyfyngedig sydd ar gael ar hyn o bryd, yn parhau i'w chael yn anodd lleisio barn.

Etholaeth a Rhanbarth y Cynulliad

- Gorllewin Casnewydd
- Dwyrain De Cymru

Yn rhinwedd paragraff(au) vi o Reol Sefydlog 17.42

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon

10 January 2019

Dear Chair

Petition P-05-842 Give young people a voice when commissioning local services in Wales

Thank you for your letter dated 19th December 2018, regarding the above named petition.

I note the contents of the petition with interest and that your request is for my views on the following:

- "Current practices in relation to ensuring young people are able to participate in and inform the commissioning of local services; and
- Whether the Rights of Children and Young Persons (Wales) Measure 2011 is effective in ensuring the participation of young people when commissioning local services."

In this letter I discuss commissioning of services within the broader context of implementing a children's rights approach in public services. This is because commissioning should sit within a broader commitment to the involvement of young people, and accountability to them. Commissioning will be more effective if there is a strong foundation of participation practices within a public service organisation, including regular consultation and involvement in decision-making.

The petition refers to my guide "*The Right Way: A Children's Rights Approach in Wales*".¹ This guide sets out the five principles of taking a children's rights approach and is relevant and applicable to all public services. The guide contains examples of where children have been trained as Young Commissioners, directly influencing decisions on how money is spent on commissioned services relevant to them, and in workshops used for setting a local authority's annual budget.

These examples are designed to illustrate how the principles of a children's rights approach can be actioned in reality. Whilst there will be other examples of good practice in relation to involving young people, empowering them and facilitating their participation in commissioning services across Wales, I do not believe that such practice is replicated in every local authority, health board or other public body. I have been working with a range of public bodies including health boards, police forces and Police and Crime Commissioners, museums, sports and arts organisations in order to improve this situation. I am also currently working with two Public Services Boards in order to help them incorporate a children's rights approach into their work, with the expectation that they will act as demonstrator bodies in their regions.

I have also prepared a separate guide for schools on taking a Children's Rights Approach in all of their policies and interactions with pupils.² My spotlight report into wheelchair access in schools, published last year, gives examples of how a children's rights approach can be applied to that particular topic.³

As noted in the petition however, these documents are just guides and are not binding on public services. I have been pleased with the level of active and considered engagement from a wide range of

services with this work and the pace of change in some organisations, but I am unable to compel organisations to follow this approach. A number of health boards are now working on children's rights

---

¹ <https://www.childcomwales.org.uk/wp-content/uploads/2017/04/The-Right-Way.pdf>

² <https://www.childcomwales.org.uk/wp-content/uploads/2017/05/The-Right-Way-Education.pdf>

³ <https://www.childcomwales.org.uk/wp-content/uploads/2018/03/Full-Lives-Equal-Access.pdf>

charters and forming children and young people's panels or boards to directly influence their work but this would not be guaranteed in every health board area.

I would also expect the Welsh Government, as the largest public body in Wales, to embed this children's rights approach into elements of their own work, and this could be an effective model from which other public services and local governments could learn. The Welsh Government has begun to do this, for example their 2018 Compliance Report prepared under the Children's Scheme 2014 was structured under the five principles.

Cases that come in to my office's Investigation and Advice service can often be in relation to public service changes or closures, with concerns raised that any public consultation has not involved children and young people sufficiently. This can even be the case for clearly relevant services such as schools, parks and youth services. Whilst my officers will provide advice on questions that can be asked such as how children's rights, equalities and the Well-being of Future Generations (Wales) Act 2015 have been taken into consideration, public bodies are not under any duty to produce a children's rights impact assessment. This is even the case for bodies that have expressly incorporated the United Nations Convention on the Rights of the Child (UNCRC) into their policies.

The Rights of Children and Young Persons (Wales) Measure 2011 places a duty of due regard to the UNCRC on Welsh Ministers, but crucially this does not extend to wider public bodies. Although laws, policies and guidance that come from the Government will be subject to a due regard consideration, there is no direct requirement on public bodies to have regard to the UNCRC when making their own decisions. There are duties under the Social Services and Well-being (Wales) Act 2014 and Additional Learning Needs and Education Tribunal (Wales) Act 2018 that apply to public bodies *when exercising their functions* under those two pieces of legislation, but this does not extend to everything that those bodies decide upon or provide.

It is for this reason that I believe that there should be further incorporation of the UNCRC, to extend to all public bodies in Wales. The Human Rights Act 1998 applies to all public bodies and requires them to act compatibly with the rights contained within the Act. If they do not do so, an individual or group can directly challenge decisions or processes that are not compatible, and will be entitled to a suitable remedy if a breach is found to have taken place. In order to make children's rights a reality in their everyday lives, further incorporation will be necessary to require public bodies to act compatibly, rather than the current position that only requires "due regard" to rights as one consideration, and only applies to Ministers.

Under section 12 of the Children and Families Measure (Wales) 2010⁴ every local authority "must make such arrangements as it considers suitable to promote and facilitate participation by children in decisions of the authority which might affect them." The information about how they do this must be published and kept up to date, but the way in which this is done is not prescribed. Often this will be a youth forum or range of fora for different ages. Every school in Wales is also required to have a school council, so there are opportunities to feed information through engagement at a school level to the local youth forum.

It would be beneficial for more schools and local youth fora to make these direct links to enable school council members also to participate in decision making within the local authority. There are also opportunities for school councils and other young people to link in to their Community Councils in order to enable shared decision making in the local community.

---

⁴ <https://www.legislation.gov.uk/mwa/2010/1/section/12>

In relation to *Mind over Matter*, which is referred to in the Petition, we sit on the Joint Ministerial Advisory Group and we have encouraged Ministers to broaden out their proposals for youth participation and engagement. It is welcome that there is currently active recruitment for a youth stakeholder group to feed into and inform work in this area, but I have also encouraged the Minister to look at other options for participation and engagement alongside this, to ensure a wide range of views can be captured. It is important that decisions made for children about provision and services that affect their daily lives is informed by their views and experiences. Provided information is shared clearly and in an appropriate format, children enjoy inputting into matters that will significantly affect them. Very often children will come up with alternative solutions that adults may never have considered, or ideas that they would really value that adults may not have realised were so important to them. Having involved young people in commissioning research from external organisations in my own office I can vouch that children bring added value to the process.

I have also considered the letter from the Cabinet Secretary for Health and Social Services dated 21st November 2018 in relation to this petition, which states *"We work closely with the Children's Commissioner for Wales, whose key role is ensuring that children and young people have their voices heard, their concerns raised and have someone to safeguard their rights at a national level."*

The principal aim of my work as set out in legislation is to safeguard and promote the rights and welfare of children in Wales, with regard to the UNCRC. In doing so I take account of the views of children and young people, as well as those who care for and about them, and these inform my submissions to inquiries, consultations, meetings and the reports that I prepare. It is important to me that children and young people have their voices heard and listened to, but liaising with me and my office should not be seen by any public body as a substitute for seeking children's view directly.

Young Wales also play an important part in advising Government on their work, as noted in the Cabinet Secretary's letter. The links between county level groups, school groups and individuals need to be strong in order to ensure that consultations and information is shared as widely as possible, allowing a range of young people to engage. Methods, timing and content of consultations are also important factors; it would not be sufficient to say that an all age consultation is publically available and therefore accessible to children, if the language and contents are not suitable and all of the face to face sessions take place at times or in places that make it difficult for children and young people to attend for example.

The National Participation Standards⁵ set out clear expectations on children's rights and entitlements, and what children can expect from services. However, these are not mandatory either and require organisations to commit to following them. I hope that the new kitemark approval system may assist in promoting the importance of adopting these standards. I believe that the Welsh Government could also adopt these more overtly in their work to ensure that others follow their lead on this.

It is important also that young people's contributions are recognised and to ensure that participants receive feedback about their involvement and how they have influenced decisions. Without this young people (like adults) can feel that their participation is tokenistic and there is a risk they can be dissuaded from active participation in the future.

The commencement of the Youth Parliament or Senedd Ieuencid next month will be another important milestone for ensuring that children's voices are directly heard and acted upon, and I look forward to seeing how the scrutiny arrangements will operate to ensure maximum impact of their work.

---

⁵ http://youngwales.wales/images/ParticipationStandards_Poster_9.pdf

---

Comisiynydd Plant Cymru
Children's Commissioner for Wales
Sally Holland

Finally, I have recently concluded a national consultation to inform my three year strategic priorities from April 2019, which will take me to the end of my appointed term as Commissioner. I am pleased to say that over 10,000 children and young people engaged with this consultation, as well as over 1,000 adults, and I am currently working on my three year strategy and work plan for 2019-20 on the basis of those responses. Participation mechanisms and opportunities is one area that has arisen from that consultation and therefore an area I believe will require greater focus to ensure meaningful engagement with a wide range of children across Wales. I anticipate that there will be a piece of project work for my office on this topic as part of that three year strategy, which will be published in March 2019.

Yours sincerely

Sally Holland
Children's Commissioner for Wales

Dear Chair,

We acknowledge the letter from Sally Holland, Children's Commissioner for Wales dated 10 January 2019 and thank her for her response.

While the letter does outline the range of initiatives and projects running from – or through – the Commissioner's office, we wish to highlight the letter's acknowledgement of the lack of a mandatory requirement for young people to be involved in the commissioning process for services for young people, which is the main thrust of the Petition.

To reiterate the objective of the Petition, we wish to see a mandatory requirement for young people to be engaged in the commissioning process for services for young people. The letter from the Commissioner serves to corroborate the fact that there is a distinct gap in this area which the Petition seeks to address.

We once again thank the Committee for their continued debate and investigation surrounding our Petition.

Many thanks again,

The #Changeit Campaign Team

Eitem 3.10

P-05-806 Rydym yn galw am roi rhif Tystysgrif Mynediad i bob safle busnes yng Nghymru, yn debyg i'r Dystysgrif Hylendid Bwyd

Cyflwynwyd y ddeiseb hon gan Bridgend Coalition of Disabled People, ar ôl casglu 2,391 o lofnodion ar-lein.

Geiriad y ddeiseb

Rydym yn galw ar Lywodraeth Cymru i gyflwyno "Tystysgrif Mynediad" yn dangos rhifau o ddim i bump yn yr un modd â'r Dystysgrif Hylendid Bwyd. Dylid asesu pob adeilad a ddefnyddir gan y cyhoedd fel siopau, siopau bwyd, clybiau chwaraeon, tafarndai a swyddfeydd, yn ogystal â gwasanaethau trafniadaeth gyhoeddus, yn ôl pa mor hygyrch pa mor hygyrch ydynt i gadeiriau olwyn, yn ogystal â pha mor hawdd ydynt i rywun sydd â nam ar y synhwyrau neu anabledd dysgu eu defnyddio.

Rydym eisiau i bob safle busnes gael rhif i'w arddangos i ddangos sut mae ei adeiladau yn ystyried pobl anabl. Rydym yn gobeithio y bydd y rheini sy'n cael sgoriau uchel yn darbwylo safleoedd cyfagos i wella mynediad ac ennill sgôr uchel eu hunain.

Pan gyflwynwyd Tystysgrifau Hylendid Bwyd gyntaf yng Nghymru, nid oeddent yn orfodol, ond fe ddaethant yn orfodol yn ddiweddarach. Ers cyflwyno'r Dystysgrif Hylendid Bwyd, rydym yn credu bod safonau bwyd wedi gwella'n helaeth ac mae safleoedd sydd â rhif uchel yn arddangos eu tystysgrifau â balchder. Rydym yn credu y bydd safleoedd yn gwneud mwy o ymdrech i wella mynediad a gwasanaethau i'r gymuned anabl pe bai Tystysgrif debyg ar gyfer mynediad yn cael ei chyflwyno.

Rydym yn credu y bydd cyflwyno tystysgrif o'r fath yn gwella'n aruthrol y gwasanaethau i siopwyr anabl a'r rheini sydd eisiau mynd allan am ddiod neu bryd o fwyd, neu ddefnyddio trafniadaeth gyhoeddus, sef cyfleusterau y mae'r rhan fwyaf yn eu cymryd yn ganiataol.

Er mwyn ennill sgôr o bump, yn ogystal â bod yn hygyrch i gadeiriau olwyn, bydd angen i safleoedd fod yn gwbl gynhwysol i'r rheini â nam ar eu golwg a'u clyw, ac o bosibl bod gan staff ddealltwriaeth o'r rheini ag anabledd dysgu.

Mae bwyty â bwydlen braille neu staff sy'n gallu defnyddio iaith arwyddion yn gallu gwneud gwahaniaeth enfawr a chynnig profiad llawer haws a llai o straen i rywun wrth wneud y pethau bob dydd y mae'r rhan fwyaf yn eu cymryd yn ganiataol.

Un syniad posibl, yn ogystal â chael sgôr dim i bump, fyddai cael symbolau ychwanegol o dan hyn i ddangos a oes gan safle fynediad llawn i gadeiriau olwyn, toiledau hygyrch, gwybodaeth mewn braille neu staff sy'n gallu defnyddio iaith arwyddion, ac a yw'n ystyried awtistiaeth.

Rydym yn teimlo y byddai hyn yn arwain at welliannau mawr. Mae llawer o siopau bwyd yn cystadlu â'i gilydd i gael sgôr uwch ac rydym yn gobeithio y bydd hyn hefyd yn digwydd yn achos Tystysgrif Mynediad.

Etholaeth a Rhanbarth y Cynulliad

- Pen-y-bont ar Ogwr
- Gorllewin De Cymru

Julie James AC/AM
Arweinydd y Tŷ a'r Prif Chwip
Leader of the House and Chief Whip

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Eich cyf/Your ref P-05-806
Ein cyf/Our ref JJ/01139/18

David John Rowlands AM
Chair - Petitions committee.
National Assembly for Wales
Cardiff Bay
Cardiff Bay
CF99 1NA
Government.Committee.Business@gov.wales

13 December 2018

Dear David

Thank you for your letter of 13 November setting out further information on the petition from Bridgend Coalition of Disabled People (P-05-806) regarding access certificates for premises in Wales.

As I indicated in my previous letter of 8 March 2018, I am supportive of the principles behind this proposal and my officials will consider the additional information you have provided in more detail in the New Year. This will include consideration of how we best consult and engage with disabled people and their representatives, including the petitioners, on how such a scheme might be taken forward. Consideration will also be given to whether any funding can be made available for a pilot, potentially as part of our new Framework 'Action on Disability: The Right to Independent Living' which is currently out for consultation until 18th January.

With regards to the concerns you raise about the enforcement of the Equality Act 2010 in relation to the accessibility of premises, I note that you have already written to the Equality and Human Rights Commission (EHRC) about this matter. It is the role of the Commission to encourage equality and diversity, eliminate unlawful discrimination, and protect and promote the human rights of everyone in Britain. The Commission uses a range of powers to do so, including providing advice and guidance to individuals, employers and other organisations, reviewing the effectiveness of the law and taking legal enforcement action to clarify the law and address significant breaches of rights.

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1NA

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Gohebiaeth.Julie.James@llyw.cymru
Correspondence.Julie.James@gov.Wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

Tudalen y pecyn 148
We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

The EHRC in Wales has undertaken an extensive review this year of compliance with the public sector equality duty and I understand they will be reporting on their findings in the near future. I have already had discussions about this with the Wales Commissioner, June Milligan, and my officials will be working with the EHRC to consider what further action is needed to strengthen the regulations and improve performance in this area. I have also asked officials to commission wider work to scope a range of options to strengthen the overall equalities and human rights framework in Wales. This will be taken forward as a priority in the New Year and Assembly Members will be kept informed of progress.

Yours sincerely

Julie James AC/AM
Arweinydd y Tŷ a'r Prif Chwip
Leader of the House and Chief Whip

Comisiwn
Cydraddoldeb a
Hawliau Dynol

Equality and
Human Rights
Commission

Cadeirydd, David J Rowlands AC
Y Pwyllgor Deisebau
Cynulliad Cenedlaethol Cymru
CF99 1NA.

SeneddPetitions@Assembly.Wales

Rhagfyr 18, 2018

Annwyl David J Rowlands AC,

Deiseb P-05-806: Galwn am i bob adeilad yng Nghymru gael ei ddyfarnu â Rhif Tystysgrif Mynediad yn debyg i'r Dystysgrif Hylendid Bwyd

Diolch am eich llythyr wedi'i ddyddio Tachwedd 2.

Rydym yn croesawu'n gynnes ystyriaeth y Pwyllgor o'r ddeiseb yn galw ar bob adeilad yng Nghymru i gael ei ddyfarnu â Rhif Tystysgrif Mynediad yn debyg i'r Dystysgrif Hylendid Bwyd. Fe'i hystyriwn yn gynnig diddorol a chroesawem archwiliad pellach ar sut fyddai'n gweithredu ar waith, gyda chynllun gwirfoddol yn un opsiwn posib.

Mae bod ag adeiladau gwbl hygyrch yn ddaliad canolog hawl pobl anabl i Fyw'n Annibynnol. Mae ymgynghoriad Llywodraeth Cymru ar hyn o bryd ar ei Fframwaith diwygiedig ar gyfer Gweithredu ar Fyw'n Annibynnolⁱ yn gyfle allweddol ar gyfer gwneud cynnydd tuag at y nod hwn. Bydd y Comisiwn yn amlygu'r mater hwn yn ystod y broses ymgynghori ac efallai bydd y Pwyllgor yn dymuno ystyried cyflwyno cynrychiolaeth i Lywodraeth Cymru hefyd. Bydd yn angenrheidiol i Lywodraeth Cymru ystyried ei chymhwysedd deddfwriaethol parthed cydraddoldeb a'r amgylchedd adeiledig, gyda Deddf Cydraddoldeb 2010 yn ddeddfwriaeth y DU.

Bydd y Comisiwn yn croesawu gohebiaeth yn y Gymraeg a'r Saesneg.

The Commission welcomes correspondence in Welsh or English.

Bloc 1, Cainc D, Adeiladau Llywodraeth, Heol Santes Agnes, Caerdydd, CF14 4YJ

Block 1, Spur D, Government Buildings, St Agnes Road, Cardiff, CF14 4YJ

Ffôn/Tel: 02920 447 710 | **E-bost/Email:** wales@equalityhumanrights.com
Tudalen y pecyn 150

www.equalityhumanrights.com

Diolch am godi pryderon â ni a soniwyd amdanynt yn ystod eich sesiynau tystiolaeth nad yw darpariaethau Deddf Cydraddoldeb 2010 parthed mynediad i adeiladau ac, yn ehangach, mynediad i wasanaethau, yn cael eu cadw atynt.

Fel y gwyddoch efallai, mae Pwyllgor Menywod a Chydraddoldeb Senedd y DU ar hyn o bryd yn ymgymryd ag Ymchwiliad i 'Gorfodi'r Ddeddf Cydraddoldeb: y gyfraith a rôl y CCHD'ⁱⁱ. Mae'r ymchwiliad hwn yn bwrw golwg ar bwyntiau cyffelyb yr ydych wedi'u hamlygu ac, wrth ymateb, mae'r Comisiwn wedi codi pryderon am ba mor anodd yw hi i unigolion ddeall eu hawliau o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010 ac i gael mynediad i dribiwnlysoedd a llysoedd i gael unioniad. Isod amlinellwn ein pryderon allweddol yr ydym wedi'u crybwyll â'r Pwyllgor Menywod a Chydraddoldeb.

Cydymffurfio â Deddf Cydraddoldeb 2010

Yn bennaf seilir gorfodi hawliau cydraddoldeb ym Mhrydain ar gamau cyfreithiol wedi'u dwyn gan unigolion. Galwodd y Comisiwn ar Lywodraeth y DU i gymryd camau brys i fynd i'r afael â'r diffygion difrifol a pharhaus wrth geisio mynediad i gyfiawnder.

Cyn belled â bod gorfodi hawliau dynol yn seiliedig ar gyfreitha sifil, caiff hygyrchedd y system cyfiawnder ei danseilio gan:

- Ddiffyg ymwybyddiaeth o hawliau cydraddoldeb, wedi'i waethygu gan gyfyngiadau ar fynediad i gyngor cyfreithiol yn y dyddiau cynnar a gyflwynwyd gan Ddeddf Cymorth Gyfreithiol, Dedfrydu a Chosbi Tramgwyddwyr 2012 (LASPO);
- Cymhlethdod a chost cyfreitha a meddyginiaethau annigonol, a all fod yn waharddol i unigolion yn gorfodi'u hawliau o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010, neu greu anghymhellion cryf rhag cyflwyno hawliad;
- Toriadau i gymorth cyfreithiol, yn enwedig yng Nghymru a Lloegr, gan gynnwys rhwystrau a gododd wrth weithredu'r porth ffôn gorfodol;
- Methiant i wneud addasiadau rhesymol yn y system llys;
- Diffyg rhannu data a gwybodaeth, gan gynnwys nodweddion gwarchodedig defnyddwyr llys, yn ei sgil ceir darlun aneglur o

---

Bydd y Comisiwn yn croesawu gohebiaeth yn y Gymraeg a'r Saesneg.

The Commission welcomes correspondence in Welsh or English.

Bloc 1, Cainc D, Adeiladau Llywodraeth, Heol Santes Agnes, Caerdydd, CF14 4YJ

Block 1, Spur D, Government Buildings, St Agnes Road, Cardiff, CF14 4YJ

Ffôn/Tel: 02920 447 710 | **E-bost/Email:** wales@equalityhumanrights.com
Tudalen y pecyn 151

www.equalityhumanrights.com

ddefnyddwyr llys a sut gaiff cryn nifer o hawliadau Deddf Cydraddoldeb 2010 eu cyflwyno gerbron llysoedd sirol.

Efallai byddwch am gyfeirio at ein cyflwyniad llawnⁱⁱⁱ ar gyfer manylion pellach a'n hargymhellion i orchfygu'r pryderon hyn.

Rôl y Comisiwn

Cafodd y Comisiwn ei sefydlu gan y Senedd gyda chylch gwaith eang a'r disgwyliad y byddai'n gweithredu fel gorfodwr strategol o gyfraith cydraddoldeb. Mae'n bwysig deall na chafodd y Comisiwn ei sefydlu, ac ni chafodd fyth adnoddau i gefnogi nifer fawr o achosion gwahaniaethu unigol neu gamau gorfodi uchel eu hamlder.

Fel gorfodwr strategol, canolbwyntia'r Comisiwn ar sut y gall cyflawni gwelliannau i'r gyfraith, polisi ac arfer drwy ddefnyddio'r holl bwerau sydd ganddo wrth law mewn ffordd gydlynol. Mae ein gweithgaredd cydymffurfio a gorfodi yn cynnwys sbectwm o weithgareddau wedi'u hanelu at sicrhau cydymffurfiaeth â'r gyfraith, o ddarparu gwybodaeth a chyngor i unigolion a sefydliadau ar gyfraith cydraddoldeb i ymgymryd â chyfreitha a chamau gorfodi gan ddefnyddio pwerau gorfodi ffurfiol.

Er mwyn gwneud ein gorau glas fel gorfodwr strategol, galwodd y Comisiwn am welliannau i'n pwerau i gasglu gwybodaeth i lywio'n gorfodaeth. Yn arbennig, rydym yn ceisio cael y llinell gyngor ffôn yn ôl yn cynnig cyngor i'r cyhoedd ar wahaniaethu a hawliau dynol (a oedd gennym gynt cyn i Lywodraeth y DU ei drosglwyddo i'r Gwasanaeth Cyngor a Chymorth Cydraddoldeb). Mae'r llinell gymorth yn gyfarpar hanfodol i gefnogi'r Comisiwn i gysylltu â phobl ym Mhrydain sydd ar lawr gwlad, deall eu profiad gwahaniaethu a gweithredu pan fo'n briodol. Gan ddefnyddio'r wybodaeth a'r data a ddarperir gan y gwasanaeth, byddem yn gallu cymryd camau sydd wedi'u targedu i gefnogi mwy o bobl ddatrys cwynion, yn ogystal â herio gwahaniaethu systemig.

Bydd y Comisiwn yn croesawu gohebiaeth yn y Gymraeg a'r Saesneg.

The Commission welcomes correspondence in Welsh or English.

Bloc 1, Cainc D, Adeiladau Llywodraeth, Heol Santes Agnes, Caerdydd, CF14 4YJ

Block 1, Spur D, Government Buildings, St Agnes Road, Cardiff, CF14 4YJ

Ffôn/Tel: 02920 447 710 | **E-bost/Email:** wales@equalityhumanrights.com
Tudalen y pecyn 152

www.equalityhumanrights.com

Cynllun Strategol y Comisiwn 2019 - 2022

Mae Cynllun Strategol Drafft y Comisiwn ar gyfer 2019 – 2022^{iv} yn cynnwys nod blaenoriaeth ar gyfer gwneud trafndiaeth gyhoeddus a'r amgylchedd adeiledig yn hygyrch i bobl anabl a phobl hŷn er mwyn cefnogi'u cynhwysiant economaidd a chymdeithasol.

Byddem yn croesawu unrhyw farn y gallai fod gan y Pwyllgor i gynorthwyo wrth lunio'n Cynllun Strategol 2019 - 2022, yn ogystal ag ar orfodi Deddf Cydraddoldeb 2010, tuag at y nod o amddiffyn a hybu hawliau pobl anabl yn bellach yng Nghymru.

Os ydych am wybodaeth bellach i'ch cynorthwyo wrth ystyried y ddeiseb, rhowch wybod i ni.

Yr eiddoch yn ddiffuant,

Ruth Coombs

Pennaeth Cymru

Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol

ⁱ Action on Disability consultation: <https://beta.gov.wales/action-disability-right-independent-living>

ⁱⁱ Enforcing the Equality Act: the law and the role of the EHRC:

<https://www.parliament.uk/business/committees/committees-a-z/commons-select/women-and-equalities-committee/news-parliament-2017/enforcing-the-equality-act-launch-17-19/>

ⁱⁱⁱ Available under October 2018: <https://www.equalityhumanrights.com/en/legal-responses/consultation-responses>

^{iv} Equality and Human Rights Commission Draft Strategic Plan 2019 -2022 consultation:

<https://www.equalityhumanrights.com/en/publication-download/draft-strategic-plan-2019-2022>. Survey available: <https://www.equalityhumanrights.com/en/our-work-have-your-say>

Bydd y Comisiwn yn croesawu gohebiaeth yn y Gymraeg a'r Saesneg.

The Commission welcomes correspondence in Welsh or English.

Bloc 1, Cainc D, Adeiladau Llywodraeth, Heol Santes Agnes, Caerdydd, CF14 4YJ

Block 1, Spur D, Government Buildings, St Agnes Road, Cardiff, CF14 4YJ

Ffôn/Tel: 02920 447 710 | **E-bost/Email:** wales@equalityhumanrights.com
Tudalen y pecyn 153

www.equalityhumanrights.com

Eitem 3.11

P-05-843 Mwy o hawliau trydydd parti mewn apeliadau cynllunio

Cyflwynwyd y ddeiseb hon gan Emma Eynon, ar ôl casglu 59 o lofnodion.

Geiriad y ddeiseb

Rydym ni sydd wedi llofnodi isod yn galw ar i Lywodraeth Cymru gyflwyno deddfwriaeth a fyddai'n rhoi mwy o hawliau i drydydd partion apelio penderfyniadau cynllunio. Ar hyn o bryd, ystyrir bod hyd yn oed y rhai yr effeithir arnynt yn uniongyrchol yn drydydd partion i geisiadau cynllunio a gymeradwyir ac nad oes ganddynt fawr o hawl, os o gwbl, i apelio na hyd yn oed cynnig mewnbwn i amodau cynllunio. Mae'r broses adolygu barnwrol wedi'i hanelu at ddatblygwyr ac nid yw'r terfyn amser o chwe wythnos ar gyfer cyflwyno cais o'r fath yn addas ar gyfer grwpiau gweithredu cymunedol. Dylai fod gan drydydd partion yr un hawliau â datblygwr i apelio penderfyniadau cynllunio ac ni ddylai fod rhaid iddynt anfon pob cyfathrebiad drwy law'r aelod ward etholedig.

Etholaeth a Rhanbarth y Cynulliad

- Castell-nedd
- Gorllewin De Cymru

Julie James AC/AM
Y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol
Minister for Housing and Local Government

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Eich cyf/Your ref P-05-843
Ein cyf/Our ref JJ/05003/18

David John Rowlands AM
Chair - Petitions committee.
National Assembly for Wales
Cardiff Bay
Cardiff Bay
CF99 1NA
Government.Committee.Business@gov.wales

20 December 2018

Dear David,

Thank you for your letter of 31 October, regarding Petition P-05-843 - More Third party rights in planning appeals.

Current arrangements for publicising planning applications are proportional to the scale of the development. Direct neighbour notifications are useful when planning impacts are limited in extent, such as householder applications where the main impacts are overlooking and over shadowing. For larger applications, the identification of individuals affected by proposals becomes more difficult.

The law requires Local Planning Authorities to identify how the public interest is affected by proposals. While the Courts have ruled individual circumstances can be part of the public interest, this has limits to its application and there would be practical limits to detailed assessment of impacts on individuals before the task would become unmanageable.

The same principle is relevant to the identification of impacts for the purpose of publicity. Comments are welcomed from anyone regarding how the public interest would be affected by a development proposal but it is unrealistic to expect Local Planning Authorities to identify every single possible impact someone might experience, for the purpose of writing to them.

The current publicity arrangements rely to a great extent on word of mouth to advertise proposals. While this may mean some individuals remain unaware of proposals, the planning system is based on the principle elected members are there to represent their interests and interpret how the wider public interest is affected.

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1NA

Gohebiaeth.Julie.James@llyw.cymru
Correspondence.Julie.James@gov.Wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Tudalen y pecyn 155

Decision notices issued by Local Planning Authorities are sent directly to applicants and contain information relevant to them. It is therefore not appropriate to include information to assist third parties. It is however important to ensure the public is able to access information on this issue. An internet search for the term 'challenge planning decision' will return relevant information from an England perspective. I will therefore ensure the Welsh Government website holds clear information for the public to understand how to challenge planning decisions through the Courts and encourage Local Planning Authorities to do the same.

The time limit on seeking Judicial Review is there to protect those who rely on the decisions made by Local Government. The Courts is a reserved matter so it is a matter for the UK Government to determine the timescales related to submitting legal challenges.

Community Action Groups have the same rights to contribute their views as any other member of the public. It is for each Local Planning Authority to decide how it will interact with community groups. Many Authorities allow public speaking at their committee meetings.

Consideration should always be given to the planning issues which arise which affect vulnerable people. It is for the decision maker in each individual case to decide what weight to give each material consideration, including those raised by Community Action Groups.

I agree greater engagement at pre-application stage is required. My officials are currently working with the Royal Society of Architects in Wales and the Royal Town Planning Institute Cymru to look at how the pre-application stage could work better.

I reiterate my comments about third party rights of appeal given in my last letter. While the Group disagrees with the conclusions of their elected members in this case they have the opportunity not to re-elect them in future.

Yours sincerely,

Julie James AC/AM

Y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol
Minister for Housing and Local Government

Ein Cyf: MA/NB

Gofynnwch Matthew Aplin
am:

 01656 644218

Dyddiad: 7 Rhagfyr 2018

 matthew.aplin
@ombwdsmon-cymru.org.uk

David Rowlands AC
Cadeirydd, Pwyllgor Deisebau
Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Bae Caerdydd
CAERDYDD
CF99 1NA

Trwy ebost yn unig
seneddpetitions@assembly.wales

Annwyl David Rowlands AC

Hawliau Trydydd Parti mewn Apeliadau Cynllunio

Diolch am eich llythyr ar 2 Tachwedd 2018 ynghylch hawliau trydydd parti mewn apeliadau cynllunio.

Fel Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru, mae gennyf ddwy rôl. Y cyntaf yw ymchwilio i gwynion gan aelodau'r cyhoedd sy'n credu eu bod wedi dioddef caledi neu anghyfiawnder drwy gamweinyddu neu fethiant gwasanaeth ar ran corff yn fy awdurdodaeth. Yr ail yw ystyried cwynion sy'n honni bod aelodau o awdurdodau lleol wedi torri eu Cod Ymddygiad. Rwy'n ymateb mewn cysylltiad â'r rôl gyntaf.

Rwy'n croesawu unrhyw fenter i gynyddu llais/cryfhau hawliau aelodau'r cyhoedd mewn perthynas â phenderfyniadau cyrff cyhoeddus a allai effeithio ar eu mwynderau/ ffordd o fyw. Fodd bynnag, er ein bod wedi derbyn nifer o gwynion lle mae achwynwr wedi honni nad oedd digon o bwysau wedi'i roi i gynrychioliadau trydydd parti, nid yw'r dystiolaeth bob amser wedi cefnogi'r honiad hwn.

Tudalen 1 o 2

Heb os, bydd y Pwyllgor yn ymwybodol bod y mater o hawl trydydd parti i apelio wedi cael ei ystyried, a'i wrthod, gan Grŵp Cyngori Annibynnol y Llywodraeth yn 2012, ac ni ymddangoswyd yn y ddeddfwriaeth ddilynol.

Yn gywir

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Nick Bennett', with a stylized flourish at the end.

Nick Bennett
Ombwdsmon

RE: CALL FOR IMMEDIATE REVIEW OF THIRD PARTY RIGHTS IN PLANNING APPEALS

Dear Committee,

I appreciate this opportunity to respond on this petition and would urge you to take this forward for further discussion and potential action in the Welsh Assembly. As per my initial letter, the legislation as it stands today was considered adequate at the time that the last amendment to third party rights was put forward for a vote. This petition indicates that the current process simply **does not work**.

In response to the comments by the Minister for Housing and Local Government, Julie James, I would just like to point out how clearly the system is geared to serve only the applicant in planning cases. We are asking for more legislation to involve **DIRECTLY AFFECTED RESIDENTS** whose very lives are changed in these kinds of decisions. The comments from Ms James, reference the **rights of the 'public'** which is very different.

Again, I must use our own small villages of Blaengwrach and Cwmgwrach as an example of why these rights are so sorely needed. Please find attached, a copy of the letter I have recently sent to our Head of Planning, on which I have had no response or acknowledgement. This regards a change to submitted plans intended to meet a pre-commencement planning condition for a newly approved petrol station to be built at the **only entrance** to our community. As **DIRECTLY AFFECTED RESIDENTS**, we have no official involvement with this process, (as we also had no adequate involvement with the original planning application,) although we believe the new plans pose a potentially serious safety threat.

One of the main reasons that this planning application was approved, was due to the **NO HGV** restriction (pre-commencement condition) on the petrol station. The applicant now wants to place the Traffic Regulation Order (traffic sign) **in the village**, rather than at the A465. **A thousand HGVs are officially recorded passing our village EVERY DAY** and we argue that a large number will turn in to find they are;

1. not able to use the services and
2. not able to safely navigate back to the A465.

*We have filmed local transport companies demonstrating these manoeuvres and the horrendous safety implications, which I have personally sent to the case planning officer involved (also attached and again I have had no reply).

Due to currently legislation, we have **NO OFFICIAL AVENUE** to ensure that our concerns are being addressed or considered during this process, other than **letter writing**. Our local councillor and ward member, has no official process to follow, other than to appeal to the Planning Committee to be heard on this matter. **There is no law to ENSURE that this is the case**, with everything being left to the decision making processes of our local planning authority – which cannot even be questioned or investigated within complaints to the Public Services Ombudsman for Wales.

As per my initial letters on this subject;

- * The **notifications of such planning applications** are not sufficient (*papers on lampposts*).
- * More should be done to identify and notify **DIRECTLY AFFECTED RESIDENTS**.
- * There needs to be a way to **enforce our local authorities to arrange public consultations** (as per current legislation).
- * There needs to be **objective and clear information** about judicial reviews and planning appeals provided with the notifications to **DIRECTLY AFFECTED RESIDENTS**.
- * The **6 week window to organise a judicial review** as a Community Action Group representing the **DIRECTLY AFFECTED RESIDENTS** collectively, is not sufficient.

As the petitioner, I would happily provide a further report on the legal reasoning on why this law needs to change, however I would request just a little more time to prepare this. As a resident of a small traditional mining village, I feel I do not have **adequate rights** to have my concerns, **regarding the safe access to my home and my means of travel to work**, addressed or considered in any official capacity.

I beg you to help us to make this desperately needed and positive change for Wales.

Yours faithfully,

Emma Eynon

Affected resident and member of Blaengwrach Community Action Group

Fwd: P2018 / 0616 - Residents Appeal

From:

To:

Bcc: Fwd: P2018 / 0616 - Residents Appeal

Monday, 14 January 2019 10:17

Subject: 23 KB

Date:

Size:

Dear ,

I am writing to you from the Blaengwrach Community Action Group to urgently object to the newly proposed placement of the TRO regarding HGV access to the new petrol station site at the bottom of my street. A local transport company has explained to us the dangers of siting this sign at the mini-roundabout in Cwmgwrach rather than at the A465 where the main traffic will see this.

Together, we produced two demonstration videos (filmed from 3 different angles) which show how a HGV lorry would navigate around this mini roundabout once it is realised that no access would be permitted into the site. The first shows how an EMPTY truck can only navigate this by mounting 2 kerbs, with no pedestrians or busy traffic. In fact, we observe many 'bin lorries' and waste recycling trucks having to mount the kerb when leaving from the Empire Avenue side, due to their length.

With lorries carrying a load, and even a full load, this manoeuvre would not be possible and these vehicles would need to reverse over the roundabout in some way to exit. There is a very real risk of lorries overturning, should they try to turn 360 degrees when carrying a load.

With proven traffic statistics showing an average of 1000 HGVs passing our village each day on the A465, and observing how these truck drivers park on pavements and grass verges over at McDonalds, we expect serious traffic safety issues even should a handful of these vehicles enter our village each day. Normal HGV traffic into the village for deliveries is not a concern for us, given they are not trying to navigate 360 degrees around this mini roundabout in reaction to a traffic regulation sign.

It is my belief, that the developer wishes to receive HGV traffic into the petrol station site, given the initial reason for this petrol station application. By siting this TRO in such a dangerous place, we will then be told that HGVS must be allowed into the site for 'safety reasons' - given my email above, bypassing this condition altogether.

What we, the residents, are asking for, is for you to consider the inadequacy of this mini roundabout to handle such traffic and to place the Traffic Regulation Order in a more suitable location to avoid accidents. It should be made very clear to any potential users of the petrol station site, from the A465, whether their vehicles will be suitable for access. Not only will this avoid road traffic accidents but will also prevent pedestrian accidents on unsafe pavements, which will be demolished with all of the kerb mounting. With more elderly residents needing to walk to the new Health Centre, this could be dangerous. Even LGVs cannot navigate that roundabout in one turn, which we have also evidenced in a video, depending on length, and yet they are not even part of this planning condition.

Our ward member, Cllr Edwards, is petitioning to be heard on this matter, in order to represent our residents fully. I enclose a link to a google drive folder containing the traffic statistics and demonstration videos - filmed in daylight, during offpeak hours in good weather.

<https://drive.google.com/open?id=1yW0erurzBRNntjFQKYasiFD9j9y8c0cL>

Regards

Emma Eynon

Blaengwrach Community Action Group

----- Original message -----

From: Emma Eynon

To:

Cc:

Tudalen y pecyn 161

Subject: P2018 / 0616 - Residents Appeal
Date: Friday, 28 December 2018 10:57

Dear ,

I am writing to you from the Blaengwrach Community Action Group in appeal to the new proposal regarding the location of the No HGV sign as per P2018/0616. Traffic danger is a major concern for our residents in light of the new development, to which we are still opposed and will not support as a community. We are extremely upset, to learn that the site owner, Euro Garages, is now proposing to move a Traffic Regulation Order sign to a location that will again put residents in harms way.

As you will be aware, we vehemently contest the TRICS trip generation number estimate of daily vehicles which will use this new site. Despite our appeals for more realistic surveys to be carried out, (which could have been done on the drive-through restaurant already operational on the same junction of the A465), this development was approved with the condition that no HGVs would be permitted to use the site.

It is our belief, that by moving the traffic sign to within the village, Euro Garages plans to encourage these larger vehicles into entering the village, seeing only the bright lights and advertising that will be visible for much of the approach. When these HGVs turn off the main junction and reach the mini-roundabout, they will now see the traffic sign. This means, (as no doubt planned), that many will turn in to use the site anyway, giving safety as the main reason for doing so. It is clear that many of these vehicles will in fact be unable to turn around a complete 360 degree loop on the mini roundabout without putting other traffic users or pedestrians in danger.

We have filmed a Large Goods Vehicle trying to do this same manoeuvre and which failed on all attempts. This was in daylight and in a quiet period. With over 1000 HGVs on average passing this junction on a daily basis, (18,000 vehicles total), this can surely only result in an accident or worse, especially when you consider this will be a 24 hour site and visibility tends to be poor from bad weather.

Cutting costs on safety signs when building such a site in a residential area is ridiculous and leads us to believe that the developer is instead looking to bypass this ban on HGVs by using safety as a reason to let them in. We ask you, to please put the safety of village residents first and to enforce the developers to do the right thing and put this sign on the A465 where it needs to be.

We are still campaigning in the Welsh Assembly for residents like us to have the right to a formal involvement in such an important process, however, we believe our only avenue of appeal to this condition is in letters to you as the head of planning. Our community's official representative and ward member, Cllr Edwards, is also appealing to be heard on this matter in the council and we hope that she will be given due consideration on this given the huge impact to residential safety this will cause us. Please advise if we have any other legal options to be heard on this matter.

Yours faithfully

Emma Eynon
Blaengwrach Community Action Group